

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Wednesday 28th May 2025

The Assembly met at 09am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab. Bonzour nou bann zofisye Lasanble, bonzour nou piblik ki pe swiv nou e bonzour nou bann envite spesyal e ki ankor enn fwa en group etidyan e ansennyan sorti Cascade. E Onorab Monthy in prezant zot son salitasyon yer. Donk, mon krwar sa i tenir. Byenveni zot tou pou partisipasyon dan Lasanble.

Nou biznes bomaten nou kontinyen lo Mosyon ki nou ti'n komanse yer, mon annan 2 Manm ki pou adrese e apre loter Mosyon i a fer son repons. Mon annan Onorab Hoareau ek Onorab Labrosse. Onorab Hoareau ou kapab fer ou entervansyon.

HON JOHN HOAREAU

Bonzour Mr Speaker. Bonzour bann Manm. Bonzour tou

dimoun a lekout, bonzour bann zanfan Cascade.

Mosyon ki Onorab Kelly Samynadin in anmennen yer, i si oule i tonm en pti pe byen avek letan ki bann zanfan zot menm pe al selebre Lazournen Zanfan le 01 Zen, menm ki Lazournen Zanfan i ganny selebre osi le 20 Novanm according to UN Declaration of Children's Right. So, i annan 2 zour ki i ganny selebre me nou, nou selebre li le 01 Zen.

I a petet en loportinite pou bann zanfan, bann teachers osi, an menm tan e tou bann ki annan pou fer avek ledikasyon fer en refleksyon o profon lo sa size Kod Kondwit. Parey loter Mosyon in dir, Kod Kondwit i date 2010, e ler nou pe get li a sa moman la nou vwar poudir i en pti pe *outdated*.

Pou mwan Mr Speaker, en Kod Kondwit i en dokiman ki si oule i kre sa latmosfer ideal pou laprantisaz zanfan; i sa dokiman ki asir en lanvironnman ki zanfan i dan en sekirite dan lekol e i etabli ekspektasyon konportman e respe pou bann lezot zanfan e ansennyan.

I osi promot bon latitud, sivilite e disiplin. I permet zanfan annan responsabilite e aprann pou grandi dan en kad sosyal kot zot vin bann sitwayen ki bon pou le fitir; zot vin bann bon sitwayen ki

kapab *behave* dan sosyete an zeneral.

Mr Speaker, par kont ler nou pe get Kod Kondwit, par rapor avek sa nouvo zenerasyon ki nou pe dil avek, e osi lepok ki nou pe viv ladan, nou vwar poudir bann kalite konportman. In sanze drastikman. In sanze pour le rezon ki konmela nou annan bokou lenfliyans avek enternet.

E parey loter Mosyon in koz lo la en pti pe in tous en pti pe lo la, i annan risk *cyberbullying*, i annan bann enteraksyon osi avek medya sosyal ki annan en lefe lo konportman zanfana, i annan ekstorsyon, i annan drog, i annan promeskite ek sex ek lalkol osi, ki tousala in antre koman bann nouvo eleman oubyen pa neseserman tro nouvo me selman serten.

Me selman i bann eleman ki met sa latmosfer, i sanz en pe sa latmosfer ki nou pe dil avek ozordi. Lontan paran oubyen *teachers* ti pran en pti roten ti koriz zanfana, me konmela parey nou konnen avek modernite, avek bann sanzman ki'n arive sa i nepli en pratik aköz i annan son konsekans osi negativ osi lo la.

Me konmela nou pe get ban nouvo fason ki fason nou kapab modifiye konportman zanfana pou fer zot kapab viv en

pe plis dan sivilite e disiplin dan lekol.

Mr Speaker, kestyon petet ki nou devret demande, eski sa Kod Kondwit pe reponn bezwen a sa nouvo zenerasyon e lekspektasyon lekol ozordi? Eski i annan plas pou NGO e osi i annan provizyon pou paran, zanfana ki detaye byen san sa Kod Kondwit? Eski i pran kont bann eleman kominoter? Aköz souvan nou dir poudir i pran en kominote pou elve en zanfana.

Mr Speaker, pou mwan ler mon pe get li, i devret en dokiman ki annan an balans ant sa ki nou apel *restorative justice* e *retributive justice*. *Restorative* i plito pou *repair* bann *harm* e *retributive* i plito bann metod pinisyon e deteran. Alor, i devret an en dokiman ki annan en balans ladan e ki reflekte sa modernite sa letan ki nou pe viv ladan.

Mr Speaker, parey loter Mosyon in fer resorti, i annan en size en pe kontrovers se sispansyon. E mon pou koz en pti pe lo la. Sispansyon i kapab en bon keksoz e i kapab osi en move keksoz. I bon dan lesans ki ou pe retir sa zanfana dan sa lanvironnman lekol kot petet in fer serten *mistake*, serten fot, kot petet i bezwen en letan pou li reflesir, i bezwen en letan pou li re aziste e reentegre.

Me bokou kestyon i ganny demande lo ki zanfani fer pandan sa letan ki i ganny sorti dan sa kad lekole i ganny anvoye dan lakour, si i en sispansyon ki i al dan lakour, oubyen si i en sispansyon ki dan lekolenmenm ki i fer pandan sa letan ki i ganny retire dan laklas tanporerman?

Alor, i nesese pou vwar sa size en pti pe o profon, parske souvandfwa ki arive, ler zanfani ganny retire dan lekole, i ganny sispansyon dan lakour, i napa en sipervizyon paran premyerman. Dezyenman, petet pandan sa letan i napa serten keksoz pou ankadre li pou fer li pas son letan dan en fason prodiktiv.

I pe mank son leson, i pe osi petet profit sa letan pou fer, pou al dan bann lezot lenfliyans ki petet pa nesese man bon pou li.

Alor, sa ki mon pe sizere se ki si i annan okenn sispansyon pou anvoy zanfani dan lakour, i bezwen ankadre avek en program, i bezwen ganny ankadre avek en serten sipervizyon, petet dan en serten landrwa kot zot kapab ganny en serten sipervizyon e serten travay pou zot fer e serten *counselling* ki sivre, serten program pou fer zot kapab re pans lo sa aksyon ki zot in fer e kapab remedye zot

pou zot kapab re antre dan lekole de nouvo.

Mr Speaker, i annan bokou letid ki'n ganny fer lo sa size sispansyon e menm i annan bokou letid ki vwar poudir i annan en konverzans ant la kantite zanfani ki ganny sispann pou al dan lakour e zanfani pli tar i fini prizon.

So, alor nou pa oule ki nou bann zanfani, de moman ki zot ganny sispann i semen negativ, le moman ki zot ganny sispann i fini avek prizon pli tar. Alor, i enportan ki i annan serten aksyon ki ganny pran, serten program ki ganny pran pour re anmenn sa zanfani dan laliny lekole dan en fason *conducive* pou li kapab re pran travay.

Souvandfwa osi i annan sa stigma ki asosye avek en zanfani dan lekole li menm, e bann lezot diskriminasyon; par egzanp i ganny *label* koman '*the bad kid*', e ler ou ganny *label* koman '*the bad kid*' i deza en stigma ki ou pe mars avek e i pa nesese man ed ou pou ou retoun ver lekole dan en fason byen.

Mr Speaker, sa size *counselling psychosocial support* i vreman, vreman enportan sirtou pandan sa bann letan ki sa zanfani i ganny sispann, aköz annandler en zanfani i ganny sispann lekole pou konportman, i pa nesese man

en problemm ki li volonterman i met son lekor ladan.

Petet i kapab en problemm kot i annan en serten eleman medikal, en serten eleman lasante ki nou bezwen pran kont. Alor, nou bezwen servis bann dimoun ki spesyalize pou kapab remet sa zanfan annord pou kapab remet sa zanfan dan sa kad e si fodre swen medikal i bezwen ganny sa swen medikal.

Nou pa kapab kondann en zanfan kan i ankor zanfan, annou les li, aköz i staz ki li a pe aprann sirtou pandan letan adolesan, i staz kot i annan serten kantite konfli, konfli *self confidence* dan son lekor pou li kapab mentenir li avek norm lekol.

Mr Speaker, plizyer pei pa menm apel sa dokiman en Kod Kondwit, zot apel li koman en '*disciplinary and pastoral guide*', aköz ki zot met bann lezot eleman kominoter parey mon'n dir avan, savedir zot re ini bann paran ladan, zot re ini ban NGOs ki petet kapab fer serten travay.

E mon ti ganny sans pas kot en dimoun dan mon vizit distrik, Mrs Raymonde Onezime ki i en *past teacher*. Me selman i en NGO ki ler zot vwar zanfan par egzanp ki pe *linger around* kot *Orion Mall* ki'n ganny sispann, zot demann bann zanfan ki ou pe fer la, aköz nou la e si bann

zanfan i dir 'nou'n ganny sispann' zot fer serten lentervansyon kot zot anmenn bann zanfan *Riverside* laba kot *Pentecostal*, zot sey ed bann zanfan avek serten lankadreman spirityel.

E sa i vremen bon i ed zot reflesir lo zot bann aksyon, petet vwar en semen pozitiv dan lavi. Mon felisit Mrs Onezime pou sa bann travay ki i pe fer e mon krwar poudir nou bezwen bokou plis bann NGOs ki kapab ankadre bann zanfan dan sa nivo koumsa.

Mr Speaker, an relasyon avek en '*disciplinary and pastoral guide*', i annan osi sa ki nou apel en *SEN file* en *Special Education Needs file*. E *special education* pa zis pou bann zanfan ki pa kapab aprann me i osi pou bann zanfan ki annan move konportman dan lekol.

E la, sa bann *files* i dekrir konportman sa zanfan i dekrir ki fason ki *best* ki ou kapab oubyen ki bann *trials* ki'n arive dan lekol ki'n kapab petet kapab anmenn sa zanfan lo en pli bon semen bann metod ki marse si oule pou remedi konportman sa zanfan an partikilye.

So, sa i enportan, i osi kit rikord la ki fason ki bann lentervansyon ou kapab fer avek sa tel zanfan. Mr Speaker, i annan osi sa ki nou apel *reverse psychology* ki

mon vwar i mars tre byen avek zanfan, par egzanp. Me selman sa i bann keksoz ki pou form par fason ki en *teacher* i ganny son formasyon.

So i bann metod *pédagogique* ki *teachers* i kapab osi servi kot par egzanp, mwan mon'n deza servi sa dan letan mon pe fer lekol, en zanfan ki pe kontinyelman get deor i pa pe ekout ou mon dir mon *ok* napa problemm kontinyen get deor, me 10 er ler ou fini get deor ou ava ekrir mwan en *essay* ki ou'n vwar deor.

Ler zanfan pe fer zot break, alor k i fer, i en *reverse psychology* ou pe fer li pran konsyans poudir ler ou pe get deor i annan en konsekans ki vini ou donn li en swa. E li pandan 10er ler i war son bann zanfan pe zwe- lezot zanfan pe zwe deor li i pe ekrir en pti *essay* pou dir ou ki in vwar deor, alor *next time* i pa fer sa kalite keksoz ankor.

E parey mon'n dir, i annan osi sa laspe *tripartite relationship* ant paran etidyan e *teachers*, sa i vremen enportan, vremen, vremen, sa i si oule labaz lakle, aköz parey mon'n dir sa 3 keksoz i bezwen 3 mayon ki mars tre byen. Paran i bezwen konpran *teachers*, paran i bezwen konpran zanfan, i bezwen ekout zanfan e *teachers* osi i

bezwen konpran paran e ekout paran. E sa 3 keksoz i bezwen ansikroniz. Si i annan enn i manke ladan i vremen difisil pou ou kapab mannye zanfan dan lekol.

Mr Speaker, etabli bann mekanizm pou *conflict resolution* dan lekol li menm i osi bann striktir ki devret ganny met an plas ki zanfan i kapab konpran ki mannye ki bann mezir ki lekol i annan pou li kapab remedye serten problemm.

Tan ki i konnen dan en fason pozitiv i ganny ekrir dan en fason pozitiv ki ou devret fer, ki kalite konportman i ekspekte de ou sa i pou ede osi pou annan zanfan ki pli obeisan dan lekol.

Mr Speaker, parey mon'n dir *fairness* dan lekol osi i enportan. Fodre pa zanfan i vwar poudir tel zanfan li i kapab pase avek sa kalite konportman tandis ki mwan mon osi mon sey fer mon pti dayo, mon sey *challenge* Lalwa me mwan mon pa kapab pase.

Alor, i bezwen annan en Lalwa pou tou dimoun i bezwen annan en Lalwa ki *fair* e tou dimoun i *abide by*. Alors, sa i vremen enportan dan lekol osi e sa i ankor i *stand on to* bann formasyon *teachers* bann formasyon *pédagogique* ki *teachers* i annan.

Mr Speaker, finalman mon pou remersye tou bann

teachers dan lekol ki pe fer en bon travay, bann *head teachers*, bann *teacher assistant*, bann lezot dimoun ki travay dan lekol parey *lab technician*, ensidswit aköz zot tou dan lekol zot ede pou anmenn sa latmosfer ki *conducive to learning*, ki ede ki zanfani kapab respekté bann norm e ki kapab aprann dan en fason sekirite e dan en fason byen.

Mr Speaker, avek sa mon ava remersi ou pou sa pti letan ki ou'n donn mwan pou mwan koz lo sa size. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Laparol pou Onorab Richard Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Mersi Mr Speaker. Avan mon komanse mon ti a kontan dir bonzour tou dimoun ki a lekout, bann zanfani anler dan Galeri avek zot bann ansennyan ek tou ansennyan ki pe ekout nou depi yer ek bann zanfani ki pe ganny sans ekout nou.

Mr Speaker, dabor mon ti a kontan par remersye Onorab Samynadin pou anmenn en Mosyon ki mon krwar i annan son lenportans.

Mr Speaker, nou pe viv dan en lemond ki deplizanpli pe bouz vit, an se moman i annan 16 model *iPhone* in sorti depi 2015 *Samsung*, zis dan son

series S in fer sorti 4 model depi 2015.

Sa bann lenformasyon mon asir ou ki bann manrmay konmela zot konn pli byen ki mon ek ou. Prezan nou an 2025 nou ankor pe servi en menm Kod Kondwit ki ti ganny konsewar an 2010 e sa se 15an pase.

Mr Speaker, savedir sa Kod Kondwit in plis ki pa relevan. Pli enportan ozordi dan sa lemond teknolozi kot nou pe viv, sa Kod Kondwit i devret ganny mizazour omwen tou le lannen. Mon pa pe dir refer en linet, me *update* kot i nesaser.

Bann ansennyan kot lekol in fatigue Mr Speaker, zot napa en bon defans ler zanfani in fer keksoz ki al kont prensip lekol ansennyan napa zouti legal pou servi pou protez lezot zanfani e protez li menm. Nou bezwen fer provizyon irzan pou aranz sa.

Sa problem ki mon pe koz lo la, pa ozordi ni yer i la, isi dan Lasanble menm Mr Speaker, i deza annan Manm ki deza ansennyan. Menm loter Mosyon, lo tou le de kote Mr Speaker, alors mon konnen ki bokou i konnen ki mon pe dir e sila.

Si ozordi la, nou pe demann tou sa bann Onorab ki ti en ansennyan pou retournen pou al fer lekol ankor dan sa klima ki nou

ladan ozordi, eski ou krwar zot pou retournen Mr Speaker? Byensir, ek sa kalite klima mon asire lamazorite pou dir larepons se non.

Mr Speaker, bon konportman i pa ansennyan ki sipoze vin montre zanfan, sa i en louvraz paran. Ansennyan li i konpliment sa ki zanfan in aprann dan lakour e zanfan antre dan en sosyete kot sak dimoun i diferan. Nou aprann lapartaz tolerans eksetera.

Dan en laklas ki annan plis ki 25 zanfan ki parfwa bokou plis, ou kapab mazin sa bazar si sak zanfan i vin ek son kalite move konportman. Sa pov ansennyan ki i sipoze fer la li? Mazik? Byensir zot sey zot mye pou met laklas anba kontrol aköz zanfan i bezwen kalm pou zot fer zot leson.

Me ki arive si enn pa anvi kalm? Eski sa ansennyan pou bezwen les tou sa bann ki enterese ki pou komans travay esey argimant ek sa bann ki pa anvi travay? Si zis enn i vin vyolan ki sa ansennyan i sipoze fer? Met sa piti deor laklas? Si sa i al deranz lezot laklas lekel ki responsab?

Si i sove dan lakour lekol aköz mis oubyen *sir* in met li deor e i al ganny dimal parla ler i ti sipoze dan lakour lekol, lekel ki responsab? Si paran i vin fer gro lebra kot lekol aköz son piti ki mis in met deor

laklas in ganny dimal dan semen ki lekol i sipoze fer?

Ki arive ek sa ansennyan? Ki arive ek sa zanfan? Lekel ki responsab? Ki konsekans tou sa bann senaryo? Se sa bann keksoz parey Mr Speaker, ki sa Kod Kondwit i sipoze pe adrese. En lot senaryo ankor Mr Speaker, enn e fwa mon tann serten paran pe konplent ki zot zanfan i anmenn telefonn lekol i ganny konfiske e rezon ki zot in donnen se ki i pa sipoze pe servi telefonn dan lakour lekol.

Sa i devret ganny adrese dan Kod Kondwit aköz konmela preski tou zanfan i annan son telefonn oubyen son *tablet*, me eski sa i dan en Kod Kondwit ki an servis ozordi? Itilizasyon drog lo propriyete lekol in ganny adrese sifizaman for ladan, aköz nou konnen ki serten zanfan pe ganny servi koman *marketers* pou sa bann prodwi danzere.

Mr Speaker, i annan sitan bokou keksoz danzere ki nou zanfan i ganny akse avek konmela. Zot ankor zanfan i dan zot natir pou zot teste keksoz e eksperimente, me nou koman bann adilt i nou devwar pou esey kontrol zot lanvironnman e osi byen ki nou kapab.

E bann fason se par etabli bann lareg pou esey donn zot direksyon. Alors, i

enportan ki en Kod Kondwit i releван avek letan ki nou pe viv ladan ozordi.

Me an di-z-an tousala Mr Speaker, mon realize ki sa dan li menm i pa en pti travay. An realite sa i en gro travay, i en travay ki demann en kordinasyon nasyonal serye, ou pou bezwen fer sir ki ou pa pe vyol drwa personn, ni zanfаn, ni ansennyan, ni paran.

La kot kad legal i antre donk *Attorney Zeneral*, mon pe mazine li si i bezwen met son bout la. Ou pou bezwen fer sir ki i annan fasilite pou okip zanfаn ki pa kapab reste dan en lakour lekol parmi lezot zanfаn, la kot Departman Sosyal i antre; Departman Lafanmir, Minister Zafer Entern, Lapolis, Prizon si i neser.

Ou pou bezwen fer sir ki tou dimoun i ganny lasistans psikolojik ki i bezwen si in vin en viktim, par egzanp Minister Lasante i antre atraver bann psikolog. Si napa ase psikolog e *counsellor* dan Minister Ledikasyon. Si pou annan swivi lo konportman zanfаn si pou ganny re entegre dan lekol, Departman Sosyal i vin ankor.

Si zanfаn pe mal konport li aköz sityasyon dan lakour i pou bezwen ganny lentervansyon Minister

Lafanmir ouswa Departman Sosyal ankor.

Sa mon'n koz anler Mr Speaker, me tousala i byen o profon. Petet pa tou sa bann provizyon ki pou aktyelman ganny ekrir dan en Kod Kondwit, me Gouvernman pou bezwen met sa bann fasilite a dispozisyon Minister Ledikasyon pou li kapab sivre ler i pe ekrir son dokiman.

Apre tou, sa ki mon'n dir Mr Speaker, le pwen ki mon ti a voudre fer sorti for se ki nou bezwen met ater en dokiman ki releван avek larealite ozordi fodre tou dimoun i *onboard*. Nou bezwen fer referans avek teknoloji, *internet*, medya sosyal; nou bezwen fer referans lo posesyon litalizasyon e trafik drog aköz apre tou pa koz lalang ek nou lekor Mr Speaker, sa i en gro problemn lasosyete.

I pa zis en problemn aköz dimoun i servi, me osi aköz lefe ki zanfаn in e par bann manman ki lo adikt. Zot pa ankor ni pran en pti souf par zot pti poumon e zot osi zot in fini vin en adikt. E sa zanfаn pou grandi avek sitan kantite problemn ki lye avek drog Mr Speaker, e bokou zot pou vin bann zanfаn ki fer problemn dan lekol.

I fer lapenn, i pa zot lafot e nou bezwen annan provizyon pou zot. Selman mon ti a kontan fer resorti osi ki gran

mersi Prezidan Ramkalawan in met son lipye ater kont drog ki i en konsern. Mr Speaker, ou kapab mazin lanplè dega ki ti kapab arive si i pa ti'n vin entervenir ditou. Mon frisonnen ler mon mazin.

Mon ti a kontan osi demann bann paran pou silvouple pran zot responsabilite koman paran. Ler ou'n swazir pou donn nesans ou zanfan ou bezwen mazin ki ou bezwen ed li pou grandi antye, pa zis manze ek delo ki enportan, me osi nouri spirityel e moral pou li grandi byen an bonn sante dan tou son laspe.

Mr Speaker, mon annan 4 rekomandasyon ki mon ti a kontan met devan ki loter Mosyon ti kapab konsidere. Ler nou pe koz lo Kod Kondwit nou bezwen osi met standar ek kad realizab ki antant nou annan lo bann etidyan e ki konsekans pou annan kont zot bann aksyon disiplin

Dezyenm, enplik bann *stakeholders*, bann ansennyan paran, etidyan e menm travayer sosyal i devret ganny konsilte lo devlopman bann nouvo fason ki pe fer. Promouvwar responsabilite ek led e *self discipline* zis en lalis *penalty* nou devret ankouraz bann zanfan pou konpran lefe zot aksyon ki zot fer.

Katriyenm, moderniz e adapte konportman lo medya

sosyal i en langaz ki zot servi, menas ki zot fer par elektronik, tousala i bann nouvo fason disiplin lo ozordi ki sa nouvo Kod Kondwit i merit pran an men.

Mon ti a kontan terminen par donn mon sipor Onorab Samynadin e mon swete ki tou lezot Manm i sipòt sa Mosyon ki nou a kapab sey komans met en pe lord serye dan nou lekol e ki tou zanfan i a kapab etidye dan lape, larmoni e sekirite. Mon a dir ou mersi Mr Speaker pou donn mwan laparol.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon apel Onorab Samynadin loter Mosyon pou donn son repons konklizyon.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Mon a dir bonzour Mr Speaker, tou mon bann koleg Onorab, bann zanfan envite dan Galeri avek zot ansennyan ensi ki tou dimoun a lekout.

Mr Speaker, letan ki mon pe konklir sa Mosyon mon oule profite pou demontre mon senser lapresyasyon pou tou bann ki'n partisip dan son materyalizasyon: -

Ser etidyan, ser paran e ser ansennyan, mersi pou zot bann kontribisyon tre valab ki'n ede anmenn pwa pou sa Mosyon. Mon bann koleg

Onorab ki'n kontribye pansivman anver sa deba kritik lo bezwen pou reviz Kod Kondwit bann lekol en *framework* ki vreman merit en regar entans lo la.

Mr Speaker, nou kapab dakor ki ledikasyon i fondasyon lavenir nou nasyon e dan sa *framework* disiplin, valer ek konportman, i form labaz en lanvironnman laprantisaz ki an bonn sante, sen e nourisan.

Pandan ki Kod Kondwit 2010 ti progresiv e byen entansyonnen a sa letan, nou devret rekonnet ki pandan sa dernyen 15 an nou sosyete, nou bann lekol e byensir nou bann etidyan in sanze signifikanman.

Ozordi nou bann etidyan pe grandi dan en lanvironnman pli kompleks, fasonnen par teknolozi nimerik, medya sosyal, bann defi lasante mantal, bann dinamik lafanmir ki'n evolye ensi ki bann lenfliyans kiltirel global.

Malerezman nou'n osi temwannan en logmantasyon dan bann ka konportmantal ase enkyetan ki konpri *bullying*, labsans skoler, mank respe pou lotorite, ensi ki konfli ant etidyan. Sa i prensipalman bann defi ki sa kod aktyel pa pe sifizaman adrese dan zot antyerte.

Mr Speaker, sa Mosyon pa en lakizasyon lo bann zefor lepase me plito en lapel anver reaksyon ek adaptasyon. I en rekonesans ki en Kod Kondwit i devret en dokiman vivan, enn ki evolye anliny avek bann realite konkret nou bann kominote skoler.

En Kod Kondwit Revize i devret reflekte bann tandans konportmantal aktyel tel ki *cyber bullying* ek labi sibstans alinyen avek bann *framework* legal avek bann Polisi Proteksyon Zanfan, akey en lapros pli restorativ e reabilitativ anver disiplin plito enn ki senpleman pinitiv.

E pli enportan i devret enkliziv e partisipatwar ki enkorpor lavwa bann etidyan, paran, edikater ek *support staff* dan son formasyon. Mr Speaker, Minister Ledikasyon in fer bokou zefor remarkab diran bann lannen, ki enkli lentrodiksyon bann Polisi *Anti-bullying* kontra parantal ensi ki sipor siko sosyal.

Sepandan sa bann zefor i reste fragmente san en Kod Kondwit ki konpreansiv, modernize pou gid lenplimantasyon Polisi ek ranforsman lo nivo lekol. Sa Mosyon i pa konsern kreasyon birokrasi, i konsern provizyon en *framework* ki kler, inifye e konpasyonnen ki siport disiplin, respe mityel ensi ki en

devlopman olistik pou bann aprelon.

I konsern etablisman bann lekspektasyon kler pandan ki nou pe sofgard drwa ek dinyite sak etidyan. Avan mon terminen mon pou met devan sa Lasanble en lalis rekomandasyon ki'n ganny fer resorti pa zis par bann Manm sa Lasanble me osi par bann ansennyan, etidyan, paran e byensir par bann zabitan Au Cap, distrik ki mon reprezante dan sa Lasanble.

E zot *comme* swivan; -

Ki tou bann partner kle ki enkli etidyan, paran, ansennyan, bann NGOs, bann *leaders* dan kominote i ganny konsilte pandan revizyon Kod Kondwit. Ki i annan liniformite dan bann konsekans pour ki etidyan ansennyan avek pran i konpran avek klarite.

Ki paran i angaz plis dan disiplin zot zanfan afen ki zot konpran vre rezondet ki zot vin lekol. Ki Minister ledikasyon i angaz avek lekol prive dan Sesel pou vwar zot model Kod Kondwit e kwa ki sekre zot sikse sirtou kot disiplin i konsernen.

Ki bann lazistaz ki reflekte en sosyete modern i ganny fer, pou enkorpor diferan abilite bann etidyan konmela ki enkli diferan bezwen spesyal medikal tel ki *ADHD* pou fer sir ki okenn

etidyan pa santi li ganny kit deryer dan sa revizyon.

Ki bann lazans konsernen tel ki lapolis i devret ed lekol ek paran an sa ki konsern *monitoring* konportman zanfan dan bann landrwa piblik.

Ki Minister Ledikasyon i investir lavantaz dan sekirite bann etidyan, ansenyan ek *staff* lekol an term lenfrastriktir.

Ki bann size tel ki *cyberbullying* sekirite nimerik, *peer pressure* atraver medya sosyal i ganny pran an kont dan sa revizyon. Ki bann konsekans pou bann *repeated offenders* i ganny ranforsi. Ki bann ansennyan i vin pli proaktiv dan lafason ki zot zer konportman bann etidyan dan laklas. Ki etidyan, paran avek ansennyan i vin pli konpreansiv anver kanmarad avek bi pou fasilite lansennnyman ek laprantisaz.

Ki bann mekanizm kler e zis lo lekspektasyon konportmantal bann etidyan i ganny etabli dan sa revizyon. Ki litalizasyon *mobile phones* i ganny reserse afen pou konpran son merit edikasyonnel fas a son bann dezavantaz. E anfen ki en evalyasyon psikolojik i ganny fer lo etidyan ki pe demontre okenn konportman anti-sosyal afen pou konpran rezondet son aksyon.

Alors Mr Speaker, mon pe apel lo Minister Ledikasyon pou antreprann en revizyon konplet e konsiltativ Kod Kondwit pou bann lekol Leta en ki enformatif, konsiltatif e ki reflekte bann valer ek aspirasyon en sistenm ledikasyon 21enm syek.

Mr Speaker, an konklizyon mon pe demande ki nou azir avek konpasyon, annou devlop en nouvo Kod Kondwit ki rann bann etidyan pli abil, ki ekip bann ansennyan e ki restor kiltir, respe ek latransparans dan nou bann lekol.

Defen Prezidan Nelson Mandela ti dir ki *“Education is the most powerful tool which you can use to change the world”*, me san disiplin nou pa pou zanmen fer sanzman ki pozitiv e nou nasyon pa pou edike ki swa lo kote akademik, moral e kiltirel.

Alors, avek sa Mr Speaker, mon remersye ou e mon soumet ladopsyon sa Mosyon avek Lasanble Nasyonal. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Bon, nou'n konklir lo sa Mosyon e mon pou envit bann Manm pou vot lo Mosyon e mon zis profite pou lir sa Mosyon pou met a latansyon bann Manm lo kwa zot pe vot lo la. Mosyon i lir koumsa; -

“Avek bi amelyor nivo disiplin dan bann Lekol Leta, sa Lasanble pe demann avek Gouvernman, spesifikman Minister Ledikasyon pour revwar Kod Kondwit pour bann etidyan ki date depi 2010”.

Manm ki an faver lev lanmen silvouple. Mersi. Manm ki vot kont? Lo Mosyon ki mon fek lir, 20 Manm in vot pour, 0 kont me in annan 8 Manm ki'n *abstain*. Mosyon in aprouve par Lasanble. Mersi.

Bon, nou kapab kontinyen avek lot Mosyon ki lo nou *Order Paper* e sa i dan non Onorab Gervais Henrie. Onorab, ou a soumet ou Mosyon pou li ganny aprouve e apre ou a kapab adrese.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun e partikilyerman bonzour bann zanfann lekol Cascade, byen kontan pou war zot, lekol kot mon'n fer mon letid primer depi *P1* ziska *P6*. Mr Speaker, Mosyon ki devan nou e ki mon pe soumet ek Lasanble Nasyonal ozordi i lir koumsa; -

“Sa Lasanble i aprouv kreasyon en komite avek bi pou:

1. Etablir bann fe otour sironstans kot 4 Manm Lasanble Nasyonal pa'n soumet zot form deklarasyon byen avek Komisyon Anti-

Koripsyon Sesel ant 2023 e 2024.

2. Fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm si zot in an defo ek okenn Lalwa avek lotorite apropiye e

3. Raport avek Lasanble Nasyonal en rezimen zot travay dan 30 zour". Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a ganny segonnman pou sa Mosyon. Onorab Philip Arissol.

HON PHILIP ARISSOL

Bonzour Mr Speaker. Bonzour bann zanfan dan Galeri e bonzour tou dimoun ki pe ekout nou. Mr Speaker, Mosyon in ganny segonde.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Avan nou komans deba, par prekosyon mon pou zis met- petet i pa nesaser, me selman mon oule fer Manm tre kler ki nou pa pe konsider okenn Manm endividyel oubyen ka endividyel dan sa Mosyon nou pe get sa Mosyon an zeneral.

I annan 4 Manm- i annan 4 Manm mon satisfè ki Onorab Henrie in etabli poudir sa i en fe, so i sa, me selman i napa okenn referans avek lekel Manm ki konsernen. Mersi. Onorab Pillay, wi, *point of order*. *Point of order* Onorab, *yes*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Yes, Mr Speaker, Mr Speaker, mon pou *raise en point of order* anba *order* 42, an sa ki konsern notis pou Mosyon e mon pou souliny *Order* 42(3) so mon ava demann bann Manm LDS si zot oule aprann regard zot *Standing Order* bomaten.

Mr Speaker, anba *Standing Order* ou, ou bezwen fer sir poudir en Mosyon i pas tes admisibilite. Alors, koman *Caucus US* bomaten, lefe ki nou en Manm sa Lasanble e lefe ki nou tonm anba ou ziridiksyon anba *Order* (8) nou *Standing Order*, nou ti a kontan demann ou pou dir ek nou ki mannyer ou'n verifie sa lenformasyon e lekel sa 4 Manm ki Onorab Henrie pe fer referans avek ozordi bomaten pou nou kapab kler an sa ki konsern ki mannyer nou pou prosede.

Ou a rapel Mr Speaker, ki yer bomaten ler mon ti *submit* mon *PNQ*, ou ti met devan Lasanble Nasyonal ki mon lenformasyon ki mon'n donn ou, ki mon'n demande ou ti donn en *ruling* an relasyon avek Konstitisyon.

So, mon ti a kontan demann ou Mr Speaker, pou ou donn nou sa *ruling* la bomaten pou nou konnen ki mannyer sa lenformasyon in ganny verifie, eski enn eski

ou, ou ti *call* ACCS pou konfirman, eski ou ti *call* ACCS pou konfirman ki i annan 4 Manm ki pa ankò fer zot deklarasyon *asset*?

Eski ACCS ti *call* ou, ti donn ou sa lenformasyon pou dir ou i annan sa 4 Manm ki pa'n fer deklarasyon *asset*, par lefe ki sa Mosyon pe *impute* en *improper motive* kont bann Manm lo sa kote latib Mr Speaker? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mon satisfè ki lefe ki'n ganny refer avèk dan sa Mosyon i korek e mon akseptè ki sa Mosyon i kapab ganny mete dan Lasanble. Mon rezèv okenn lot zizman lo sa Mosyon apre ki deba i a ganny fer. Mersi.

Onorab Henrie ou kapab prosede avèk adres ou Mosyon. Mersi mon'n ekoute Onorab Pillay nou pa kapab kontinyen pran *point of order*.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

I pa...

(Interruptions)

MR SPEAKER

Order! Pou mwan i pa nesèser e nou pa devret konsidere lekel sa 4,

(Interruptions)

MR SPEAKER

Order! Silvouple Lord! Onorab Henrie, adres ou Mosyon.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, mon pou adres mon Mosyon e mon pou reste lo *script* ki mon'n prepare malgre tou bann lesey pou deza vin debat Mosyon avan ki Mosyon i ganny prezante.

Mr Speaker, premyèman mon swete tou Manm in lir byen sa Mosyon. Zot in konpran ki i pe propoze, ki aksyon i pe demande e ki bann detay spesifik i annan dan son *text*. Akòz sa Mosyon i devan nou Lasanble? Koman Manm Lasanble Nasyonal ouswa *MNA*, nou bezwen diriz par legzanp.

Nou bezwen obeir e aplik Lalwa ki nou, nou aprouve. Sèman ki nou'n pran isi anndan lo komansman nou manda se pou mentenir, aplik e respektè Lalwa.

San oubliy nou devwar koman sitwayen anba Lartik 40 nou Konstitisyon e mon a lir e i al koumsa, 40 (a) i dir; - "I devwar tou sitwayen Sesel pou soutenir e defann sa Konstitisyon ek Lalwa." Fen sitasyon.

Letan mon ti pe fer resers pou mon entervansyon lo dernyen *Private Members Bill* ki ti devan nou Lasanble avek Komisyon Anti-Koripsyon mon ti ekri zot e pou rod larepons lo en kestryon. E Mr Speaker, ACCS ti reponn mwan ki i annan MNAs ki pa'n soumet zot form deklarasyon byen parey Lalwa i obliz nou pou 2 lannen konsekitiv pli spesifikman an 2023 e 2024.

E Mr Speaker, mon pou lir avek Lasanble Nasyonal dan lentere piblik let ki ti ganny adrese pou Komisyoner pou CEO De Silva le 8 Avril 2025.

Let ti dir; - *"In line with the same subject matter, could you please provide statistical data (excluding names) of number of MNAs who submitted declaration of assets document to your office after the enactment of the mentioned Bill for the year 2022, 2023, 2024 respectively."*

Mr Speaker, ou a satisfè poudir orizinalman zanmen mon'n rod non personn e ler mon pe koze la mon pa konnen lekel Manm Lasanble Nasyonal ki'n soumet zot deklarasyon- ki pa'n soumet, me lenformasyon in ganny prouve, in ganny anvoye konbyen Manm ki pa'n soumet.

Mr Speaker, ou pa soumet nou deklarasyon

parey Lalwa i demande i pa latitid nou lenstitisyon i dwatet tolere akòz i demontre mank respe pou bann lenstitisyon ki osi nou bann partner.

I montre en mank langazman an menm tan rann kont avek latransparans par sa bann Manm enplike avek Seselwa. Isi menm dan sa Lasanble, nou pas letan akiz sak kote latab koman koronpi e voler, selman apre nou menm nou vire e refize deklar sa ki nou posede, alor ki mesaz nou pe anvoye?

Nou isi anndan nou fors bann Zofisye *Public Service* travay drwat, rann kont atraver nou rol *oversight*. Nou annan en Kod Kondwit koman parti nou *Standing Orders*, ki koz lo nou devwar piblik pou mentenir Lalwa. Sa menm kod i adres nou kondwit personnel ki enkli pran kont lonnekte avek en karakter dirizan.

I koz lo nou kondwit vizavi lentere piblik e ki mannyer a tou moman nou bezwen konport nou dan en fason pou mentenir e ranforsi konfyans e konfidans piblik dan lentegrite Lasanble Nasyonal. Nou ganny demande pou pa zanmen fer okenn aksyon ki kapab abes repitasyon nou lenstitisyon.

Nou Kod Kondwit i dir nou a tou moman met antet ki nou bezwen ouver e fran. Me

pli enportan nou Kod Kondwit i spesifikman adres size deklarasyon lentere. I malere ki ler nou ti pe entervenir lo sa *Private Members Bill* resaman okenn *MNA*, mon repete okenn *MNA* pa ti deklare ki zot deklarasyon *asset* pa ti annord.

Koman loter Mosyon ozordi, mon fyer pou dir ki mon lo verbatim sa deba, mon lo rikord konmkwa mon'n deklar mon byen sak lannen depi ki sa Lalwa i an viger ler mon'n en Manm Lasanble Nasyonal.

Mr Speaker, Lalwa i kler, ki sak lannen tou zofisye piblik ki ganny site dan premye *schedule Public Persons Declaration of Assets Liabilities and Business Interest Act 2016* i bezwen fayle en deklarasyon tou le lannen.

Clause 7(3)(a) dan dezyenm parti *Public Persons Declaration of Assets Liabilities and Business Interest Act 2016* i dir klerman e mon site; -

“A public person shall submit to the commissioner an annual declaration update within 30 days after the commencement of each financial year.” Fen sitasyon.

Mosyon pe demande ki en komite i ganny kree koumsa pou bann Manm ki'n azir kont Lalwa a ganny kriye e ofer en loportinite pou zistifye zot aksyon. Sa komite

a ofer nou en platform e loportinite pou fer en lanket detaye dan sa sityasyon. I ava asire ki tou levidans nesese i a ganny konsidere e okenn lenformasyon enportan pa ganny rezete.

Sa fason travay a kapab ed nou dekouver lezot keksoz tel ki mankman sa Lalwa a kapab annan. I ava osi ogmant konfyans piblik e an zeneral donn Lasanble en meyer rezilta. Sa Mosyon la ozordi i pa pou ziz personn, me tonm dakor lo si nou oule sa komite i ganny kree ouswa non.

Pou piblik ki pe ekoute Mosyon i lo, eski Lasanble Nasyonal ozordi bomaten i oule ki sa komite i ganny kree pou *investigate* sa sityasyon ouswa non, se sa kestryon ki devan Lasanble.

Si i ganny kree, nou anvi konnen si i an keksoz ki ACCS ki sekretarya Lasanble Nasyonal ouswa *leaders* le 2 *Caucus* in fer pou asire ki zot Manm in ganny apele e donner sifizaman letan pou soumet zot form deklarasyon byen.

Si bann *MNAs* in an defo avek Lalwa pa donn bon rezon pou zot aksyon, seksyon 11 anba trwazyenm parti sa Lalwa pou bezwen ganny aplike, atraver rekomandasyon a lafen travay sa komite lanket, kan zot

raport avek Lasanble Nasyonal.

Mr Speaker, Mosyon pe presiz dele letan sa komite i ava annan pou travay. I merit en komite ki reflekte lafors Lasanble Nasyonal setadir 5 kont 2 ouswa 5 lo 2. Manm lo sa komite pa merit ganny okenn reminerasyon pou zot travay an vi ki sa louvraz i en louvraz spesifik dan en dele letan spesifik.

An terminan, mon rapel Lasanble Nasyonal ki bi deklarasyon byen se pou promouvwar latransparans avek rankont. E anpes bann zofisye piblik servi zot pozisyon pou zot ganny benefis.

Me pli enportan, *clause* 7(1) i met lobligasyon legal lo tou zofisye piblik, e limero 9 dan son *First Schedule* san okenn anbigite i sit “Manm Lasanble Nasyonal”. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Ou pe met ou lanmen pou en? Onorab, ou pe enteronpe, fotespere ou annan en pwen ki valid ki ou pa pe zis retard deba. Mon a ekout ou *matter of privilege*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker, sa ki mon pe fer mwan se donn ou loportinite pou tir nou Lasanble dan sa direksyon ki i pe ale. Mon

napa okenn lentansyon retard deba aköz mwan mon 200 poursan pare pou sa deba.

Mon pe met devan ou, ki koman en Manm Lasanble mon devret konnen *what is the Cognit nature*, kwa ki en Mosyon i annan lentansyon fer ler i vin devan Lasanble parey ou egziz mwan e piblik in tandè yer devan medya.

Nou'n demann ou lo sa kote latab, pou *provide* nou avek non sa bann Manm dan lentere latransparans pou piblik konnen lekel sa bann Manm ki pa'n deklar zot *asset* aköz ou, ou bezwen kapab satisfer nou koman Lasanble Nasyonal ki ou, ou'n konsilte ACCS, pou donn nou sa lenformasyon. Premyerman.

Dezyenmman Mr Speaker, *failing* ki ou pe fer sa, par les sa Mosyon ariv lo *Order Paper*, i en vyolasyon privez sa bann Manm sa Lasanble ki aprezan pa konnen lekel zot ki sipoze *subject of* sa Mosyon. Alors, mon pe demann avek ou, ankor enn fwa an vi ki mwan mon privez koman en Manm Lasanble ki pou pran par dan sa deba mon pa kapab pran par dan en deba dan laveg.

Nou ti a kontan konnen lekel sa bann Manm ki sa Mosyon pe fer referans avek. *Now*, in annan bann non ki'n ganny mansyonnen dan deba ki Onorab Henrie ti fer lo mon

Mosyon. Mon pa pou retourn laba mwan, mon napa problem ek li anmenn son Mosyon devan Lasanble mwan.

Mon problem mon i avek prosedir ki bezwen ganny swiv ki ou aplik pou nou, koman *Caucus US* ki ou bezwen egalman aplik pou *Caucus LDS*.

MR SPEAKER

Mersi Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

Si ou bezwen letan Mr Speaker pou fer sa, al fer li, napa person ki oule retard deba.

MR SPEAKER

Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Napa person ki pa oule deba, me piblik i a note ki ou pa oule dir lekel sa bann Manm ki'n swadizan pa'n deklar zot *asset* Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mersi. Onorab, mon a reponn ou lo size premye lo size non. Mon pa konnen lekel non, mon pa'n demande ki non, mon'n zis verifye, mon'n zis verifye, si i vre lefe ki i annan Manm ki pa'n deklar zot *asset* setou, e setou ki mon bezwen fer pou satisfere validite sa Mosyon, setou.

Mon pa pou kontinyen pran *point of order*, enn apre lot *ok*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker, non, non, Mr Speaker, mon dakor ek ou, mon dakor ek ou. Mr Speaker,

MR SPEAKER

Mon pe reponn, mon pe reponn Onorab Pillay. Mon pe reponn Onorab Pillay lo son *matter of privilege*. Mon santi poudir napa naryen dan sa Mosyon ki afekte privez okenn Manm.

Mon realize i annan serten pwen ki Onorab Pillay in fer ki i kapab byen anmennen dan deba lo sa Mosyon, i annan limit, i annan limit lo kisisa en komite, si i ganny formen, si en komite i ganny formen i annan en limit lo kisisa ki sa komite i kapab adrese, sa komite i bezwen adres bann keksoz ki anba pouvwar e privez Lasanble.

Sa komite pa kapab tous lo pouvwar en lot antite legal oubyen lezot, setou, sa i pou bezwen ganny defini dan *terms of reference* sa komite si i ganny formen e mon oule dir mon pa ankor war okenn desizyon ki sa komite pou ganny formen, me nou a esper deba *ok*? I annan limit, i annan sa bann-

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

...non Onorab, mon pe demann ou silvouple si ou annan bann lezot pwen adres li dan deba lo sa Mosyon. Mersi.

Mersi.

(Interruptions)

MR SPEAKER

Order! Order! Mon krwar i mon responsabilite pou fer sir ki deba dan Lasanble i prosede e i pa ganny enteronpe par bann *point of order, mater of privilege* ki mon santi ki napa valideite.

Onorab Arissol, koman segonder Mosyon oule pran laparol la pour le moman ou kapab adrese.

HON PHILIP ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, tou koleg Onorab, bann zanfandan dan Galeri ek bann ansennyan e tou dimoun ki pe swiv nou.

Mr Speaker, ozordi nou pa pe zis deliber lo en format administrative, nou pe adres en konsern fondamantal pou lavenir nou demokrasi, ler nou pe koz lo bon gouvannans e latransparans nou pe koz lo laspirasyon e konfyans ki pep Seselwa in mete dan nou lenstitisyon. Ki mesaz nou pou anvoye si nou toler ki serten

Manm Lasanble Nasyonal i senpleman inyor zot responsabilite san okenn konsekans?

Si nou pa azir, nou pe dir avek pep Seselwa ki Lalwa i en opsyon, ki respe pou latransparans ek responsabilite pa en nesesite. Nou riske perdi konfyans piblik e konfyans ki ler in kase i difisil pou repare. Konfyans nou pep i nou pli gran aki. San konfyans nou demokrasi i feb, nou desizyon i perdi son valer e nou lavenir pou mank sekirite.

Mr Speaker, en Lasanble ki toler non-konformite, pa pe desarz son responsabilite, sa pa zis en mank latransparans me en menas direk lo kredibilite nou lenstitisyon. Bann reprezantan elekte i annan en devwar moral e legal pou deklar zot propriyete, kan bann dirizan pa deklar zot propriyete ki zot pe sey kasyet? Ki mesaz zot pe anvoy pep Seselwa?

Latransparans pa zis en lobligasyon administratif i en pilye fondamantal konfyans ant Gouvernman ek son sitwayen. Si napa latransparans ek responsabilite dan nou lenstitisyon, konfyans piblik i afebli be dout e lenkyetid i pran rasin.

Mr Speaker, konfyans pep i bezwen ganny konstrir lo

aksyon konkret, non pa lo promes vid. Si nou dir ki nou angaze pou protez lentere piblik, nou bezwen montre li avek lentegrite san febles, san ezitasyon, san okenn konpromi.

Sa ki nou pe diskite ozordi pa en zafer politik, i koncern laverite e responsabilite. Bann ki negliz zot devwar pa merit proteksyon. Zot merit pran responsabilite e fer fas ek konsekans. Lazistis i bezwen ganny fer, Mr Speaker, sa Lasanble i bezwen montre son langazman par aksyon konkret.

Sa komite lenvestigasyon i pou annan 3 manda prensipal.

(1) etabli fe otour sirkonstans kot 4 Manm Lasanble Nasyonal pa'n soumet zot form deklarasyon, byen avek Komite Komisyon Anti-Koripsyon Sesel ant 2023 e 2024.

(2) Fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm si zot in an defo avek okenn Lalwa, avek lotorite apropiye.

(3) Raport avek Lasanble Nasyonal en rezimen zot travay dan 30 zour. Sa pa en kestyon deba me plito en desizyon konkret pou asir latransparans e responsabilite dan nou lenstitisyon.

Sa aksyon i esansyel pou anpes okenn pratik ki kapab

met nou stabilite nasyonal an danze e kre en serk visye ki kapab anmenn nou dan en dezord. Si nou pa adres li ozordi, nou pa pou kapab kontrol li demen. Nou devret toultan pran bann mezir nesesser pou protez lenstitisyon demokratik e garanti en gouvrenans ki reste kredib e rankont devan pep Seselwa.

Pa deklar propriyete i kont Lalwa ki gouvren konportman bann zofisye piblik. Sa i kapab anmenn lamannman, diskalifikasyon pou pozisyon piblik e menm sarz kriminel. Bann Lalwa ki'n ganny met an plas pa dekoratif, zot la pou ganny aplike. Nou Lasanble i annan en responsabilite pou azir ki sa Lalwa i ganny ranforsi si nou *fail*, nou sistenm i afebli.

Nou pa kapab les non-konformite vin en norm. Nou pa kapab les bann ki refize fer ot devwar kontinyen san fer fas avek konsekans. Si nou fer sa, nou pe les koripsyon pran rasin, nou pe montre Seselwa ki nou sistenm i en sistenm ki protez bann Manm Lasanble olye ki pep Seselwa li menm.

Mr Speaker, nou bezwen mazin pli lwen ki lenstitisyon ozordi, nou bezwen mazin lanvironnman ekonomik e lavenir nou pei. Ler nou ranforsi non gouvrenans nou fer Sesel vin pli atiran pou

lenvestisman e devlopman, konfyans enternasyonal i baze lo stabilite e latransparans.

Si nou fer fas avek sa sityasyon, avek febles, nou sistenm ki pou perdi son valer. Sa ki nou fer ozordi i determinen sa ki nou pei pou reprezante demen, en Lasanble i ganny zize par son aksyon non pa par son parol, pep Seselwa pa merit en Gouvernman ki toler febles, nou pei pa merit en sistenm kot Lalwa i en opsyon.

Pep Seselwa i merit laverite. Zot merit en Gouvernman ki i montre ki Lalwa i pa pou ganny manipile me respekté san okenn ezitasyon. Se pour sa rezon ki sa Lasanble i bezwen pran en desizyon ferm, nou bezwen montre ki Sesel i pran bon gouvrenans seryezman, nou bezwen montre ki sa Lasanble i reste en lenstitisyon ki gard son kredibilite anver son pep.

Ler nou fer sa, nou pe protez limaz nou pei nou pe protez la demokrasi, nou pe protez lavenir nou zenn zenerasyon. Mr Speaker, nou bezwen azir la, pa demen pa lannen prosen me ozordi. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Pillay, ou annan laparol.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi bokou Mr Speaker. Bonzour tou koleg Onorab, bonzour bann etidyan dan Galeri e bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker, i en plezir pou mwan entervenir lo sa Mosyon ozordi bomaten.

Avan mon komans mon lentervansyon Mr Speaker, atraver ou mon ti a kontan pas en mesaz pou Onorab Woodcock bann zabitan Anse Kerlan i dir mon pas li sa mesaz, zot pa'n war li yer zot in inonde avek delo Anse Kerlan si zot ti a kontan ki i pase pou li vin gete kwa ki'n pase. Mon an mesaz e mon annan *video* e mon annan portre mon kapab partaz avek ou Mr Speaker.

Lo Mosyon ki devan Lasanble Mr Speaker, ou a note bomaten ki -(pa mwan ki'n dir sa, zabitan Anse Kerlan ki'n dir mon pas sa mesaz)-, Mr Speaker, ou a note bomaten ki mon sey donn ou loportinite atraver point of order ki mon'n *raise*, e petet ou'n mal konpran mwan oubyen ou'n anvi konpran mon dan sa fason e ou pa'n anvi fer sa ki ou devret fer, se satisfè ou lekor ki lenformasyon ki form labaz sa Mosyon i korek.

E nou, nou pe mentenir lo sa kote latab ki lenformasyon ki form labaz sa Mosyon pa korek e ki dan sa konteks koman Speaker ou'n

fail dan ou *duty* pou asire ki tes admisibilite ki sa Mosyon in pase i en ki lo standar ki Lasanble Nasyonal in entrodwir e mentenir ziska la. Sa i premye pwen ki mon oule fer Mr Speaker.

Be si nou komans lo premiz kot sa Mosyon baz son lenformasyon ki pa korek, i *raise* en lot problem Mr Speaker, i *raise* en lot problem ki koman Speaker ou pa'n fer li ou devwar pou kontakte ACCS e demann li si sa lenformasyon ki pe ganny prezante devan Lasanble ozordi i korek.

Now, Mr Speaker, *mover* Mosyon on adres serten pwen ki koncern repitasyon Lasanble Nasyonal, e pour mwan a koman en Manm Lasanble mon konsider repitasyon Lasanble Nasyonal koman enn bann keksoz pli enportan pou mwan, akòz annan sa tit Onorab i pa zis vedir poudir mon kapab al fer sa ki mon anvi, kot mon anvi, ki mannyer mon anvi.

E ler Mr Speaker, mon tann en dimoun ki li menm li i *of questionable moral character* ki'n enn abes repitasyon Lasanble par kopi *speech* en lot dimoun pou vin lir dan Lasanble, maltret en lot Manm Lasanble lo rezo sosyal, *threaten* en sitwayen prive lo rezo sosyal par dir avek Mr Desire Laurence zot dir li

DreDay ki “si mon ti konnen lekel ou mon pou vin rod ou”.

MR SPEAKER

Onorab. Pou ou kestyonn *conduct* en Manm Lasanble ou bezwen fer li lo en Mosyon, *for that purpose*.

Ou souvan refer avek *Standing Order*, me selman i pa zis ou ki lir *Standing Order* mon osi mon lir *Standing Order* otan ki posib e mon oule koriz ou lo serten pwen. Mwan mon pe tret sa Mosyon ki la efektivman koman en Mosyon lo kondwit Manm Lasanble menm si napa okenn Manm Lasanble ki'n ganny nonmen.

Ou osi ou bezwen fer parey, si ou an alegasyon lo kondwit en Manm Lasanble ou bezwen fer li lo en Mosyon. Silvouple retourn lo Mosyon ki devan nou silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Alors, ou'n konfirman ek piblik an deor ki ou pe tet sa Mosyon lo kondwit Manm Lasanble. Mon dakor la en nou piblik in tann nou la. Be Lasanble i dir kondwit en manm Lasanble i selman kapab ganny kestyonnen lo en Mosyon pou sa *purpose*, pou sa kondwit.

Be ki kondwit ki nou pe konsider la nou? Dapre Mosyon kondwit ki bann Manm pa'n deklar zot *asset*. Be eski e Lasanble ki pou

determine si kondwit sa bann Manm pa'n al an konformite avek sa Lalwa? E ankor enn fwa ou pa'n fer pou devwar la pou ou satisfere ou lekòr pou regard Lalwa, akòz?

Lalwa i dir dan son seksyon 11- “kot en Manm Lasanble oubyen okenn *public person* ki san *reasonable cause* -i pa Lasanble ki determin sa, san *reasonable cause* i pa deklar son *assets* i fer en lofans. Eski Mr Speaker, ou'n resevwar okenn dokiman an ekri sorti kot ACCS ki okenn Manm Lasanble in komet en lofans?

Larepons Mr Speaker, ou konn tre byen i non. Ou pa'n zanmen gannnen.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

E le sel dimoun, le sel dimoun ki annan drwa determinen si i en lofans in ganny komet se komisyoner, *public person*, *declaration of asset*.

Akoz Mr Speaker? Akòz anba son Lalwa ankor enn fwa ou pa'n fer li ou devwar pou ou gete, anba son Lalwa i dir ou koumsa poudir spesifikman seksyon 3(2) i dir, “*The commissioner shall not in the performance of his or her functions be subject to the direction or control of any authority*”.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

Lasanble pa kapab determin kondwit sa bann Manm si en lofans in ganny komet, si ACCS pa ankor dir en lofans in ganny komet. Prezan sa ki enteresan, *mover* Mosyon i *go as far as* dir ki i pou rekomann sanksyon kont sa bann MNA.

Be ou yer ou'n dir koumsa poudir ler en lotorite statistwar ki annan son lotorite anba son Lalwa e ki son Lalwa i permet li pou fer en aksyon Lasanble pa kapab enterfer. Eksi ou, ou pa pe enterfer ek travay Komisyoner ACCS la ou?

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

Ou war Mr Speaker, i pa etonn mon akòz *mover* Mosyon son kapasite i *extend* pou li kapab pran *speech* en lot dimoun pou lir, me i pa *extend* pou li kapab fer en resers e regard Lalwa e dan labsans Onorab Georges ki pa'n neserman bokou pli edike lo sa size ozordi, akòz in ganny avek lepa pou vwar i pa'n kapab fer son resers parey i devret fer.

E prezan ki Lalwa i dir ou Mr Speaker ankor? I dir ou koumsa poudir se Komisyon ki a determinen si en lofans in ganny komet, me se Lakour ki pou konfirman si en lofans in

ganny komet par en konviksyon anver sa Manm, eski i annan konviksyon kont okenn Manm kot Lakour Mr Speaker? Larepons i non.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker, ou pe trenn nou Lasanble dan en rigol ou pe trenn nou demokrasi dan en rigol par lefe ki ou pa pe ak dan en fason ki *fair unbiased* e transparan an relasyon avek en Mosyon ki'n ganny met devan ou pou en rezon politik aköz en dimoun i pa kontan serten dimoun e i anvi atak serten dimoun Mr Speaker. Se sa ki pe arive devan Lasanble ozordi.

Prezan Mr Speaker, sa ki enteresan Sef Ziz Ronny Govinden in deza donn en *ruling* Ankour, an relasyon avek pouvwar lenvestigasyon Lasanble Nasyonal. Nou bezwen tonm dakor poudir enn Lasanble Nasyonal pa kapab enterfer dan louvraz Komisyon Anti-Koripsyon e ni son Komisyoner.

Son 2 seksyon Lalwa e la mon pou lir ou Mr Speaker, en provizyon Lalwa, ki *LDS* menm ti pase me ankore enn fwa zot avegle zot pa mazin sa ki zot dir dan Lasanble oubyen ki kalite Lalwa i pase. E sa se en provizyon tranzisyonnel ki zot ti pase ler zot ti fer ki

Komisyoner ACCS ki vin Komisyon Komisyoner pou deklarasyon bann byen piblik.

E zot ti dir; “Dan lespas 30 zour tou bann *staff Public Officers Ethics Commission* i ganny konsidere koman bann *staff ACCS*” e *therefore* dan son fonksyon *Public Officers Ethics Commission* i ozordi ACCS ki Lalwa ACCS i dir ou lo son lendepandans? Mon a lir ou Mr Speaker, petet ankore en fwa zot pa'n fer sa resers.

E seksyon 4(2) Lalwa ACCS Mr Speaker, pou ou lenformasyon e edifikasyon piblik la deor i lir koumsa; “sa Komisyon, - *The Commission shall be a self-governing mutual and independent body and shall not be subject to the direction or control of any person or authority*”

Savedir sa Komisyon i en lotorite endepandan, *neutral, neutral* e pa devret ganny forse pou fer okenn keksoz oubyen pran okenn aksyon. Me ler en Komite Lasanble pou fer rekomandasyon, eski sa pa i apel fors sa Komisyon pou pran aksyon? Kan li i pa ankore pran son aksyon?

Konmsi ki mannyer koman en Lasanble nou kapab azir dan sa fason, en *blatant disregard* pou Lalwa ki annan devan nou, en *disregard* pou tou sa ki'n ganny etabli devan nou zis aköz nou anvi fer en pwen politik? Aköz nou'n perdi

largiman, akòz zot pe kasyet zot byen lo zot bann fanm ek zot bann piti, se sa ki pe arive Mr Speaker.

E mwan mon krwar Mr Speaker, si nou pe *challenge* bann Manm Lasanble lo lefe ki zot pa'n deklare zot byen anba sa Lalwa, mon asir ou depi zot Prezidan i *guilty* pou li pa fer-pou fer *fraudulent declaration* anba seksyon 11 sa Lalwa. Kot i dir...

MR SPEAKER

Sorry. Ankor enn fwa, ankor enn fwa Onorab, ou pa kapab anmenn alegasyon kont Prezidan san en Mosyon ki spesifikman dil avek sa. Onorab, i fer dezyenm fwa mon endik ou, lo direksyon ki ou pe pran e mon demann ou ankor en fwa pou retoun lo Mosyon e diskrit merit Mosyon.

I annan plizyer pwen ki mon kapab reponn ou lo la akòz ou'n kontinyen pe adres *admissibility* sa Mosyon, i byen ki ou met ou bann largiman me selman i annan serten pwen ki mwan mon kapab adres ou lo la. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Napa problem, ankor en fwa ou *remind* mwan ki en Mosyon i bezwen adres kondwit. Largiman fondamantal se ki napa naryen ki'n prouve ziska la ki kondwit sa bann Manm i

en kondwit ki an defo ek sa Lalwa.

Si kondwit sa bann Manm pa an defo ek sa Lalwa ki pouvwar Lasanble Nasyonal ki li i annan pou li al determinen oubyen fer en desizyon lo kondwit sa bann Manm? E prezan, si konpozisyon sa komite pou en konpozisyon 5/2 kot pou annan 5 *LDS*, Mr Speaker, sa Mosyon i en Mosyon ki ganny motive politikman.

E sa ki i fer prezan se ki i *call into question* nou lenstitisyon pou li ak dan en fason endepandan. Be Mr Speaker, si ou dir mwan poudir nou pe koz lo kondwit e rol Lasanble Nasyonal, les mwan lir ou en morso Zizman dan *case* ki ti ganny anmenn kont Komite Anti-Viktimizasyon sa Lasanble ler i ti deside pou li al fer zisteman menm zafer, savedir pran en pouvwar en *quasi judicial power*, e pou li *investigate*. Lakour ti dir li *comme* swivan; - "Pouvwar Zidisyer i reste premis Lakour Siprenm, e Zidisyer, pouvwar Zidisyer i pa pouvwar Lasanble Nasyonal akòz pouvwar Lasanble Nasyonal in ganny determinen anba Konstitisyon e spesifikman anba Lartik 84 ek 85, kot pouvwar lezislatif i ganny donnen avek Lasanble Nasyonal, pou li fer Lalwa e pou li fer bann travay ki an

relasyon pou li delivre son fonksyon.

Dan sa konteks Lartik 104 i osi dir poudir ki Lasanble Nasyonal i kapab kre en komite me an size avek Konstitisyon. Savedir an respektan rol ki Lasanble Nasyonal i bezwen zwe.

An sa ki konsern Komite Anti-Viktimizasyon Lakour Siprenm ti determinen ki Komite Anti-Viktimizasyon napa drwa entrodwir okenn sanksyon *quasi* Zidisyer lo okenn dimoun san ki sa sanksyon i ganny met an plas par Lakour Siprenm li menm.

Si lo baz Mr Speaker, Lalwa ACCS i dir ou, ou pa kapab enterfer dan travay ki son Komisyoner i sipoze fer, Lalwa *Public Persons Declaration of Assets* i dir ou poudir sa Komisyoner pa devret *subject to* kontrol oubyen enterferans okenn lezot dimoun, si Lakour Siprenm in determinen poudir Lasanble napa pouvwar, *quasi* Zidisyer pou li antreprann en lenvestigasyon parey, alors akoz ki lasanble nasyonal in ganny trennen dan sa direksyon e ki Lasanble Nasyonal in ganny les al dan sa direksyon?

Mon pa ti a kontan krwar ki ou dan ou louveraz ou'n *fail* pou delivre lo sa manda ki ou'n gannyen pou protez lentegrite Lasanble Nasyonal.

E prezan Mr Speaker, mon ti a kontan adres serten lezot pwen ki'n ganny souleve par *mover* Mosyon dan son Mosyon.

E la mon ankor enn fwa Mr Speaker, mon sel rekour se al ver Lalwa ki egziste ozordi, e mon'n ekout segonder Mosyon kot in koz lo rol ki en *public person* i annan. E mon pou lir pou benefis piblik Mr Speaker sa bann provizyon Lalwa.

Seksyon 11 Lalwa Deklarasyon Byen pou bann Zofisye Piblik i lir koumsa; -

Okenn Zofisye Piblik ki san en bon rezon pa deklar oubyen *fail* oubyen pa fer deklarasyon *asset* dan sa letan ki'n ganny spesifye i komet en lofans. Seksyon 2 i dir; - okenn zofisye piblik ki fer okenn deklarasyon ki fo e ki li i konnen pa vre ki *misleading* li osi i komet en lofans e i drwa en *fine* R500 mil e i kapab ganny anprizonnen pou 2 an oubyen tou lede, *fine* ek lanprizonnman.

I dir Komisyoner e la kot i enportan 3 - Komisyoner i kapab *notwithstanding* menm *disregarding*, menm pa regard sa 2 keksoz *ok*, okenn penalti ki ganny enpoze lo sa seksyon i kapab donn en lord ki sa *listed public person submit* sa *required declaration*.

Savedir Mr Speaker, komisyoner pa ankor ni menm fer sa li, i pa ankor fer sa li me

Onorab Henrie in fini konvenki ki i annan en fot ki bann Manm in fer alors sa komite pou propoz sanksyon kont zot.

Be eski zot, zot Komisyon Anti-Koripsyon? Eski zot ki ansarz Komisyon Anti-Koripsyon? Zot vwar? Konmsi nou annan en problem dan sa Lasanble ki zot pa konn Lalwa, zot *naive* an sa ki konsern Lalwa, e zot vin dan Lasanble zot vin fer en bann deklarasyon ki fotif e kont Lalwa selman zot krwar poudir zot pou kapab *get away* avek.

Sa i enteresan sa kalite konportman Mr Speaker, sa i en konportman la diktatir, i en konportman en bann dimoun ki aveg lo pouvwar e i napa kontrol lo sa ki zot krwar zot kapab fer.

En lot pwen Mr Speaker ki enteresan pou nou regarde, i enteresan sa Mr Speaker. Ou ou'n refize, ou'n refize pran aksyon konkret e la Mr Speaker, mon konnen mon riske ganny problem ankor, annou dakor Mr Speaker, pou benefis Lasanble ki ou ti en tre bon ansennyan Angle Mr Speaker, e ou, e tou dimoun i koz ou avek sa e mon dakor ek sa e mon agree ek sa.

Nou annan nou en Manm Lasanble, en etidyan dan ou laklas ki'n kopi lo en lot dimoun, pran sa ki in kopi, pa kasyet me met an piblik sa ki

in kopye e i *get away* avek. E son *teacher* i les li *get away* avek. Me selman sa menm dimoun ki'n kopye e *bring* nou Lasanble to *disrepute*, i pe akiz lezot Manm pou anmenn Lasanble to *disrepute*. Eski nou kapab konpran bann lans?

So, eski alors Mr Speaker, eski sa Lasanble, e la le pwen ki mon oule fer, eski sa Lasanble dan son reaksyon in annan en fason pou dil avek en Manm *US* ki'n fer en fot oubyen swadizan in fer en fot?

Akoz *let's admit* Mr Speaker, nou pa pe kasyet naryen, napa lipokrizi, nou, nou'n dir met lo rikord lekel sa bann Manm zot, zot pa oule fer, zot oule kasyet aköz zot konnen, zot konnen poudir reperkisyon sa ki zot pe fer pou bokou pli grav ki sa ki pe pase dan Lasanble ozordi.

Se sa ki pou arive, e anfenn kont Mr Speaker, sa ki pou arive se ki zot, zot pou perdi sa lager ki zot pe fer ozordi. Zot pou perdi, zot pa pou perdi aköz zot in lager fay, zot pou perdi aköz zot pa'n zis lager fay, me zot pou perdi aköz zot ipokrit dan lafason ki zot in anmenn sa largiman devan Lasanble.

E ki ou koman Speaker ou'n les sa arive. Alors Mr Speaker, Onorab Aglae in mansyonn *aiding and abetting*.

Ou konnen, Lepep Seselwa i bezwen realiz en keksoz, si ozordi en mazorite Lasanble ki zot, zot in donnen i pare pou *disregard* tou provizyon legal, *ruling* Lakour, provizyon legal ki egziste anba Lalwa Lendepandans garanti ek bann lotorite statitwar anba Lalwa, zis pou vin fer en pwen politik e atak zot oponan, be ki i pa pou fer ek ou sa Seselwa ki la deor?

Ki ou, ou napa proteksyon, ki i pa pou fer ek ou? Zour i anvi pran ou biznes, zour i anvi dir poudir ou pa pou al *rally* ou pa pou al isi, ou pa pou al laba ki i pa ou fer ek ou? Se sa ki ou bezwen mazine koman Seselwa la deor.

Mr Speaker, mon ti a kontan prezan vin lo Konstitisyon nou pei. Ki enteresan ankor Mr Speaker, ankor en fwa mon pou repete mon pa ekspekte en dimoun ki pa kapab ekri en *speech* lir Konstitisyon.

MR SPEAKER

Onorab, mon pa konnen konbyen fwa mon bezwen dir ou, mon bezwen dir ou aret fer alegasyon kont Manm e adres Mosyon. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Ki Konstitisyon nou pei i dir nou Mr Speaker? Konstitisyon nou

pei i dir ou koumsa poudir tou dimoun i annan drwa al reprezantasyon avan i ganny deklare koupab pou en lofans. Ok. Sa i en pwen fondamantal, *in fact* i en drwa fondamantal dan nou Konstitisyon.

Be Onorab e son *seconder* Mosyon in fini konfirman atraver lafason ki zot in delivre zot lentervansyon ki sa bann Manm in fini komet en lofans e i annan sanksyon ki bezwen mete kont zot.

I annan sanksyon ki pou ganny mete kont zot me selman zot drwa de regar anba Konstitisyon anba Lalwa ki zot in fer zot lofans dapre Onorab, anba Lalwa ki zot in fer zot lofans zot pa ankor ganny trouve koupab. Konmsi ki mannyer nou kapab konpran sa?

Sesel in ariv en staz kot ou *guilty* avan ki ou ganny trouve koupab. Ou ganny arete e ganny trouve koupab avan ki ou ganny trouve inosan. Me Konstitisyon i dir ou, ou inosan ziska ler ou ganny prouve ki ou koupab.

So, ankor en fwa prezan i anmenn mwan pou demann mon lekor, si sa ki'n regard sa Mosyon, lir li, konpran li, in konsider ramifikasyon lenplikasyon, lenpak sa desizyon ki nou pe pran la bomaten.

Mr Speaker, mon tou keksoz ki mwan mon'n ekri

ma montre Lepep Seselwa mon'n ekrir mon menm me si i en zero deryer en sif parey Onorab Bastienne pe dir mon lezot dimoun ki'n ekrir sa pou mwan Mr Speaker, mon ti a envit Onorab Bastienne dan mon lofis taler pou mon eksplik li ki savedir Konstitisyon e ki mannyer i eple sa mo Konstitisyon Mr Speaker.

E Doyace, Onorab Porice osi i kapab vini si anvi Mr Speaker, mon ava eksplik zot mannyer i ekrir. Ou konnen fondamantalman nou problem dan sa Lasanble ki nou annan se ki zot in sitan krwar ki zot pe al score en pwen politik bomaten, zot in sitan krwar poudir nou, nou per, be nou, nou *fearless in dignity* la anndan.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

Me la mon pou fini lo la Mr Speaker, i pa en boug ki'n vol *speech*, i pa en Speaker ki *bias*, ki pou fer nou per dan sa Lasanble.

So, anmenn ou Mosyon ou, zwe rol Lakour ou, pran rol Lakour Siprenm, pran rol Komisyon ACCS ou. Be le 27 Septanm, le 27 Septanm ni en rol zot pou napa pou zwe.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

Le 27 Septanm Seselwa pou anvoy sa Lasanble, son Speaker e son mazorite dan bin listwar Mr Speaker! Mersi.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. I pa mon rol pou enterfer dan deba, mon enterfer zis ler mon konsidere poudir desizyon Speaker in ganny met an kestyon, e si mon pran laparol la se pou zisteman fer le pwen lo la.

Onorab Pillay dan bann alegasyon ki ou'n fer ou'n al bokou tro lwen, aköz sa Mosyon pa pe anvizaze enterfer avek ACCS, i pa pe anvizaze avek- Sa Mosyon, bi se pou etabli en komite ki pou deside si i annan en ka pou Lasanble konsidere. Setou, setou, e se sa ki mon'n baz ladmisyon sa Mosyon lo la. Mersi.

Onorab- laparol in ganny demande par Onorab Porice, ou kapab adrese. Mon pe envit bann Manm pou gard an tet bann lareg lo deba. Evit lakizasyon, evit alegasyon lo kondwit, aköz si sa pou ganny fer i bezwen anmenn son prop Mosyon pou fer sa. Onorab Porice ou annan laparol.

HON DOYACE PORICE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, tou mon bann koleg MNAs e tou bann etidyan dan *Gallery* e tou dimoun ki pe ekoute, bonzour.

Sa Mosyon anmennen par Onorab Henrie i enn ki vreman enportan, pou nou Manm Lasanble isi dan sa lasal. Mon pran laparol ozordi lo sa Mosyon ki pe demande pou Lasanble aprouv kreasyon en komite pou etabli bann fe konsernan 4 Manm Lasanble ki pa'n soumet zot form deklarasyon byen avek Komisyon Anti-Koripsyon Sesel pou lannen 2023 e 2024.

Sa Mosyon i pa en zafer politik. I en zafer prensip, i konsern bon gouvrenans, Lalwa e responsabilite piblik. Sak Manm Lasanble i an zeneral konsyan ki anba Lalwa Anti-Koripsyon zot annan en lobligasyon moral e legal pou deklari zot bann byen.

Pou mentenir transparans e rann kont. Ler en Manm pa soumet sa form sa i soulev kestyon. Eski i par negligans? Eski i par defi, ouswa i annan en rezon lezitim deryer sa bann mank? I zis atraver en proses formel e onnet ki nou pou kapab reponn sa bann kestyon.

Mr Speaker, kreasyon en komite i en mezir apropiye dan sa ka, i donn Lasanble li menm loportinite pou enn klarifye bann fe san prestizye

avek respe pou tou bann Manm konsernen. Fer rekomandasyon apropiye si i annan vyolasyon Lalwa avek bann lotorite konpetan, san konpromi e san parsyalite.

E finalman, raport dan 30 zour pour ki Lasanble i a kapab pran en pozisyon baze lo laverite. Sa pa en Lalwa laprev me i en komitman pou mentenir lentegrite nou lenstitisyon. Si Lasanble i mank aksyon ler nou annan sa kalite lensidan devan nou, nou pe ferm laport pou doub standar e pou ranforsi lenzistis.

Mon krwar ki tou Manm i merit en sans pou klarifye zot pozisyon, me tou Manm osi i merit respekte zot lobligasyon anba Lalwa. Alors, mon siport sa Mosyon e mon swete ki nou, nou Lasanble i met bon legzanp pou pei an antye. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Bon nou'n ariv ler pou pran poz. Lasanble a pran en poz e nou a repran deba 11er.

(BREAK)

MR SPEAKER

Nou kontinyen avek deba. Mon apel Onorab Wavel Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, avan ki *Leader* Lopozisyon ti komans son entervansyon lo sa Mosyon, i ti komans son lentervansyon Mr Speaker par adres mwan direktman Mr Speaker. Apre son lentervansyon rezonn ki in fer, kot mon bezwen koriz sa *misapprehension* ki sa Onorab in fer.

In dir dimoun Anse Kerlan pe rod mwan Praslin, aköz lanmer in monte yer. Mr Speaker, yer tou lepep zabitan Grand Anse Praslin i konnen poudir Wavel Woodcock i Manm Elekte pou distrik Grand Anse Praslin. E yer mon ti dan Lasanble Nasyonal. Ler zot ti pe *walk out* pe asiz se zot lo sofa Mr Speaker, parey zot abitye *walk out*.

MR SPEAKER

Reste lo koriz ou *misapprehension*.

HON WAVEL WOODCOCK

Wi Mr Speaker. Tou dimoun i konnen demars ki'n ganny fer regardan sa size lerozyon lo Praslin Mr Speaker, alokasyon R9.3 milyon ki ti'n ganny bidzete pou dil ek sa problem. E sa kontrakter in demann plis larzan, aköz lanpler sa travay ki bezwen ganny fer lo sa lakot. *At least* nou Gouvernman pe fer keksoz pou nou adres sa size.

Mr Speaker, mon krwar i enportan pou nou fer sorti serten keksoz vreman enportan. Aköz ki lemonn antye i annan, i enplimant sa Lalwa lo *Public Persons Declaration of Asset*. Mr Speaker, i en Lalwa ki vreman enportan pou plizyer rezon Mr Speaker. Aköz ki nou annan en tel Lalwa Sesel?

Aköz ki nou bezwen ki bann *Public Persons* i deklar zot *assets*? Mr Speaker, en tel Lalwa i *virtual* pou bonn gouvernans pou okenn pei. I en zouti ki ganny servi partou dan lemonn enkli Sesel. Dan lefase nou'n vwar plizyer lenstans Mr Speaker, kot bann zofisye, bann dimoun ki travay dan Antite Gouvernman ki'n pratik bokou bann akt koronpi.

Nou'n war bokou koripsyon ki'n ganny koze ki'n ganny fer par bann zofisye ki'n travay dan Gouvernman. E ozordi koman en Gouvernman responsab, nou pe koz lo latransparans. Nou pe koz lo *accountability* e nou pe koz lo ranforsi konfyans ki piblik i annan dan Gouvernman. E osi dan nou lenstitisyon koman Lasanble Nasyonal Mr Speaker.

Mr Speaker, dan nou listwar in montre bokou bann ka koripsyon lefase. Parey mon'n dir bann zofisye Gouvernman, e sa Lalwa ki la

devan nou, sa Lalwa ki an diskisyon ozordi ki nou bezwen ozordi swiv i anpese ki bann *Public Person* zot anrisir zot lekòr lo larzan Lepep Seselwa Mr Speaker.

I ede pou detekte bann *unexplained wealth*. Ki manner ou en zofisye Gouvernman, ou travay dan Gouvernman ou napa en biznes selman ou annan en kont avek milyon lo la. Tou le mwan ou pe sanz loto, ou pe aste 2,3,4,5 loto. Ou pe akimil later 3,4,5,6,7, 8 bout later pandan ou term 2an, 3an, 4an ou pe akimil 5,6,10 later Mr Speaker.

Sa Lalwa i la pou anpes bann pratik koripsyon pou ariv dan nou pei. E nou'n war lenstans devan Lasanble ki nou'n debat, kot nou'n war Manm Lasanble Nasyonal Mr Speaker, konfli lentere ek Gouvernman. Nou'n war bann Manm, nou'n vwar Mr Speaker 6enm Lasanble kot Manm Lasanble zot annan bann lakonpannyen Lasirans ki dan tou kontak Gouvernman Mr Speaker, ki en konfli lentere.

E sa bann keksoz sa *Declaration of Assets* i pou montre lekel bann dimoun dan Gouvernman ki pe sey anrisir zot lekòr atraver larzan Lepep Seselwa. I enportan ki nou anpes Gouvernman, sa bann Antite Gouvernman i enportan ki nou anpes

Gouvernman par bann dimoun ki travay dan Gouvernman.

E nou'n war Mr Speaker, SBFA i enn kot bann Manm Lasanble Nasyonal dan lepase in pran *loan*. Pa ti pe pey *loan* ziska ler Lasanble ti ekspoz sa bann keksoz pou montre ki i annan bann Manm ki pe enplike dan bann akt koronpi. E nou pa kapab *allow* sa bann keksoz Mr Speaker. Sanmenm sa ki nou annan sa *Declaration of Assets*.

I annan ka kot Minis in akimil later Mr Speaker. Tousala i bann fason ki bokou bann zofisye dan Gouvernman in anrisir zot lekòr. E i enportan pou nou annan en tel Lalwa. Mr Speaker, apre tou ki rol en Manm Lasanble Nasyonal? Premyerman, rol en Manm Lasanble Nasyonal se pou pas Lalwa.

Nou pa kapab pas Lalwa, apre nou kas Lalwa nou menm Mr Speaker. *Declaration of Assets* pou bann *public Persons* i ganny pase, nou bann Manm Lasanble Nasyonal ki manner nou kapab refize pou deklar nou *assets*. I nou responsabilite, nou bezwen swiv sa Lalwa ki nou menm nou'n pase Mr Speaker.

Nou annan responsabilite *oversight* Mr Speaker, se nou ki vey kont piblik. Se nou ki pas Bidze,

nou pa kapab pe vey kont piblik me selman nou pe refize deklar sa ki nou annan Mr Speaker. Nou bezwen fer li koman bann Manm Lasanble i nou responsabilite pou nou fer li apre tou se nou bann lezislater. Se nou ki annan *oversight* lo bann kont piblik, nou pe vey tou sa Antite, tou sa Minister, tou sa Departman Gouvernman. Selman, nou pa pou vey nou lekor koman en Lasanble?

Sa responsabilite ki Lepep Seselwa in donn nou pou nou *oversight*, nou menm nou, nou pou kas Lalwa. Nou menm nou pou napa *oversight* lo lenstitisyon ler nou Manm pe kas Lalwa Mr Speaker? Mr Speaker, nou *liable*. Nou *liable* pou nou pran nou responsabilite koman bann Manm Lasanble Nasyonal.

Nou'n *swear* lo en Konstitisyon parey Onorab Leader Lopozisyon in dir. Nou bezwen donn legzanp par mentenir bann Lalwa, par swiv bann Lalwa. Lalwa i Lalwa e i pou enteresan si sa bann Manm ki al la anndan i konnen poudir zot pa'n deklar zot *asset*.

Mwan mon krwar Mr Speaker, zot merit *recruit* zot lekor. Zot pa ni pe koz lo la, aköz i ipokrit Mr Speaker, pou zot koz lo en Mosyon koumsa kan si zot menm zot, zot in fer sa. E zot konnen zot in fer sa

Mr Speaker, byen si zot koz lo sa Mosyon Mr Speaker, savedir i montre se zot, zot bann ipokrit Mr Speaker.

Mr Speaker, ozordi kot nou'n arive i enportan Mr Speaker, koman bann lezislater ki nou pran nou responsabilite serye. Sa bann lentervansyon riy zonn, sey bat latet Mr Speaker, ki mannyer zot pe fer i kler lenpresyon ki lepep Seselwa i gannnen deur i kler ki zot enkyet zot per ki sa Komite i ganny etabli. Aköz Mr Speaker? Probableman Mr Speaker e mwan mon plis ki sir ki sa bann Manm i sorti lo zot kote latab ki pa'n deklar zot *assets*.

MR SPEAKER

Onorab, mon'n dir ou pa fer alegasyon. *Stop*.

HON WAVEL WOODCOCK

Sa Mosyon pe demande ki sa Lasanble i aprouv kreasyon en Komite avek bi pou fer. I pa fer premye fwa ki nou Lasanble i etabli Komite pou fer lenvestigasyon. Eski en keksoz nouvo sa? I pa en keksoz nouvo. Bi sa Komite se pou etabli bann fe otour sironstans kot 4 Manm Lasanble Nasyonal Mr Speaker, Lasanble Nasyonal pa'n soumet zot form deklarasyon byen avek Anti-

Koripsyon Sesel an 2023 e 2024.

E sa Komite pou fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm si zot in an defo ek okenn Lalwa avek lotorite apropiye e rapor dan 30 zour avek Lasanble Nasyonal. Ki annan mal avek sa? Konbyen lenstitisyon nou responsab nou Manm, si nou Manm in kas Lalwa.

Si nou Manm Mr Speaker ki sipoze pas Lalwa ki sipoze annan *oversight* lo Gouvernman, lo tou Antite Gouvernman Mr Speaker, nou prop Manm pe kas Lalwa. Nou prop Manm pe *fail* pou swiv sa Lalwa ki nou menm annan responsabilite pou pase Mr Speaker, *then*, nou Lenstitisyon i annan en problem.

En tel Komite i enportan. Ki *Leader* Lopozisyon pe enkyet? Akoz ki i pe enkyet? Akoz i pe sot anler? Akoz ki i pe gele? Ki en Komite pe ganny etabli pou nou fer lenvestigasyon Mr Speaker. Lo la mon poz sa la Mr Speaker. Mr Speaker, sa *Bill* ozordi i pou demontre 2 keksoz...

MR SPEAKER

Sa Mosyon.

HON WAVEL WOODCOCK

Sorry, eskiz mwan Mr Speaker. sa Mosyon pe adres en *Bill* ki nou'n pase dan

lepase *Declaration of Assets* pou bann *Public Persons*. Mr Speaker, sa Mosyon ozordi i pou montre 2 keksoz depandan si nou koman en Lasanble nou pas sa Mosyon. Si ki apre ki Komite in fer sa lenvestigasyon i ganny trouve poudir sa bann Manm ki pa'n deklar zot *assets* i lo nou kote latab, i montre poudir se nou ki ipokrit Mr Speaker.

Akoz koman parti ki annan mazoriter dan Lasanble, ki nou koz bokou lo prensip latransparans, bonn gouvernans, lademokrasi, si nou i ganny trouve ki bann Manm lo nou kote latab pa'n deklar nou *assets*, savedir i montre poudir nou tou sa ki nou pe *stand* lo la bann prensip ki nou *believe* ladan *then* i montre ki nou pa serye.

Me si Mr Speaker, apre ki lenvestigasyon i ganny fer, i ganny trouve poudir bann Manm ki pa'n deklar zot *asset* i sorti lo kote *US* Mr Speaker, i pou demontre zot gran lipokrizi Mr Speaker. Akoz? Akoz se zot prop *leader* Mr Speaker - *Leader* Lopozisyon Onorab Sebastien Pillay ki ti anmenn en Lalwa Mr Speaker pa tro bokou letan pase Mr Speaker, le 17 Mars sa lannen an 2025.

E en *Private Members Bill*, *Public Persons Declaration of Assets Liabilities and Business Interest Amendment*

Members Bill 2025 lo *Declaration of Assets* pou bann spouse e zanfan bann *Public Person* pou deklar zot *assets*. Kan zot, zot menm zot, zot kan si ou, menm ou sa dimoun ou sa *public persons* ou ki annan sa responsabilite, ou pa deklar ou *asset* Mr Speaker.

Ki mannyer i apele sa? Sa i plis ki ipokrit Mr Speaker si i ganny trouve poudir se bann Manm US ki pa'n deklar zot *assets* i montre klèman ki kalite dimoun zot ete Mr Speaker. E fodre Lepep Seselwa i war sa. Mr Speaker, sa *Bill* i kler pa Wavel Woodcock ki'n dir. *Sorry* Mr Speaker, sa Mosyon akòz ou konnen nou pe fer referans avek en *Bill* enportan ki fek pase.

Sa Mosyon Mr Speaker, ki Onorab Henrie in anmennen, i baze lo en Lalwa. E dan sa Lalwa Mr Speaker, i kler. Pa Onorab Woodcock ki pe dir sa Mr Speaker, pa ni Onorab Gervais Henrie e okenn Manm ki pou entervenir lo sa Lalwa. Sa bann keksoz i ekri an blan e nwar dan sa *Act*. E dan Lartik 11(1), dan sa Lalwa *Public Declaration*, deklarasyon of *assets* par bann *Public Persons*;

Lartik 11(1) i kler Mr Speaker. Pa nou ki'n envante. I dir, "*a listed public person who without reasonable cause fail to submit the required*

declaration within the time specified in this Acts commits an offence". I fer lofans Mr Speaker, sa i kler, i kler dan sa Lalwa. E Lartik 12(2) (a) ek (b) i osi fer kler ki en *Public Persons* ki san okenn rezon valid i fail pou soumèt son deklarasyon *asset*, son deklarasyon son byen i ganny *disqualified from registering as a voter for a period of 3 years*.

E i ganny *struck off by Electoral Commission from the register of voters*. Lalwa i aplik pou tou dimoun. Lalwa i aplik pou Manm Lasanble Nasyonal parey i aplik pou tou dimoun deor Mr Speaker, dan tou nou distrik lo Mahe, Praslin e La Digue. Alor, akòz ki ozordi nou pe sot anler nou pe gele sirtou *Leader* Lopozisyon pe fer en bann lentervansyon ri zonn Mr Speaker. Kan en Komite ki nou abitye etabli Mr Speaker pou fer bann lenvestigasyon Mosyon pe demande pou nou fer sa, akòz ki zot pe sot anler?

Ki zot problem Mr Speaker, avek sa Mosyon ki devan nou ozordi? Si zot napa naryen ki zot pe kasyet, si zot napa okenn lafreier Mr Speaker. Mr Speaker, sa ki mon bezwen dir se ki Lalwa i Lalwa. Nou, nou pas Lalwa, se nou ki annan sa responsabilite pou annan *oversight* lo kont piblik. Pou annan *oversight* lo lafason ki bann Antite Gouvènmàn i

travay. E nou annan *oversight* osi lo nou prop lekor lo mou Manm. Si nou Manm i mal azir, si ou Manm pe kas Lalwa ki nou Lasanble i pase Mr Speaker i mal i pa byen dan lize Lepep Seselwa.

E sa i en fason kot en Manm Mr Speaker, in montre, in demontre klerman poudir i pe mank respe pou sa pep. E i pa pe *walk the talk* Mr Speaker. I pa pe fer sa ki i pe dir Mr Speaker. Alor, Mr Speaker ler mon get sa Lalwa ki devan nou mwan mon krwar sa Mosyon ki devan nou mwan mon krwar i enportan ki koman en lenstitisyon, nou bezwen pran nou responsabilite.

E mwan mon dir - *in fact* Mr Speaker, mon a fer en lapel si i annan okenn Manm dan sa Lasanble Nasyonal ki pa'n deklar zot *assets* lannen pase zot kapab vin devan dir wi Mr Speaker. Mwan sa Manm ki pa'n deklar mon *asset*. Mwan sa Manm ki pa'n swiv Lalwa. Mwan sa Manm Mr Speaker, ki'n kas konfyans Lepep Seselwa ki la deor.

Si zot annan pider, dir *acknowledge* devan sa pep lekel zot ki pa'n deklar zot *asset*. Dir ki zot annan pou per pou dir? Mr Speaker, la mon anvoy en lapel devan Lepep Seselwa ki pe ekoute. Sa bann Manm ki pa'n deklar zot *asset* lannen pase vin devan la, la,

la. Vin o kler dir mon pa'n deklar mon *asset*, mon prezant en leskiz mon a fer sir ki *from now on* mon ava deklar mon *asset*.

Be dir koze, et fran Mr Speaker. Alor Mr Speaker, mon pou termin la. Mwan mon pou siport sa Mosyon, aköz mon santi i enportan ki nou annan en tel Komite. Aköz fodre nou get dan nou prop lakaz avan ler nou get dan lakaz lezot dimoun. Avek sa 2 mo mon dir ou mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mesi Onorab. Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, les mwan komanse par dir ki Lalwa i en keksoz ki fondamantal, ki tou dimoun i oblize swiv. Parey nou Konstitisyon ki nou Lalwa Siprenm. Me nou osi annan lezot Lalwa ki ganny fer serten kategori. Kot la ankor, tou dimoun ki tonm anba en kad ou dan en kategori i bezwen swiv ou al rann kont kot i fodre.

Aköz ki nou bezwen en Lalwa? Mr Speaker, en Lalwa i ganny mete pou ki i annan lord, lazistis. Ou ki keksoz ou prosedir i deroul byen dan en fason ekitab. E osi pou serten Lalwa pou protez sitwayen,

oubyen bann lezot ki spesifik pou en group dimoun. E en Lalwa ler i ganny pase pa devret annan faver pou personn.

A mwen ki serten kategori i ganny ekskli dan son lenplimantasyon o debi ler sa Lalwa pe ganny formile. Me an zeneral personn pa devret par lao Lalwa. E sa i enkli nenport ki dimoun ki swa dan en pozisyon dirize, ou dan en pozisyon kot i pran desizyon. Me Mr Speaker, tou dimoun i devret ganny proteze egalman anba en Lalwa.

E kot drwa enn i fini, pou en lot i komanse parey toultan nou dir. E sa Mosyon ki Onorab Henrie in anmennen, i fer nou realize ki koman en Manm Lasanble nou osi nou pa par lao Lalwa pe, enport lo ki kote latab nou sorti e dan ki parti politik nou afilye avek. Kantmenm nou ki ede pou aprouv en Lalwa, i osi aplik pou nou kot i fodre.

E ofet Mr Speaker, nou ki devret pe *lead by example* e donn sa legzanp e non pa sa enn ki kas lalwa. E koman en Lenstitisyon, nou pa devret ganny war pa serye sirtou kot nou rol se en rol *oversight*. Mr Speaker, deklarasyon byen bann dimoun o plase dan Gouvernman, sa ki nou apel *Declaration of Assets, Liabilities and Business*

Interest Act - en Lalwa ki ti vin an fors an 2016.

Ti ganny mete pou promot latransparans, rann kont pou evit konfli lentere e osi anpes koripsyon. E i nou responsabilite pou nou deklar nou bann byen. E dan sa nouvo demokrasi, i en Lalwa ki enportan pou ki koripsyon i ganny eliminen.

Si ozordi Sesel in amelyor son ran lo Lendeks Koripsyon, se aköz bann tel Lalwa e paramet ki'n ganny mete pou anpese ki okenn dimoun ki dan bann pozisyon responsab i vole e anbelir son prop lekor aköz i ganny akse ek larzan Gouvernman oubyen larzan sal ki li menm i pa'n transpire pou gannyen. E kasyet sa anba diferan kont.

E se sa ki nou dir bann byen Malaki. Pou anpese ki nou akimil bann byen Malaki. Mr Speaker, nou osi bezwen note ki sa dokiman *Declaration of Assets* i enn ki piblik i kapab ganny akse avek lo demann pa ekrir Komisyon Anti-Koripsyon e fer randevou, pou vwar dosye en nenport ki zofisye oubyen nenport ki Manm. E sa i ganny ekrir da sa Lalwa *clause 10(1)*.

Mr Speaker, nou devret osi pran kont ki en zofisye ki refize deklar son byen i komet en lofans. E sa i kler anba Lartik 22 "*a listed public persons who without*

reasonable cause fails to submit the required Declaration within the time specified in section 22 (a)(1) commits an offence.

E sa Lalwa i osi dir ki sa dokiman, sa dimoun ki komet sa lofans i kapab fer fas avek en lanmann R500mil oubyen ganny raporte ek Komisyon Eleksyon. E la taler Onorab LOTO in fer nou konpran i menm annan santans prizon osi ki kapab aplike. Me ozordi sa Mosyon ki Onorab Henrie pe anmennen pe senpleman demande ki en Komite i ganny formen pou fer lenvestigasyon, pou ki;

1. Etabli bann fe otour sirkonstans kot 4 Manm Lasanble Nasyonal pa'n soumet zot Form Deklarasyon Byen avek Anti-Koripsyon, e sa i pou lannen 2023 a 2024.
2. Fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm si zot an defo. E in spesifye la si zot an defo ek okenn Lalwa, avek lotorite apropiye.
3. Raport avek Lasanble Nasyonal en rezimen zot travay dan 30 zour.

Mon mazine Mr Speaker, ki apre ki sa Komite in ganny formen byensir zot ava vin avek zot *Term of Reference* e etabli bann paramet ki mannyer zot pou fonksyonnen. Sa Mosyon i kler

e direk, e mon napa problem pou donn mon sipor pou kreasyon sa komite. E mon swete ki sa Komite a enn ki travay dan latransparans e vin avek bann levidans kler e zis.

E osi fer rekomandasyon e non pa en Komite ki pou vin zize. E an fezan sa, nou pou pe osi montre ki nou pa pe konpromize me senpleman rod lazistis e sa a vin en legzanp pou bann fitir Manm a lavenir ki pou vin dan sa Lasanble.

Mr Speaker, avek sa 2 mo mon pou donn mon sipor sa Mosyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Romain.

HON GEORGES ROMAIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou koleg Onorab e tou dimoun a lekout. Mr Speaker, mon si mon pou dir enn de parol lo sa Mosyon akòz mwan osi mon santi ki Lalwa i merit aplik pou nou tou pa zis pou bann dimoun ki la deor. Mon pou donn mon sipor pou sa Mosyon Mr Speaker, akòz fodre nou donn legzanp parey mon'n dir ki tou dimoun la deor i konnen nou pas Lalwa.

E osi nou bezwen osi swiv sa Lalwa. Akòz nou pa merit zis koze Mr Speaker. Nou bezwen pran nou responsabilite Mr Speaker. Ki

legzanp nou pe donnen Mr Speaker la deor? Ler nou menm pa swiv Lalwa. Lot kote latab Mr Speaker, in fer resorti loter Mosyon in fini dir sa ki 4 dimoun i koupab. E mwan Mr Speaker, ler mon'n ekout loter Mosyon koze i pa'n dir sa.

In dir ki i ti a kontan sa Lasanble i kre en Komite pou fer sa lenvestigasyon. Ler ou fer en lenvestigasyon i pa vedir ki sa bann dimoun ki pou ganny *investigate* i koupab. I zis pou nou konnen vreman ki'n arive. E alors Mr Speaker, mon ti a kontan dir avek Onorab Sebastien Pillay ki loter Mosyon pa'n zanmen dir ki sa bann dimoun i koupab. In zis dir annou fer sa lenvestigasyon.

Mr Speaker, la osi mon ti a profite osi fer sorti ki mon osi parey loter Mosyon in fer resorti ki mon depi ler mon'n vin en Manm Lasanble mon'n touzour deklar mon *assets*. E mon napa okenn problemm avek sa, akòz mwan mon napa naryen pou mwan kasyet Mr Speaker.

En lot keksoz ki mon ti a kontan fer resorti Mr Speaker, ki ler mon'n tann Onorab LOTO koze in fer resorti ki toultan zot kontan dir sa ki nou pe kasyet keksoz, nou pe pas nou byen lo nou bann fanmir. Mr Speaker, sa dan li menm i en propagann. Akòz mon'n deza dir dan sa menm

Lasanble ki si zot santi ki nou pe fer sa, annou aret zis koze.

Met en *case* kot lapolis, fer le neser e si sa i leka nou a ganny met Ankour. E zizman i ava ganny dir si vre nou pe fer keksoz koumsa. Mr Speaker, mwan osi koman en Manm lo Komite FPAC mon santi enn ler ki nou pe fer en bon travay parey mon'n deza dir avan.

Si nou pe koz lo sa Mosyon ki nou bezwen deklar nou assets ki nou konnen si nou pa fer li i en lofans, ler nou, nou menm Komite FPAC nou anmenn bann Antite Gouvernman devan kot nou demann zot plizyer kestyon baze lo zot travay ki zot in fer. E sa i pas *live* lo televizyon Mr Speaker. Ou santi ki sa bann travayer zot vreman fer zot mye pou zot defann sa sityasyon.

E alors si nou, nou fer sa. Sa lotorite ki nou annan atraver FPAC pou nou fer sa travay. Be nou, nou menm nou, nou bezwen parey ankor enn fwa Mr Speaker, mon dir nou bezwen *lead by example*. Nou bezwen fer li ki *at least* ler sa bann dimoun osi i konnen nou pe demann zot kestyon ki nou osi nou pa an defo. Ki osi nou pe fer sa ki byen Mr Speaker.

Mr Speaker, semenn pase dan sa menm Lasanble nou'n tann Onorab Loze ti

anmenn en Mosyon ki parey *LGB* ti fer resorti, ki ti en tre bon Mosyon. E Mr Speaker, mon pou lir en pti bout dan Mosyon Onorab Loze. In dir ki i ti a kontan ki “Gouvernman i merit travay avek lonnekte, senserite ek lentegrite.” Zoli parol Mr Speaker.

Alors Mr Speaker, si nou, nou pe dir sa bann zoli parol. Alors pa ou krwar nou merit fer egzakteman parey ler Lalwa i demann nou ki nou annan pou nou fer? Akoz nou dir bann zoli keksoz selman nou menm nou pa met li an pratik? Mr Speaker, mwan mon napa bokou keksoz pou dir lo sa Mosyon. Me selman mon santi la deor nou koz bokou lo *declaration of assets*.

Nou ti annan en gran deba ki ti ganny diskite 3 semenn pase apepre. E en kantite keksoz ki ganny dir. E alors Mr Speaker, si sa i leka ki 4 Manm isi dan sa Lasanble pa’n deklar zot *assets* parey nou konnen parey *LOTO* menm in fer resorti ki i en lofans. E in menm in dir ki son bann pinisyon.

Alors mon pou siporte pou kre sa Komite pou fer sa lenvestigasyon. Akoz nou osi dan Lasanble Mr Speaker, parey mon’n dir nou bezwen *lead by example*. E alors Mr Speaker, san tarde mon pou donn mon sipor pou sa

Mosyon. E mon a dir ou mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Bon, okenn Manm ki pou adres sa Mosyon silvouple deklare la. Mon napa personn lo mon lalis, mon oule zis verifie si i annan okenn Manm ki pou adrese. Onorab Loizeau, Onorab Loze, Onorab... *ok*, tenir lanmenm. Tre byen Onorab Aglae. Mon annan Onorab Loizeau, Onorab Loze, Onorab Adelaide, Onorab Naidu e Onorab Aglae. Mersi.

Onorab Loizeau ou kapab komanse. Mon’n demande pou tou dimoun deklare. Sa ki’n deklare i ava entervenir.

HON NORBERT LOIZEAU

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou Manm. Bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker, ozordi mersi pou ganny en sans pou koz lo en mosyon tre enportan ki’n vin devan Lasanble. I tre enportan Mr Speaker, akoz yer ler mon ti pe fer en pti vizit ti annan en msye ki li i swiv Lasanble tre byen li.

E i ti konfront mwan, i ti konfront mwan avek sa. I ti dir ek mwan “Onorab, ki zot pe fer? Zot bann Manm Lasanble selman zot pa pe deklar zot *assets*, la mon war Mosyon.” Mr Speaker, ler sa msye ti dir

mwan sa, mon ti onte dan en sans, mon ti vreman onte. Me selman ki mon ti dir li “*Chief* parey ou konnen mwan mon en boug ki’n toultan fer mon keksoz drwat”.

E la Mr Speaker, mon pe ranpli mon *Declaration of Assets*. E mon’n fer li. Mon ti dir sa msye, mon ti menm montre li mon form ki mon pe ranpli aköz tou dilon mon parkour dan Lasanble ler sa Lalwa ti vini Mr Speaker, mon’n fer sir ki mwan Norbert, Francis, Loizeau mon *assets* i ganny deklare Mr Speaker.

Mr Speaker, ozordi ler mon pe get Mosyon, Mosyon pe demande pou etabli bann fe otour sikonstans kot 4 Manm Lasanble Nasyonal pa’n soumet zot form deklarasyon byen. Mr Speaker, ler mon get premye faz sa Mosyon mon konpran ki sa msye ti pe dir mwan yer. E mwan koman en Manm Lasanble, mon onte. En lenstitisyon ki sipoze pe donn legzanp nou, nou pa pe donn legzanp.

E lot zour Mr Speaker, ti ariv dan Lasanble ti annan en Lamannman Konstitisyonnel ki ti ganny anmennen par Onorab Pillay, kot i ti pe demande kot ki bann nou re entrodwir *spouse* dan sa Lalwa. San realize, ki i annan Manm dan sa Lasanble ki nou ladan zot, zot pa’n deklare. Selman nou’n vin avek

Lamannman pou retourn sa ladan. Selman nou menm nou, nou pe demande pou retourn sa, nou menm nou, nou pa’n deklare.

Mr Speaker, e nou koman Manm Lasanble ki pa’n fer sa nou an defo. Pa krwar mon, pa krwar mwan nou an defo. E mwan mon anvi demande, sa Mosyon vi ki ti pe vin avek Mosyon pou enkli *spouse* ladan e la nou pe demande pou fer en lenvestigasyon otour sa size. Mon anvi konnen kwa ki Onorab Pillay i per ladan. Mr Speaker, nou pa bezwen per si nou pa an defo.

Kwa ki nou per nou pa an defo? Annou fer li nou a konnen lekel Mr Speaker pou nou kapab annan laklerte lo sa keksoz. Si nou koman Manm sa Lasanble Nasyonal nou, nou pa pe obzerv Lalwa. Ki legzanp nou pou donn nou bann *constituent* la deor ki’n elekte nou, sirtou mwan Mr Speaker, mon’n ganny elekte mwan. Mon pa’n vin lo *rebait* mwan. Mon’n ganny elekte, mon’n al lo en poto elektrik. Malgre Onorab Desheila in ganny deklare koman zero deryer en sif.

Onorab Desheila Bastienne koman zero deryer en sif ki’n ganny maltrete par *Leader* Minoriter. Ti annan son portre Desheila Bastienne

lo en poto elektrik partou
Perseverance.

(APPLAUSE)

HON NORBERT LOIZEAU

Ler Onorab Bastienne in
deklare son *asset*, i pa per li. I
la o bor mwan. Nou pe ranpli
ansanm, mwan mon o bor li la.
I pe ranpli pou li mon dir gete
mon pe ranpli pou mwan. Li
osi i pe ranpli pou li Mr
Speaker. Mr Speaker, nou
koman Manm nou pe dir ek
tou travayer, travay drwat,
obzerv Lalwa, pa bezwen vole,
pa bezwen fer isi.

Selman nou, nou pa en
legzanp nou. Pa nou serten
nou. E ler nou pe koz Lasanble
Nasyonal zis 4 Manm Lasanble
Nasyonal i met nou tou dan
menm sak. Akoz sa Lasanble i
konpri lekel? I konpri nou.

(comments off-mic)

HON NORBERT LOIZEAU

Mr Speaker, mon kapab
kontiny mon konversasyon?

MR SPEAKER

Silvouple wi, kontinyen. Mon a
demann bann Manm pou aret
bann komantr atraver lasal
silvouple.

HON NORBERT LOIZEAU

Mr Speaker, ki konfyans nou
pou donn piblik la deor ler nou

koman en Lasanble 4 Manm in
met nou dan en problem. Mr
Speaker, mon onte mwan ler
mon tann sa. Mon pa konnen
si lo nou kote i annan akoz
nou, nou pa pe enkyet nou.

Mr Speaker, dan tou sa
ki nou pe dir la ki sans
responsabilite nou pe donn
nou dimoun la deor, Nou
koman politisyen la anndan ?
semenn pase Mr Speaker, ti
annan en Mosyon ki ti vin
devan nou Lasanble. E ki
Mosyon ti pe demande?
mosyon ti pe demande ki nou
ti pe koz lo lonnekte, senserite
ek lentegrite. Ozordi Mr
Speaker, tousala ler mon get 4
Manm ki an defo i montre i pe
met nou an defo Mr Speaker.

Oli lentegrite? Oli
lonnekte? Oli senserite? Lo
lapar sa 4 Manm ki zot, zot
pa'n fer sa deklarasyon ki
ozordi pe met mwan dan
menm sak ek zot Mr Speaker.

Ozordi Mr Speaker, zot
trouve ki sa Mosyon ki Onorab
Henrie in anmennen i en
Mosyon ki vize ver politik. Mr
Speaker, mwan mon en
politisyen mwan. La ki mon fer
mon politik.

Onorab Pillay, mwan
mon'n ganny elekte mwan ou
trape pou antre lo *rebate* ou.

MR SPEAKER

Onorab! Onorab, i fer dezyenm
fwa ou fer sa komantr. I napa
okenn relevans avek deba

kontinyen lo ou deba silvouple e reste lo size.

HON NORBERT LOIZEAU

Mon pa'n dir Mosyon i politik. Mwan mon pe dir... mwan mon'n dir ki Onorab Pillay in dir sa Mosyon i vin...

MR SPEAKER

Onorab! Mon pe demann ou ankor enn fwa reste lo Mosyon. E fer ou pa la pou reponn en Manm ki pe fer komanter dan lasal letan ou pe koze, kontinyen lo ou lentervansyon.

HON NORBERT LOIZEAU

Mr Speaker, mon a kontinyen lo mon lentervansyon. Mr Speaker, wi mwan dan sa Lasanble mon pou toultan fer politik. Akoz politik in ganny fer plizyer fwa dan sa Lasanble. E mwan mon mazin bann moman politik ki'n arive kot enn de mon bann konfrer in ganny sispann isi dan sa Lasanble, akoz politik ki'n ganny fer lo lot kote ki'n fer Onorab Henrie ganny sispann. Politik sa, pou rezon politik.

Ozordi dan serten lentervansyon Prezidan in antre dan lentervansyon, kan sa Mosyon napa naryen pou fer ek Prezidan. I politik, e mwan mon pou kontinyen fer politik. Mr Speaker, an terminan an siportan sa Mosyon mon anvi siport sa

Mosyon akoz mwan mon anvi ki lord i ganny mete dan nou lakaz.

I nou lakaz sa, bi sa Mosyon in ganny met devan pou nou kapab met lord dan nou lakaz. Akoz, nou enn nou krwar dan *rule of law*. E pou sa bann Manm ki pe met nou an def Mr Speaker, mon anvi dir zot i mal. I mal ki zot pe fer.

Akoz mwan ozordi, mon pe vin dan menm sak ek zot sa bann Manm ki zot, zot pa'n fer zot deklarasyon *assets*. Mr Speaker, avek sa de mo mon a dir ou mersi pou donn mwan sa sans. E mon anvi dir lot kote latib, zot pou war mon portre ankor lo poto elektrik Bel Air. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, nou ava zis note e sa i fasil konfirman par *verbatim* ki semenn pase letan dan deba lo Mosyon ki mon ti anmennen, Onorab Norbert Loizeau ti dir ki li in fini ranpli son deklarasyon pou lannen 2025. La ozordi, sa menm Onorab Norbert Loizeau i dir nou ki li i pe asize i pe ranpli son deklarasyon o bor Onorab Desheila Bastienne la ozordi zot pe ranpli.

Mr Speaker, nou komans devlop en problem mansonz

dan nou Lasanble. E koman mon tous sa size mansonz Mr Speaker, mon anvi met devan. Yer *Deputy* Speaker, Manm Elekte pou Mont Buxton Onorab Gervais Henrie in koz en mansonz lo mwan, lo *floor* Lasanble Nasyonal letan i ti met devan ou ki mwan koman en Manm *Bills Committee* mon ti lo premiz Lasanble *lunch time* pandan ki *Bills* ti pe deroule. Lalang Mr Speaker, mansonz.

Mon pa ti zanmen lo premiz Lasanble diran *lunch time*. E Onorab Deputy Speaker, in fer sa ki i toultan fer, i koz mansonz lo son koleg Manm. E sa ou a kapab verifye avek sekirite ki ler mon'n kit premiz Lasanble nou pa'n zanmen remet nou lipye.

MR SPEAKER

Onorab, ou'n tann mon rekomandasyon. Mon krwar i korek pou ou koriz en fe ki pa byen si ou dir ou pa ti dan Lasanble. Me selman i pa korek pou ou dir ki Onorab Henrie i toultan pe koz mansonz. Sa i en size kondwit ki ou pe fer en alegasyon lo la. Mon demann ou pou fer ladiferans. Mersi.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Ou pa pou ganny okenn largiman sorti kot mwan. Mr Speaker, selman i bon nou etabli

konteks dan lekel nou pe travay. Nou ganny dir met en lord dan nou prop lakaz. Be Mr Speaker, ou ava rapel ki mon'n deza demann ou pou *rule* lo *plagiarism* dan Lasanble Nasyonal. Pa pou *rule* lo en Manm ouswa lo lot Manm.

Me pou etabli pozisyon Lasanble Nasyonal lo *plagiarism*. E *plagiarism* se kan nou vol parol nou prosen, nou vol *speech* nou prosen. Mon pa'n zanmen, zanmen e zanmen ganny en *ruling* lo ki pozisyon Lasanble Nasyonal konsernan *plagiarism*, si nou siporte, si nou aprouve, si nou kontan, si en keksoz ki nou promote. Sa i en lord ki pa'n zanmen ganny mete dan nou lakaz.

E nou tou nou konnen akoz sa lord pa'n ganny mete. Akoz ti pou anbaras kelken. Lot size ki mon oule touse konsernan met lord dan nou lakaz, se labi resours. Par egzanp letan en Manm i servi en lofis ki Speaker in donn li. Speaker, in al vizite ofisyelman koman son lofis dan distrik i servi pou li fer nis ladan. I en labi resours, labi resours Leta.

Akoz sa pa ou lasanm sa, mon prezimen ou annan en lasanm ou. En lofis in donn ou pou travay ladan, dimoun pe asize lo ban pe atann ou. E Sesel yer swar mon'n get Lopinyon nou annan en gro

problemm *service delivery*. Mon prezimen ki dimoun deor lo ban pe espere, ou pe fer nis anndan dan en biro ki Speaker ti vin vizite. Speaker Lasanble Nasyonal ti vin vizite pou nou ou ofisyelman.

Be mon rapel mon ti anmenn en Mosyon mwan, pou kre en Komite Etik pou get sa sityasyon. Mr Speaker, ou *Caucus* antye dan son antyerte ti vot kont met lord dan ou lakaz. Zis parey la Onorab Romain pe dir mwan mon ti anmenn en zoli Mosyon, konsernan prezervasyon nou patrimwann. E i pa'n nonmen poudir i ti vot kont, ankore zis parey i ti vot kont Mosyon pou etabli en Komite Etik pou get dan konportman enn zot Manm.

I paret mwan sa bann lord ki zot oule mete isi anndan la, zot pou met lord ler i konsern nou kote. Letan i konsern zot kote, zot pou donn en bal fer tou sort kalite vis, tou kalite nis, abiz resours piblik ki ganny konfye avek zot. Konfye par, par lot ki Speaker Lasanble Nasyonal. Be Onorab Loizeau pe dir i anbarase.

Mon prezimen Onorab Loizeau pa anbarase letan son koleg i fer film *blue* dan biro, napa lanbara. Zot kontan zis parey letan zot vol *speech*, *ok*. So, zot in etabli zot en

standar. Zot in etabli zot en standar kot zot kapab pran resours Gouvènmman, fer vin zot lasanm, filmen zot *film blue*. Zot kapab pran *airtime* Lasanble Nasyonal, vol *speech* dimoun, komet *plagiarism* e difiz li an piblik e sa pa fer zot onte. I *ok* pou zot sa, akòz sa i zot standar.

E Mr Speaker, mon ti pe koz lo mansonz. Ler *Bill Private Members Bill LOTO* ti vini, Onorab Anne Bistoquet ti fer komantr lo mon size. I ti dir ki mon ti debout dan en miting avek *FIU*, e mwan mon ti dir *FIU* poudir ler mon vwayaz ek mon vwayaz avek *pen drive* kot mon sorti ek larzan lo la. Sa konversasyon ti pase, be mon pa ti dir mwan.

Mon ti pe eksplik *FIU*, lo ki mannyer tranzaksyon i deroul dan sa lemond modern an relasyon avek Lalwa ki zot pe pase. E akòz zot Lalwa Potansyelman i annan defayans ladan ki pa pou marse. Mon ti pe fer mon kontribisyon koman en Manm dan en miting organize par Lasanble Nasyonal. E enn ou Manm Mr Speaker, i servi *floor* Lasanble Nasyonal i vir mon kontribisyon kont mwan. E i koz en mansonz lo mwan. E mon kapab trouve i koz mansonz Mr Speaker.

Ou konnen ki mannyer mon kapab prouve? E la mon pou prouve avek ou. Mon pou

donn ou rikord vwayaz Johan Loze. 2009 mon ti kit Sesel mon ti al Lasinn lo en vwayaz ofisyel, mon ti ganny akonpannyen par sa msye ki a lepok i ti serzan Lasanble Nasyonal. Avek en msye ki ozordi i Anbasader.

2010, mon ti kit Sesel mon ti al ankor Lasinn ankor lo voyaz ofisyel. Mon ti ganny akonpannyen par Dokter Payet ki a sa letan Onorab ti Manm Elekte pou Glacis. Mr Speaker, 2 voyaz 2009, 2010 ou konnen kan mon voyaz ankor? 2021 mon kit Sesel kadadak dan en *wheelchair* mon retourn dan *wheelchair* ankor. Kan eski sa Onorab i war mwan vwayaz avek en *pen drive*.

E ki mannyer mwan mon kapab dir mon voyaz ek *pen drive* kan mon en boug ki pa vwayaze. Mon pa vwayaze. So, Mr Speaker, Onorab ti servi *floor* Lasanble Nasyonal pou koz en mansonz lo mwan. E ki pe fer mwan al dan sa bann largiman? Nou bezwen get konteks nou Lasanble Nasyonal. Nou bezwen get konteks dezonnekte mansonz. E sa bann kalite latak ki nou war nou ladan ozordi.

Mr Speaker, Mosyon devan nou ozordi la, i pa pou adres laz pansyon li pou Seselwa. Mosyon devan nou pa pe adres pri lavi pou Seselwa. Mosyon devan nou

pa pe adres Trezyenm Mwan Saler pou ou la deor li. I pa ni pe get ou sityasyon zeneral vizavi lozman, ledikasyon, lasante ki tou in degrade.

Be ou konnen kwa sa bann keksoz i ranplas avek? Parti dan *State House* tou le semenn, la Vandredi i annan *cocktail* ankor. La Vandredi pe al fer ankor la. Sa Mosyon ki devan nou i en latak politik dan son pir form. E aköz mon pou dir ou dan son pir form Mr Speaker.

Ou ki'n etabli labaz pou mwan dir sa parol, se ou Mr Speaker ki'n etabli premiz pou mwan dir sa parol. Aköz yer ou'n donn nou en gidans ki nou pa devret pe sers pou enfliyans bann antite endepandan. Ek sa ki zot pe fer la avek sa Mosyon ek sa Komite, ek sa bann prononsyasyon ki zot pe fer. Zot, zot pe sers pou zot *strong arm* ACCS.

Zot pe servi zot mazorite, zot pe set en klima dan en keksoz ki napa naryen pou fer avek Lasanble Nasyonal. Lalwa pa *provide* dan okenn fason pou Lasanble Nasyonal enterfer dan sa sityasyon. I annan son preskripsyon. E son preskripsyon i dan lanmen ACCS. Be zot, zot konn tre byen ki zot pe fer zot. Zot pe sers pou aplik en presyon politik lo ACCS pou zot ganny serten rannman,

akoz i annan keksoz ki zot anvi gannyen ladan zot.

Akoz apre tou Mr Speaker, ou parti *LDS* i en parti ki'n fini fware li, in mor. E enn bann rezon ki *LDS* in mor se aköz sa mazorite katar la dan sa Lasanble. E zot, zot pe sey sers pou *jump start* zot batri atraver aplik serten presyon politik lo ACCS pou ganny serten aksyon. Be zot pa realize ki zot pe kre serten lakin la prezan.

Zot pe sey *strongarm* en *body* ki swadizan sipoze endepandan. E mwan *in all good faith* mon dir ki ACCS i endepandan. Me, me nou bezwen konteksyaliz keksoz. Zour deba ti ganny fer lo Lalwa ki Leader Lopozisyon ti anmennen. Onorab Wavel Woodcock Manm Elekte pou Distrik Grand Anse Praslin ti lev son lizye i ti get mwan, ti dir ek mwan koumsa byento ou bann *crypto* osi pou bezwen deklare.

Konnen kwa Mr Speaker, form 2025 in vini la. Ou konnen ki annan lo la? *Crypto* ek *virtual assets*, kot i ti konnen? Kot i ti konnen Mr Speaker? kote i ti konnen poudir sa pe al aparet lo en form ki konfidansyel pou ACCS ki ACCS pa ti ankor anvoy kot nou? Ki li i sitan konfidan i asiz dan Lasanble i lev son lizye i get mwan." Tou

fason byento ou bann *crypto* pou bezwen deklare".

Mr Speaker, mon proud mwan. Ou konnen aköz mon *proud*? I annan en deklarasyon en *clause* lo *Form Declaration of Assets* ozordi nou kapab apel li *clause* Johan Loze. Apel li *clause* Johan Loze, mon fyer aköz zis mwan ki annan sa privelez. Napa personn ankor la anndan ki annan. Lekel parmi zot ki kapab dir zot in batiz en *clause* lo form ACCS? Mersi Onorab Woodcock.

Me selman Mr Speaker, Onorab Woodcock in dir mwan sa. Me mwan Johan Loze, mazanbik epe mon larepons i senp. Mon *crypto* ki mon annan ki mwan wi mon pou al deklare lo sa form kot in mete la, mon'n *bind* li atraver *crypto mining*. Mwan mon pa ti dan *one coin* mwan, mon pa'n ganny nonmen dan *case one point*. Mon non pa'n site dan *case one coin*.

Sa i Onorab Bernard Georges ki dan *case One Coin*, pa Johan Loze, pa Johan Loze. E Mr Speaker, si ou al lo *verbatim* ou pou vwar poudir Onorab Bernard Georges ti dir dan Lasanble poudir i annan en zizman dan son lanmen ki'n deklar sa *affidavit* en *fake*. En *fake*, me selman letan ou al get bann levidans ou vwar poudir Mr Belle, Direkter Protokol in siny en *affidavit*

konmkwa sa lanrezistremman sa *affidavit* dan Lakour Sesel wi ti ganny fer par *Deputy Registrar* Lakour.

Mon pa konnen ki mannyer en fe ki'n ganny anrezistre dan Lakour. Be ennler nou bezwen gete osi bann *statement* ki bann Manm i dir devan Lasanble. Ler en Manm i dir i annan en zizman Lakour ki deklar en keksoz ki li i involve ladan koman en *fake*. Be mon krwar Lasanble i annan en devwar pou dir li be Onorab prodwir sa Zizman Lakour. Prodwir li en *version* ki'n tradwir an Angle, nou a verifye.

E Lasanble si enn son Manm osi i *involved* dan en keksoz koumsa. E i fer en *statement* i dir i pa *involved* aköz sa i en *fake*, be Lasanble prezan ou bezwen al get petet zot a kre en Komite, kre en Komite. Ou vwar Mr Speaker? Mr Speaker, letan mon pe get sa sityasyon i annan diferan vwa ki ti'n kapab ganny pran. Onorab Romain in donn Onorab Henrie *advice* ki pou fer.

Onorab Romain, i dir avek Onorab Henrie koumsa met lapolis. Ou'n tann li taler? I dir si i annan bann keksoz koumsa met lapolis. Be ou annan *FCIU* kot lapolis, ou annan ou *FIU*, ou annan *ACCS* li menm, ou annan lazans lentelizans Sesel. Oule dir

mwan i annan 4 laport pou Onorab Henrie tape, kot i annan ledan pou morde. I pa ti kapab al tap enn?

I vini i anmenn en Mosyon ki pa *binding*, e kot lakour in dir Lasanble napa pouvwar Zidisyer. I anmenn en Mosyon ki pa *binding* ki flak parey son met. E i ekspekte ganny en rezilta atraver sa? Be mwan mon pou *advise* li, al lapolis mon ava al avek li mwan. Mon ava akonpanny li. Annou ale, nou al raport sa bann lensidan ki la.

Letan nou laba, ou konnen ki nou pou al rapor osi Mr Speaker? Nou ava raport en deklarasyon fer par en papa konmkwa in pret son garson R3 milyon pou aste en lakaz. Selman sa lakaz in ganny peye par en *third party*. I pa'n peye par ni sa garson, ni sa papa. Ler nou laba la, nou pou raport sa tou...

MR SPEAKER

Onorab, i kler ki ou pe fer referans avek en ka ki'n deza ganny site dan Lasanble. E ki enplik, in ganny fer e i site. E tou dimoun i konnen ki mon pe dir. Annou pa kasyet sa. Onorab, selman sa ki mon anvi dir. Sa ki mon anvi dir Onorab, mon pe envit ou pou konklir. Aköz ou pe apros 20 minit. E mon war tre pe sa ki ou'n dir ki an rapor avek

Mosyon. So, mon a zis envit ou pou konklir silvouple. Mersi.

HON JOHAN LOZE

Mr Speaker, pou dir ou fransman mon pa konnen ki ou pe dir lekel... mon pa'n zanmen nonm non personn lo sa bann zafer mwan. Si i annan dimoun ki'n nonmen, mon demann en leskiz sa i zot. Mon pa'n zanmen mon. Petet si zot anvi dir lekel zot a dir Mr Speaker aköz zot abitye.

Mr Speaker, ou'n envit mwan pou konklir aköz mon konnen petet mon parol pe grat serten.

Me mon pou konklir avek en deklarasyon kler e ferm. Premye keksoz ki mon pou dir, i annan en klima mansonz dan sa Lasanble. Napa 4 Manm ki pa'n deklar *assets* i annan 3. Zot lalang, zot lalang. Lot deklarasyon mon anvi fer, mwan mon enn sa Manm ki pa'n deklar son *assets*. E mon napa naryen pou mwan per parey mon'n dir zot anmenn mwan lapolis.

Anmenn mwan kot *FCIU*, anmenn mwan kot *FIU* aköz i annan en kantite lakizasyon pe ganny fer la anndan. E Lalwa li ki i dir ou? *Show cause*, zot, zot e fer en ta rabasman zot pa ni konnen ki *cause* ki pa *cause* ki kapab sityasyon en dimoun. Selman zot anvi fer rabasman,

lakizasyon e dir bann keksoz ki zot pe dir *fine go ahead*.

Be i annan sa zafer kreasyon en Komite. Enn ler dan lavi ou bezwen gete Mr Speaker, *consider the source*. Letan en *plagiarist* i le *set up* en Komite pou li vin ziz, ziri, e egzekisyonner lo ou. E sirtou ou letan ou konnen ou'n deza tyonbo li pe vol parol pe vol parol. Tyonbo li an plen lagrandeli tyonbo, tyonbo menm. Pa large ziska ozordi.

Li i pe vin ek en Mosyon flak, flak la li. Prezan ki i pe ekspekte li? Mwan ki'n deza tyonbo li trangle pou vole, mon pou vini bese, pwenti, e postern mwan devan son Komite? Be pou ki i pran mwan li, zanmen. Mon dir ou fran. Ou konnen kot nou pou ale Mr Speaker, nou pou koup semen nou pou al la lot kote. Mwan, ou, ek voler parol. Nou pou al la lot kote kot Mr Govinden.

E i pou fer dernyen keksoz zot pou fer dan sa Lasanble avan Seselwa i koudpye zot le 27 Septanm. E Seselwa pou flank zot tou deor. E mwan mon'n tyonbo voler, tyonbo li fran pa ni menm 5 minit avan i fini son *speech*, mon lev lanmen mon demann ou laparol. Ou dir non ou pe donn Onorab Arissol, ou pa pou donn mwan laparol.

Mon demann ou pli tar ankor pou *rule* lo *plagiarism*

ziska ozordi parey mon dir ou mon ankor pe espere mwan. E sa Mosyon ozordi la, mon pou dir fran pou tou Seselwa konnen i aköz mwan. I aköz laenn pou mwan. Ki ou Loze, ki ou Loze pou tyonbo mwan Mr Henrie pe vole. Wi, mon'n tyonbo ou. Mon'n tyonbo ou voler, mon'n tyonbo ou pe vole.

E mon pou dir aköz mwan ki'n fer. mon'n tyonbo voler Mr Speaker. E ziske ozordi son i.. I ankor dan mon lanmen, mon pa pe large. E mon pa pe vin bese, pwenti, prosternen avek li lo son nespes Komite nyan. Mwan, ou ek *Deputy Speaker* nou pe al la lot kote kot Mr Govinden. Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Adelaide.

HON FRANCOIS ADELAIDE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker, mon pran 2 minit pou mwan koz en kou lo sa Mosyon Onorab Henrie, aköz mon vwar poudir sa Mosyon, i enn ki'n vin dan Lasanble aköz ki nou isi dan Lasanble Nasyonal tanzantan nou fer bann keksoz ouswa nou anmenn bann Mosyon ouswa bann *Bill*.

Tou dernyerman ti annan en *Bill* ki ti ganny anmenn par *Leader* Lopoziyon, *in regards* ki in fer petet Onorab Henrie vin avek sa Mosyon. Mr Speaker, mwan mon pa ti debat lo sa Mosyon *Declaration of Assets*. Aköz mon ti trouve poudir mon ti anvi koze, me selman ler Onorab Georges ti pran laparol mon ti trouve ki i ti fer zistis sa Mosyon.

E byensir mon pa ti bezwen kontribye plis, aköz i ti donn tou detay aköz ki Egzekitif ti'n amann sa Lalwa pou ki bann zanfan ouswa bann lezot dimoun pa ganny enplike dan lavi politik en endividi ki li i anvi vin devan koman swa en politisyen, swa en lot dimoun pou ki personn pa ava kapab enfliyans son bann desizyon. Ouswa petet son lanvi ki li i anvi fer.

Mr Speaker, sa Mosyon Onorab Henrie pe demann Lasanble pou etabli en Komite. Mon krwar Lasanble in deza fer sa oparavan. 6enm Lasanble nou'n fer, 7enm Lasanble osi mon krwar nou'n fer si mon pa tronpe. Me sa Komite ki nou etabli dan Lasanble Nasyonal, parey Onorab Henrie pe refer avek se pa pou nou vin pran desizyon e pou kondann en Manm.

Se ki nou parey in dir etabli bann fe otour sirkonstans 4 Manm Lasanble

ki i pa'n dir lekel sa 4 Manm Lasanble. E byensir i annan enn ki'n admet poudir i enn ladan. Me parey mon osi mon pa konnen, me selman mon pe get sa Mosyon. E mon krwar vi parey nou pe dir nou reprezantan Lepep, nou bann legzanp nou ki fer Lalwa.

E si i annan en Lalwa, mon krwar i nou devret premye ki *abide* e ki fer sir ki nou swiv bann lord, e bann rekomandasyon ki sa Lalwa i fer. Mr Speaker, son dezyenm mo i dir nou bezwen fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm si zot in an defo avek okenn Lalwa avek lotorite apropiye.

Savedir Mr Speaker, Onorab Henrie i pa pe dir poudir nou ki pou pran desizyon. Se nou, aköz nou dan Lasanble Nasyonal nou, nou annan sa rol *oversight*. E si nou war poudir en keksoz i pa pe an konformite, mon krwar i nou rol koman Manm Lasanble Nasyonal pou koz lo la. E fer sir ki bann lotorite, zot pran zot responsabilite.

Akoz nou, nou pa zize nou. Me selman nou *raise awareness* pou ki bann departman konsernen zot fer zot louvraz. E byensir Lalwa i ganny aplike. I pa en lenterferans direk avek sa departman. E zis parey yer se ki nou, nou pa la pou met presyon pou dir sa bann

lenstitisyon ki zot annan pou fer.

I depan lo zot aköz Seselwa ki pey zot, e Seselwa ki bezwen ziz zot si vreman zot pe travay dan zot *preview*. Ouswa si petet zot pe les keksoz parey i ete. Mr Speaker, parey mon pe dir, nou dan Lasanble Nasyonal nou bezwen fer sir ki ler nou pe pres en keksoz nou pe onor li.

E mwan mon panse ki apre ki sa Komite byensir ler in fer sa tes. Ler in kapab etabli sa Komite zot in kapab rod bann lenformasyon. E byensir mon krwar i ava enportan pou tou bann lenformasyon ganny raporte avek Lasanble Nasyonal avek pep an zeneral, pou ki nou tou nou konnen aköz.

Petet parey i pe dir i kapab annan rezon ki sa bann Manm in trouve zot pa'n kapab vin devan pou deklare. Me byensir zot ava fer tandé, napa personn ki'n fer kondann personn. E byensir ler sa bann egzaminasyon in ganny fer. E byensir nou ava konnen lekel ki annan tor, e lekel ki an defo. Mr Speaker, mon pou al en pti pe en pe pli lwen, aköz mon trouve poudir menm kantmenm Anti-Koripsyon zot in fer tou sa ki zot kapab byensir mwan mon rapel ler zot ti vin isi kot Lasanble.

Ler zot ti anmenn sa form, sa madanm in al bokou pli lwen ankor. I ti anvoy *reminder* isi kot Lasanble, pou ki bann Manm i kapab ganny tou loportinite pou zot deklar zot *assets*. E mon rapel i ti vini i ti pran son letan. E la mon a dir li mersi. I ti pran menm son letan pou li vin isi kot Lasanble asize 2 zournen pou fer sir ki tou Manm i ganny sans, i ganny sa posibilite pou li kapab fer.

Pou nou kapab fer nou devwar. E byensir mon krwar i annan en serten dele letan, parey Lalwa i dir. Apre ki sa dat in arive ou fer ou deklarasyon byen. I annan en peryod letan ankor ki donn ou pou ou kapab fer sir ki ou bann dokiman i ariv kot sa lenstitisyon. E byensir ki ou bann dokiman i ganny dokimante.

Mr Speaker, mwan mon panse ki sa Mosyon napa naryen pou fer avek i pa en Mosyon *vindictive*. Mon krwar si nou koman Lasanble Nasyonal *Leader* Lopozisyon ti anmenn en Mosyon, non ti anmenn en *PMB* pou nou kapab aranz sa Lalwa parey i ti anvi. Me nou, nou ti trouve ki tou keksoz i annord dan sa Lalwa. E se sa ki nou pa ti pas sa *Bill*.

E mwan mon krwar li koman *leader* avan ki i ti devret anmenn en *PMB* i ti

devret kapab konsilte son bann Manm. I pa vedir mon pe dir ki tou bann Manm laba dan kote *US* ki pa'n deklare. Me aköz i annan en Manm ki'n dir pou dir li i pa'n deklare. E sa i montre mon pa konnen si i annan en dezord dan sa parti. E mon pa la pou mwan dir si i annan dezord dan parti. Sa ki'n soz son soz i ava soz li menm.

Me selman mwan mon konvenki si mwan koman en *leader*, avan ki mon anmenn okenn Prozedlwa, okenn Lalwa mon krwar nou bezwen fer sir ki dan nou lakaz i annord. Avan ler nou oule vin met lord dan lakaz nou kanmarad Mr Speaker.

Mr Speaker, parey zot in dir nou'n tande en ta bann lakizasyon sepa Onorab Loizeau in dir in fini deklare, i pa ankor deklare. I pa ankor deklare Mr Speaker.

San nou'n la dan sa Lasanble Nasyonal nou'n konnen ki mannyer Lopozisyon i marse. Tou kou zot napa bokou detay zot. Zot senpleman reakte lo teknikalite, en virgil, en *comma*, en pwen, zot argimant lo bann senp pti keksoz zis pou konfiz Seselwa. E Onorab Loizeau in byen dir li, si i ti pe ranpli son form be *deadline* pa ankor donnen.

Deadline pa ankor donnen pou nou kapab fini

met nou bann form avek Komite, avek ACCS. E nou ankor annan letan, Onorab Loizeau pa ankor dan defo. E ler i ariv sa peryod letan la si i pa mete la i ava an defo avek Lalwa. Me pou le moman tou keksoz i ankor ouver, nou tou nou annan drwa deklar nou *asset*. Mwan mon en legzanp, mwan mon fer sir ki mon deklar mon *assets* tou-le-z-an.

E mon fer sir mon profit tou sa bann loportinite ki Mrs De Silva i fer, i pran son letan parey mon dir i vin kot Lasanble i donn *reminder*. E mon krwar devret napa okenn rezon pou okenn Manm dir i pa'n ganny sans pou li deklar son *asset*. Mr Speaker, an terminan mon oule dir avek Seselwa menm kantmenm nou pe ganny anvoy bokou labou lo nou, nou en parti ki'n fware nou en parti ki'n parey zot dir nou i relevan.

Me mon a dir zot esper Dimans, esper Dimans dan nou konvansyon. E nou, nou pe dir zot poudir nou, nou pa ankor fware nou. nou pou premye parti ki pou met nou bann kandida devan. E nou pe met nou Kandida Prezidansyel avek nou kandida Lasanble Nasyonal devan. Savedir nou ankor relevan, e napa person ki pou fer nou per. Mon demann tou dimoun...

Mon a demann tou dimoun pou vini Dimans, vini,

vin siport nou. E la nou a trouve lekel sa lekip ki'n fware. E apre nou a trouve lekel sa lekip ki pa'n fware. Mr Speaker, avek sa 2 mo mon remerci ou. E mon oule dir Onorab Henrie *well done brother*, mon pou siport ou. E mon krwar ou pou ganny sipor nou tou lo sa kote latay. Mersi bokou.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Naidu.

HON SATHYA NAIDU

Mersi Mr Speaker. I sagrinan ki ler Mosyon in ganny avans devan par loter, ki pe ganny targete, ki pe ganny atake e son lentegrite zot pe poz kestyon lo la. Onorab Henrie a laz 35an ti'n antre dan Lasanble Nasyonal koman en Manm Proporsyonnel ki ti pe reprezant Rivyer Anglez sa letan, an 2007.

Apre in progresse in ganny elekte premye fwa koman Manm Elekte pou Distrik Mont Buxton dan eleksyon 2016, kot Lepep Seselwa ti'n ganny ase avek zot. E nou ti'n anmenn en Lasanble 15 lo 10. 2020, Lepep Seselwa in dir *enough is enough US* in plis ki ler pou zot ale. E Onorab Henrie, ti'n ganny elekte pou en dezyenm fwa. E nou sa *Caucus* in konfye li avek sa

responsabilite koman Depite Speaker.

E dan ou labsans Mr Speaker, ler i dan sa sez mwan mon fyer vizavi lafason ki i deservi son responsabilite vizavi nou lenstitisyon. Alors, pou bann lezot Manm ki pa ankor kapab *climb up the political ladder*, me plito zot pe asiz lo tiket *rebate* zot lavi antye pou vin koz Onorab Henrie, kalkile byen menm avan ki zot vin dir okenn keksoz lo nou koleg ki pe travay dir pou son zabitan.

E se zabitan Mont Buxton ki pou koze, ler le moman pou'n arive. Se zabitan Rivyer Anglez ki pou koze ler le moman in arive. Alors, pa vin koz lo lapar zabitan pou ki zot, zot pa'n ganny elekte atraver bwat vote isi dan Lasanble Nasyonal senpleman aköz ou, ou annan en lavwa. Plito i itiliz sa lavwa dan en fason ki byen, avans largiman ki fer sans dan plas atak lentegrite nou bann Manm lo sa kote lataab.

Bann Manm ki reprezant parti o pouvwar, en parti ki ozordi zour i responsab ki pe zer finans piblik dan en fason ki byen, dan en fason ki transparan. E dan en fason kot nou bezwen fer sir parey Mosyon pe demande pou fer sir ki vizavi deklarasyon bann byen si i annan serten Manm ki pa'n

kapab fer le lesansyel, ki ganny preskri atraver Lalwa.

Sa menm Lalwa ki nou pas ladan, atraver diferan staz pou nou aprouve isi dan Lasanble Nasyonal. Si nou pa pou kapab fer le lesansyel nou bezwen poz kestyon. Eski i vo pou nou reste koman en Manm Lasanble Nasyonal? Aköz si ou pa pou kapab fer le lesansyel ki Lalwa pe demann ou, ou bezwen poz en kestyon vizavi ou pozisyon li menm.

E napa personn ki'n dir lekel sa 4 Manm kantmenm i annan enn ki'n vin devan, ki'n ouvertman deklare konmkwa li i pa'n fer le lesansyel. Si sa i pe ganny dir ozordi byensir, ler Komite in formen, Komite i ava etidye sa ki pe ganny dir pou kapab etabli. Eski sa i en fe? Eski nou annan zis 4 Manm? Eski nou annan plis ki 4? Sa i en keksoz ki Komite le moman ki in ganny formen, i ava etabli.

I ava fer bann rekomandasyon apropiye pli tar i ava ganny soumet avek ACCS, pou ACCS fer le lesansyel baze lo manda ki Komisyon Anti-Koripsyon i annan pou egzekite dapre bann provizyon legal ki egziste. *Basically*, sa ki nou, nou pe fer atraver sa Komite si i ganny etabli baze lo laprouvasyon Lasanble se pou enform ACCS pou fer en rekomandasyon avek ACCS.

Me pa pou fer travay ACCS. I paret Onorab Pillay, bomaten konm labitid i en eksper lo la. Mon pa konnen si i annan en doktora atase avek son non vizavi koz mansonz, kot i fer nou krwar poudir nou pe enterfer dan travay en antite ki endepandan, ditou pa anba nou Ladministrasyon.

Tou bann antite ki tonm anba CAA, ler zot pe pran zot bann desizyon bann Antite ki endepandan zot, zot pran zot desizyon atraver konsansis ki ganny etabli baze lo diskisyon ki zot fer antre zot koman bann Manm bann diferan lorganizasyon ki egziste. Ozordi nou Ladministrasyon i respekte *rule of law*. E alors ler nou santi i annan en *irregularity*, nou, nou pou vin devan nou pou adres li.

Napa okenn Manm lo sa kote ki'n dir spesifikman poudir i annan bann Manm lo kote Lopozisyon. Me selman lafason ki lentervansyon Onorab Pillay, direksyon ki li i ti pe pran i pe donn nou kek lendikasyon konmkwa zot annan en gro problem ek sa travay ki Onorab Henrie an bonn fwa pe propoze.

Akoz si nou oule mentenir lentegrite nou lenstitisyon, nou bezwen fer sa ki esansyel. E ler nou pe fer sa, baze lo lentervansyon Onorab Pillay i pe donn nou en endikater konmkwa i annan

bann Manm lo lot kote lataab ki pa'n fer le lesansyel. Me Komite i ava regard ladan, e i ava etabli si zot annan *just cause*.

Si zot annan *just cause*, napa problem. Zot ava met devan avek Komite, zot ava enform nou, aköz ozordi ler ou dan soulye en MNA ouswa Minis, ouswa nenport ki pozisyon ki tonm anba *Public Persons*. Nou'n war dan lepase mannyer sa bann pozisyon in ganny abize par bann reprezantan a en serten pwen ler zot ti form parti sa rezim ki ti pe diriz pei kot zot in ganny konfyè avek en responsabilite.

E avek sa responsabilite zot pa'n deservi li byen, zot in abiz zot privez pou met later, lakaz *you name it* lo zot non dan en fason ki mal ki al kont bann etik ki en politisyen, ouswa en MNA i dwatet annan. Fodre ki nou fer sir ozordi 2025, nou pa pe fer sa ki'n arive dan lepase. Nou bezwen aprann par lepase pou nou plito fer sir ki nou pa pe repet menm lerer.

Ozordi zour mwan mon fyer ler mon asiz isi lo sa kote lataab. Sakenn de nou, nou a pe debourye nou a pe travay, nou konekte ek nou dimoun. Nou a pe bouz nou distrik e napa personn lot kote lataab ki pou vin koz lo lapar Lepep Seselwa poudir ki mannyer keksoz pou deroule le 27

Septanm. Se akòz Lepep Seselwa pou desann, zot pou egzès zot drwa atravè zot vot pou determinen pou ki zot pou sipòte.

Me selman pou nou ki lo teren, ki konnekte ek nou zabitan, ki pe regard dan problem ki nou zabitan i annan e ki pe fer nou mye posib pou adres li, kantmenm parfwà i annan serten problem napa solisyon. Dan serten lenstans pa tou problem ki annan en solisyon, dan serten lenstans pa tou problem ki annan en solisyon ki en dimoun pe ekspekte i ganny adrese dan fason ki zot, zot ekspekte.

Me plito nou, nou en parti ki responsab. Nou, nou en parti ki pare pou pran bann desizyon kot fodre. E vizavi sa Prozedlwa, mwan mon napa okenn problem pou mwan kapab lev mon lanmen e donn mon laprouvasyon.

Kekfwà sel konsèrn ki mon kapab annan, e mon swe se ki Onorab i kapab donn en pe klarifikasyon vi ki i pe koz lo kondwit bann Manm Lasanble vizavi konpozisyon li menm. Eski dwatet bann Manm Lasanble li menm ki devret pe fer sa travay vizavi sa prose lenvestigasyon par kar bann ki'n ganny afekte dan ki sans?

Afekte dan sans ki zot, zot pa'n pran zot

responsabilite. Zot in inyoran kantmenm se zot ki'n pas Lalwa. Zot in inyoran, e zot pa'n fer le lesansyel. Ki mannyer eski i pou mase vizavi *proceedings* ki en Komite ki pou ganny etabli par bann Manm pou fer? Eski i pou annan enparsyalite dan bann desizyon dan sa prose lenvestigasyon ki sa Komite pou fer?

Sa i sel pwen konsèrn ki mwan mon annan. Mon pa war okenn rezon pou itiliz sa moman la, vizavi en Mosyon ki pe demann en keksoz ki kler e senp pou nou kapab desann dan rigol pou maltret kanmarad. E Lepep Seselwa pe regarde. Lepep Seselwa pe regarde e pe analize. Eski i vo pou annan en Lopozisyon koumsa?

Mon'n annan en gran regre ler mon'n war bann zanfan dan *Gallery* pe ekout sa bann mansonz ki pe sorti kot en Manm, kot en Manm ti en ansyen en ansennyan a enserten pwen dan son lavi. Mon frer ki kalite legzanp ou ape donn sa bann zanfan ki pe vin swiv *proceedings*. Mon pa pe target li...

(Interruption)

MR SPEAKER

Onorab... mon ava envit ou pou konklir silvouple.

HON SATHYA NAIDU

I zis fer en refleksyon vizavi son konportman, son aksyon. Akoz ler ou pe montre ledwa konnen i annan 4 lezot ki pe montre ver ou. E alors i enportan pou ou realize poudir ki lafason ki ou pe azir dan sa Lasanble. I annan kantite mesaz ki mon'n gannnen. Dir Onorab sa, mon pa pou kapab mansyonn sa bann parol aköz i pou al kont Kod Kondwit Lasanble. I pou al kont nou *Standing Orders*. Alors, mon pou reste trankil lo sa kote ki la.

Mwan mon konnen poudir Dimans, Dimans sa lafoul ki pou desann, ki pou donn nou sa sipor nou pe dir kit li lanmenm. *No Turning Back!* Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mersi pou konklir. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker, pou donn mwan laparol. E bonn apre midi tou bann ki pe ekout nou ozordi. Mr Speaker, Mosyon ki la devan nou...

MR SPEAKER

Onorab Woodcock ou kapab reste trankil?

HON EGBERT AGLAE

Ankor enn fwa, e *LOTO* bomaten in fer resorti ki in

donn ou Mr Speaker en sans pou evalye admisibilite sa Mosyon. E ankor enn fwa, mon enplor ou pou konstaman reflesir lo sa Mosyon ki la devan nou avek son bann reperkisyon ki pou vin avek a lavenir. Premyerman Mr Speaker, dan sa Mosyon i annan mansonz dan son *wording*.

Napa okenn 4 Manm ki pa'n deklar son *assets* ki annan zis 3 Manm.

MR SPEAKER

Sorry. Onorab pe dir napa 4 Manm, i annan 3. Si sa i en mansonz oubyen non. E in menm enplor mwan pou mwan rekonsider sa Mosyon. Onorab mon pe persiste avek lakizasyon ki kekfw mon pa'n fer mon desizyon byen. Donk, mon pe reponn.

Mwan sel keksoz ki mon'n fer, mon'n verifie avek Onorab Henrie ki korespondans in annan avek *Electoral Commission*. Dan sa korespondans, i dir ki an 2024 ti annan 4 Manm. Donk, pou ou fer alegasyon ki sa i en mansonz i pa akseptab. Si i annan 3, si vremen *Electoral Commission* in mal dirize, i ti annan 3 sa nou a kapab etabli pli tar. Me mon pe zis fer sa koreksyon, aköz ou'n enplik mwan ladan. Mersi. Sa korespondan sorti kot *Electoral Commission*, i an

ekrir. E mon ti ganny kopi ler sa Mosyon ti aparet. Mersi.

HON EGBERT AGLAE

Mr Speaker, mon anvi pa enplik ou me vi ki ou ki ansarz Lasanble Nasyonal atraver Sekretarya ki responsab deroulman bann Manm. Mon hold ou responsabilite pou sa ki pe arive ozordi. Premyerman Mr Speaker, mwan mon pou met lo rikord ki wi 2024 mon pa'n deklare.

Mr Speaker, depi ler mon fer dezyenm manda dan sa Lasanble Nasyonal depi 2016 e date ozordi ki 2025 ki pou fer 9an depi ki mon dan sa Lasanble Nasyonal. Tou le lannen, e mon'n konte 8 fwa tou le lannen. E sa lannen ti pou fer 9enm, 8 fwa mwan mon'n deklar mon asset mon. zot kapab verifye, e loter Mosyon al verifye sa laba kot Anti-Koripsyon vi ki zot koz byen laba al verifye.

E mwan mon napa naryen pou kasyet mwan parey zot oule fer resorti. Zot annan diferan Antite dan sa pei, i annan *FIU*, pou annan Lalwa, ou annan diferan Lalwa, ozordi ki parey zot pe fer. Zot kapab fouy tou partou kot i konsern Egbert Aglae, dan kont nenport al verifye kwa ki mon annan. Mon napa lentansyon.

Dezyenmman, sa ki mon anvi fer resorti nou'n aproz

Anti Koripsyon mwan. I annan lesanz *email* ki'n ganny fer avek Anti-Koripsyon sa 3 Manm. E ki Anti-Koripsyon in dir nou? Anvoy li, in anvoy nou en form ki nou'n soumet pou *show cause* aköz nou pa'n deklare for *the financial year 2024*. Nou'n fer li, nou'n *comply*.

Ki nou pe war ozordi? Ki pou anmenn nou dan en pozisyon ki ou menm ou Mr Speaker, ou pe anmenn Lasanble dan en pozisyon par lao sa ki pe arive. Mosyon pe demande ki etabli sirkonstans, e dezyenm zot oule fer zot, fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm. Anba ki Lalwa zot pou fer rekomandasyon fonksyon zot? Sey dir mwan ki pouwar Komite ki'n ganny *invest* dan zot pou zot fer rekomandasyon ek ACCS pou fer sanksyon.

Kan Lalwa ACCS i kler lo bann penalti dan lofans ki sa i atase avek. Mr Speaker, penalti ki ganny soumet i dir ou si ou fer fo deklarasyon ou pou pey lanmann ouswa i annan *imprisonment*. E si ou *fail*, pou deklare ki ou pa'n kapab *show cause* ou riske ganny *struck off* dan *voters list*. E i annan en lot *caveat* anba ki dir ou omisyon i kapab pa obzerv sa 2 premye e fer li i egzize ki ou fer ou deklarasyon. Sa i enn.

Lasanble i annan en pouvwar li, son pouvwar se *oversight*, pas Lalwa, e si aprouv Bidze. En legzanp, dizon en Minis, Mon pa pou al lo Prezidan la mwan. En Minis ouswa en *constitutional appointees* i an defo ek sa Lalwa li. Ki son lorganizasyon i sipoze fer li? Son lorganizasyon pa kapab fer naryen eksepte ACCS ki pou bezwen donn *reminder*. Ouswa pran aksyon legal parey Lalwa in donn li ki nou'n vot lo la pou li kapab fer son travay.

Lalwa i dir si ou *find to be guilty*, par Komisyon i ava al Ankour. E Lakour i ava determinen. Son lorganizasyon pa kapab asize form en Komite li, pou dir li *ahh* Minis ouswa sa fonksyonnen *constitutional* ou pa'n deklare nou bezwen pran aksyon kont ou anvoy kot ACCS. Pou gete ki ACCS i bezwen fer.

Lasanble pe fonksyonnn koman en *judge and jury* ozordi. E si sa Komite pe formen, se sa ki pou al fer. E se sa Mr Speaker, ki mon en pti pe per pou ou. Akoz lanmenm la lot kote o bor nou, ki mon rapel zafer anti-viktimizasyon kot Mr Prea ti bezwen sorti tanzantan al laba. Mon pa anvi sa i arive, Onorab Pillay, Speaker Pillay.

Se sa ki nou pe dir *let's be careful* ki mannyer nou

tread on. Akoz sa i en pirman mannev politik, en Mosyon politik ki pe vin la devan nou. Zot in koz lo lonnekte, lentegrite. Zot, annan ase legzanp la dan sa Lasanble kot i konsern *disrepute*. Mon'n reste trankil a plizyer repriz mwan. Plizyer konportman Manm lot kote latab in an kestyon.

E zot in bare koman en baravan, akoz zot annan en mazorite. E ki zot ti dir atraver ou Mr Speaker, ou menm. Sa *matter* ki en Manm dan *LDS Caucus LDS* zot egzekitiv ki pou dil avek sa. La i *ok* la? Si ti en Manm lo nou kote latab, parey ti arive dan 6enm Lasanble letan ti annan 2 lager zonm laba Mont Fleuri ti vin form en Komite pou etabli pou gete ki fe sikonstans.

Sa ti *ok* sa. Nou, nou letan atraver Onorab ti demande pou fer en Komite etik pou regard serten aksyon par serten Manm zot pa ti dakor. Zot le koz lo lonnekte ek lentegrite? E zot in site par lao Lalwa, zot pe koz Lalwa ozordi, napa person ki par lao Lalwa. Minis, tap dimoun, Minis i sov *roadblock*. Demann pou lanket endepandan pou CCCL. Sa bann manboulouk dan proze Asonpsyon kot prosedir ki pa swiv apre zot le tay deryer dan responsabilite en Antite ki li i pa ti konnen ki pe pase, i pa'n konnen.

Eski zot pa pe kas Lalwa la zot? *West coast project*, Lalwa Finansyel *Procurement* pa pe ganny swiv. E letan nou demann oli sa bann peyman, nou pa ankor gannyen ziska ozordi, kot in pase? Larzan *Beach Soccer* yer nou'n tande, Onorab Roucou atraver ou Mr Speaker, *sorry* ou larzan in ganny servi. Ou pa ti konnen ou.

Zot pe koz par lao Lalwa ankor? Konbyen plizyer proze ki pe ganny aprouve par deryer kot *MNA* pe met presyon. Ouswa biznes Minis i al enterfer ek *Licensing* e *CEO* i bezwen kite *resign*!

(APPLAUSE)

HON EGBERT AGLAE

Pa par lao Lalwa tousala? Mr Speaker, nou pe koz par lao Lalwa? I annan serten antite prive ozordi, parastatal. *Sorry*, parastatal kot *Board Chairman* pe fer *insider trading* e *middleman* li menm. *TRNUC*, lalis *perpetrators* tousala nou pe rode pa par lao Lalwa. Bann ki pe esper zot bann konpansasyon ouswa en *closure*.

Pli gran problem ankore, pli gran *scam* ki mon krwar zot in kas Lalwa menm se *Travizory*. Pa pey taks apre zot le larg sa fardo lo ledwa sa madanm, kan zot ki la. La mon tande i annan en size *Air*

Seychelles byento ki pou pete, mon pa pou koz lo la, la. Mr Speaker, i montre ou poudir sa parti *LDS* napa en *moral background* pou montre ledwa lo *US* la ozordi, sa *US* ki la, la...

(APPLAUSE)

HON EGBERT AGLAE

Non. zot ava al montre ledwa petet lo *SPPF* pa *US* ki la, la, la dan sa Lasanble. Sa nouvo *US* ki la, dan sa Lasanble Mr Speaker...

(comments and laughter)

MR SPEAKER

Order!

HON EGBERT AGLAE

Sa nouvo *US* ki la dan sa Lasanble nou lanmen i prop! Napa enn antre nou ki dan sa *Caucus* la ki'n enplike dan okenn akt ilegal. Sa ki nou, nou konnen se ki plizyer ozordi i dan zot parti ki pe asiz o bor zot ki pe ganny proteze...

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Onorab, mon kapab envit ou pou konklir?

HON EGBERT AGLAE

Mr Speaker...

MR SPEAKER

Mon krwar tou sa bann legzanp ki ou pe donnen, mersi, mersi.

HON EGBERT AGLAE

An konklizyon...

MR SPEAKER

Mersi, mersi, an konklizyon.

HON EGBERT AGLAE

An konklizyon sa lo mwan mon anv i dir Mr Speaker, Kontisitisyon i kler Lartik 102 i dir ou koumsa ou inosan ziskan ler ou ganny trouve koupab par en Lakour. Lasanble pa Lakour li. I lezislasyon li.

(APPLAUSE)

HON EGBERT AGLAE

En Komite ki pou ganny formen i pa kapab fer rekomandasyon sanksyon li. I napa sa pouvwar pou fer sa li. Zot pe abiz zot pouvwar mazorite – se sa ki zot pe fer politikman e mwan mon pou dir zot en keksoz e en *quote* ki mon pou servi dan Labib ozordi aköz mwan mon fran !

(comments off-mic)

MR SPEAKER

Silvouple! Ale Onorab ou ti pe konklir.

HON EGBERT AGLAE

Mon pe konklir zot pe *disturb*.

MR SPEAKER

Wi, *ok*. Be ale konklir.

HON EGBERT AGLAE

Mwan sa ki mon kapab dir zot se ki ozordi *no weapon formed against us* isi dan sa Lasanble *US shall prosper!* Pa pou prospere. Mersi.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi. Bon, Onorab Woodcock, mon pa konnen konbyen fwa i fer ou pe kriy atraver lasal, mon pe demann ou-

(comments off-mic)

Deor!

MR SPEAKER

Arete. *Ok*, nou'n termin deba. Mon krwar mon pou pous ler en pti git pou nou fini avek sa *item*, e nou a sey termin li pou ler parey nou fer annan ler. Donk mon apel Onorab Gervais Henrie, pou fer son repons lo deba e son konklizyon.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. E pou bann dimoun ki pe swiv travay Lasanble Nasyonal mon ava dir zot bonn apre midi.

Mr Speaker, mon ava repas lo ki Mosyon ti pe

demande pou benefis bann dimoun ki pe ekoute ouswa ki fek *tune in*, Mosyon ti lir koumsa. Sa Lasanble i aprouv kreasyon en Komite avek bi pour

1. Etabli bann fe otour sirkonstans kot 4 Manm Lasanble Nasyonal pa'n soumet zot *form* deklarasyon byen, avek Komisyon Anti-Koripsyon Sesel ant 2023 a 2024.

2. Fer rekomandasyon sanksyon kont sa bann Manm si zot in an defo ek okenn Lalwa avek lotorite apropiye.

E (3) raport avek Lasanble Nasyonal, en rezimen zot travay dan 30 zour. E dan mon deliberasyon mon ti dir avek piblik ki sa Mosyon ozordi pou mwan i senp, mon ti dir e mon site.

Sa Mosyon la ozordi i pa pou ziz personn, me tonm dakor lo si nou le sa Komite i ganny kree ouswa non, setou.

Pour en Komite ganny kree pou regard sa trwa pwen ki mon'n dir e la dan mon entervansyon orizinal mon'n *highlight* an oranz pou mon kapab reponn.

Mr Speaker, bann Manm ki'n entervenir mersi pou zot partisipasyon dan sa deba. Letan mon regard pozisyon ki nou'n pran i kler.

I annan de pozisyon ki pa re zwenn dan milye, lo kote LDS sa 6 Manm ki'n entervenir

Onorab Arissol, Onorab Romain, Onorab Esparon, Onorab Woodcock, Onorab Porice, e Onorab Naidu.

Zot in reste dan kad legal Lalwa ki nou ti konsider in annan en *breach* e sa i *Public Persons Declarations of Assets Liabilities and Business Interest Act* 2016.

E bann Manm in ensiste lo pwen ki Manm Lasanble i annan en lobligasyon legal dan *clause 7* sa Lalwa pou deklar ou *asset*, e napa personn ki par lao Lalwa.

E tou bann Manm ki'n entervenir in met sa largiman solid, enn, pou nou asire ki nou lenstitisyon i annan sa lentegrite, de ki piblik i kapab annan konfyans dan nou pou dir nou obei Lalwa ki nou menm nou pase.

Nou pe fer sa ki Konstitisyon i dir, me pli enportan nou bezwen etabli pratik latransparans e lonnekte pou bann lezot Manm Lasanble ki pe vini apre nou.

Partikilyerman 8 enm Lasanble aköz nou, nou pe ale apartir Out. E zot in met bann levidans devan zot in *quote* diferan bann *clause* dan Lalwa.

Lo kote US sa 3 Manm ki'n koze pa'n zanmen koz lo Mosyon Mr Speaker, zot in zwe viktim zot in fer bann latak personnel senm laenn e pou

servi en mo kankan en kreol ki byen kolore se kankan.

Letan pou mon dan enn deba ou vin emosyonnel, ou komans ensilte ou komans fer latak personnel i montre pou dir ou napa nanryen konstriktiv pou ou dir.

(APPLAUSE)

HON GERVAIS HENRIE

E laverite Mr Speaker, laverite i se ki zot in perdi sa deba miserableman.

(interruption)

HON GERVAIS HENRIE

E mon ava retourn lo la pli tar. Premye entervenans lo kote Lopozisyon in vini sey anpay nou dan en bann legalite prosedir Konstitisyonnel, pa fer okenn sans ki'n dir.

Nou, nou Manm Lasanble e pour piblik ki pe ekoute laba deor ou bezwen konnen, dan tou Parlman atraver lemonn i annan pouvwar pou fer lanket lo son Manm.

E sa pouvwar i kapab vin atraver en Komite lanket, sa bann lenvestigasyon i kapab ganny servi pou egzamin sikonstans kot par egzanp Manm i kas Kod Kondwit.

Zot annan bann lentere finansyel ki kre en konfli lentere, e lezot size ki relye avek konportman MNA. But

you have to make sure ou annan bann largiman solid, and the numbers on the floor to push pou sa bann keksoz.

Parlman Mr Speaker, i annan pouvwar pou fer lanket endepandan san ki Lakour i dir ek li ou pa kapab fer sa. Li i annan sa *power* lo li menm pou fer sa.

I ava ranmas lenformasyon i asire ki son Manm i rann kont. Sa i enkli pouvwar pou li kriy temwen rod dokiman ek kestyonn bann MNA's anba serman.

Eski nou koman Manm Lasanble nou pa konnen pou dir sa i pouvwar ki Lasanble i annan, e nou fer krwar piblik pou dir nou pe fer en keksoz ki kont Konstitisyon ozordi bomaten? I mal.

Mr Speaker, Lasanble i souvan donn sa pouvwar fer lanket en Komite spesifik ki ganny etabli spesifikman pou egzamin en size, e mon repete en size spesifik.

Sa bann Komite i kapab fer sa lanket e raport sa ki zot dekouver avek Lasanble an antye. E depi retour miltiparti sa ki mon, mon kapab rapel in annan de lenstans ki ti annan tel Komite dan en lensidan ki ti arive ant Onorab Ramkalawan, avek Onorab Faure.

E en lot lensidan ki ti arive ant Onorab Ferrari avek Lyetnan Kolonel Naiken. Me

Mr Speaker, dan nou *Standing Orders* order 90 dan 18 enm part nou *Standing Orders* i koz lo *Select Committee*.

E pou nou koman *MNA's* nou bezwen konnen kisisa en *Select Committee*. Sa i en pti group *MNA* ki ganny etabli pou fer lanket dan detay spesifik pou fer en travay spesifik.

E ankore en *Select Committee* i ganny swazir zot kriy bann zofisye zot kestyonn bann *experts* zot demann lenformasyon avek Gouvernman zot pibliy sa ki zot in dekouver, e bann partner i merit reazir pozitivman lo bann rekomandasyon ki zot fer. E sa i ede *build up* bann presedans Lasanble Nasyonal.

Mr Speaker, sa ki nou'n vwar bomaten ler premye entervenan lo kote Lopozisyon i vini e i renye i renye i sey *challenge* ou pou dir donn non bann Manm, konmsi i krwar i pou anpay ou, kan mwan mon'n dir avek piblik Seselwa pou dir mon premye komunikasyon avek ACCS, e mon ava re lir mon *email* ki mon anvoy zot.

"In line with the subject matter, could you please provide statistical data dan bracket mon mete (excluding names of number of MNAs) who submitted Declarations of Asset document to your office

after the enactment of the mentioned Bill for the year 2023, 22,23,24 respectively."

Mwan mon'n demann ACCS donn mwan lakantite dan *bracket exclude names*.

(comments off-mic)

MR SPEAKER

Onorab Pillay, ou kapab reste annord silvouple. E aret enteronpe, mersi. Onorab, mersi.

HON GERVAIS HENRIE

Mr Speaker, mersi. e dan son repons dan son repons date le 9 Avril ACCS ti reponn, *'please note that for 2023 one MNA did not submit and has still not submitted despite some reminders*.

I dir one *MNA* i pa spesifye gender sa *MNA* e non sa *MNA* pa ganny site - sa pou 2023. *For 2024 four MNAs did not submit their forms despite two reminders*.

E alor letan mon mon'n ganny sa lenformasyon ki mon ti fer piblik dan mon lentervansyon lo *Private Members Bill* mon mon'n santi koman en Manm Lasanble pou dir lentegrite Lasanble Nasyonal in ganny konpromize.

E mon'n anvi *take* sa *matter further*, e mon ti dir mon pou anmenn en Mosyon

and true to my words Mosyon in vini ozordi.

E ki nou le etabli Mr Speaker? Nou le etabli bann fe otour sikonstans ki sa bann Manm pa'n soumet zot *form* deklarasyon.

E sa bann Manm i ava ganny kriye zot ava eksplike. Be dan zot lentervansyon Mr Speaker, nou nou'n al lo en *fishing expedition* be de Manm laba i avoue poudir wi zot pa'n fer. De Manm - i annan enn ankor ki pa'n avoue.

(Interruptions)

HON GERVAIS HENRIE

Be Mr Speaker, si nou si nou nou ti'n vini bomaten ler nou'n fer sa Mosyon ler nou'n fer sa Mosyon nou'n prezante, si Dirizan Lopoziyon i ti'n vini dir wi in annan en *oversight* lo lapar de nou Manm.

Be selman depi ki ou ti koz lo sa sityasyon lo mon *Private Members Bill* nou'n antre an kontak avek ACCS par egzant. Nou'n fer bann le neser bann Manm in soumet, *that could have been the end of the matter*. Me non Mr Speaker, ki zot in swazir pou fer? vin emosyonnel, komans ensilte, fer latak personnel e pa dir nanryen konstriktiv.

Lefe i reste ki zot in kas en Lalwa *clause 7*; Lalwa ki nou pe koz lo la be prezan ou

bezwen ou napa defans ou'n fer.

So, Mr Speaker, e ler nou vwar po dir ki en *MNA* i kas Lalwa fodre ki i rann kont. E ki fason i fer sa? *Either* sistenm legal ki pran aksyon.

E la mon ava dir pou dir nou bezwen avoue, i annan lenstitisyon ki'n *fail* dan zot *duty* pou pran aksyon e ziska ler ki Lasanble Nasyonal ki osi en Lenstitisyon Endepandan in anmenn sa *matter* dan *public* domenn, nou pa ankor tande.

So be selman nou, nou le *investigate the conduct of our Member* ki nou annan pouvwar koman en Lenstitisyon Endepandan pou nou fer.

E nou kapab fer e nou fer sa atraver prosedir Parlmanter, e napa person ki kapab renye pou dir nou kapab fer sa. *MNA* i parey nenport ki sitwayen prive li, e i bezwen obeir Lalwa sirtou ler i kas Kod Kondwit e menm si i fer en konportman kriminel. I merit napa okenn liminite pou okenn *MNA* ler i kas Lalwa ouswa vyol Kod Kondwit.

Mr Speaker, tou sa bann lensilt e latak personnel ki'n ganny fer bomaten pour mwan *mhm mhm* pa marse.

Akoz mwan mon pa fek vin dan politik yer. Mon lapo in mir mon depi 2007 mon la. Mon ti kit mon lanplwa dan

SBC akòz mon ti krwar dan rev avek vizyon *SNP* sa letan pou en meyer Sesel.

E mon'n met mon servis de lavan pou sa parti pour sa pei e ki mannyer mon'n fer sa? De fwa, e la trwazyenm fwa mon pe al debout dan en eleksyon, *this is how-*

(APPLAUSE)

HON GERVAIS HENRIE

This is how committed I am. Me mon pou bezwen fer en remark, lo en latak ki'n ganny fer lo en Manm ki mon annan gran respe pou li Onorab Desheila Bastienne.

Letan enn nou bann Manm ki annan en pozisyon *senior* dan Lasanble byen edike, i dir i tret li zero deryer en sif mon zis anvi dir avek sa Manm Mr Speaker, atraver ou respe ou granmoun.

Akoz mon krwar pa si ou le koumsa ou zanf an i tret ou.

(APPLAUSE)

HON GERVAIS HENRIE

Mr Speaker, an konklizyon - an konklizyon mon le dir avek pep Seselwa pou dir Mosyon ki mon'n anmennen in ganny prouve poudir i annan merit.

Akoz de Manm Onorab Loze, e Onorab Aglae, lo *verbatim* Lasanble in avoue ki zot pa'n soumet zot *form*

deklarasyon e par konsekans zot in komet en fot en lofans.

En lofans kontrerman avek *clause 7 of* sa Lalwa. Mr Speaker-

HON SANDY ARISSOL

(comments off-mic)

"Fer mon zanf an deklar pou li zot pa deklar pou zot".

HON GERVAIS HENRIE

Savedir Lasanble mon enplor mon bann koleg la pou nou vot an faver sa Mosyon, akòz i annan merit pou nou etabli sa Komite e etabli bann sirkonstans.

Akoz ki zot pa'n soumet zot *form* deklarasyon, e pour nou fer rekomandasyon swa avek Lasanble pou zot ganny sanksyonnen enternman, ou si non fer rekomandasyon avek bann lotorite konsernen, parey pwen 2 i demande pou dir zot re get zot Lalwa e aplik sanksyon apropiye. E sa i ava ganny fer dan rapor ki nou ava soumet avek Lasanble Nasyonal Mr Speaker.

Mon pou aret la akòz mon le komans parey mon ti-Mon le fini parey nou ti komanse ki tou bann lezot Manm *LDS* ki'n koze in fer, reste dan kad Lalwa.

Eski i annan en keksoz ki'n ganny fer kont Lalwa? Wi, alor kit tou bann lensilt, kit tou bann kankan, kit tou bann latak personnel ater.

Me mon'n prouve avek pep Seselwa pou dir bann dimoun laba lot kote latib, ler i ti pe anmenn en *Private Members Bill* pou demann mon zanfan, mon *partner* pou deklar zot *asset*, zot ki'n koz lo sa *Bill* e 2 zot - 2 zot, zot *mislead* Lasanble e zot koz manti avek Lasanble avek pep Seselwa ki zot pa'n soumet zot deklarasyon e zot pa dir.

Solman zot oule vin fouy dan sa ki dimoun i posede. Ki mannyer nou kapab fer konfyans sa group dimoun?

E se sa pep Seselwa nou bezwen sa kote latib i mars dan laverite, i mars dan lalimyer. Nou pe anter tou bann mansonz - nou pe anter tou bann mansonz. Akoz sa parti in ase fer. E sa lannen 2025 le 27 Septanm, enn fwa pour tou - enn fwa pour tou *we have to do a way with United Seychelles!* Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

(Interruptions)

MR SPEAKER

Onorab Loze, mon bezwen eksprim mon mekontantman ki ou pe enteronp Lasanble e mon krwar ou fer li ekspre mon pa konnen si ou anvi mon met ou deor.

(Interruptions)

MR SPEAKER

Mon met ou deor me *ok*.

(Interruptions)

MR SPEAKER

Nou'n-

(Interruptions)

MR SPEAKER

Nou'n termin deba-

(Interruptions)

MR SPEAKER

Nou'n termin deba lo Mosyon.

(interruption)

MR SPEAKER

Nou'n termin deba lo Mosyon mon pou apel bann Manm pou vot lo Mosyon ki devan zot, e ki Deputy e ki Onorab Gervais Henrie-

(Interruptions)

MR SPEAKER

Onorab Pillay, silvouple respekte lord Lasanble trankil. Onorab, ou a koze ler mon donn ou laparol. Nou pe vot lo Mosyon ki devan zot e ki loter Mosyon Onorab Gervais Henrie, i fek relir mon pa pou relir.

Manm ki an faver lev lanmen silvouple. Mersi. Manm ki kont? Mersi. lo

Mosyon poze par Onorab Gervais Henrie, 21 Manm in vot pour, 10 Manm in vot kont - 0 Manm *abstain*, Mosyon in aprouve par Lasanble.

Bon mon bezwen-

(comments off-mic)

MR SPEAKER

Onorab Pillay, lord silvouple. Deba in terminen, mon pe zis met a zour nou *schedule* Lasanble *obviously* nou bokou an retar avek nou program labitid.

Donk e nou annan en *item* lo nou *Order Paper*, e sa se en *statement* par Komisyon Elektoral lo nou lenvitasyon. Mon pe propoze ki nou rezwenn 3er pou sa *item*, e antretan parey labitid Merkredi Madanm Clerk mon annan nou annan Komite Biznes Lasanble, *Assembly Business Committee*.

Mon pe propoze ki nou a *meet* 2er, i *ok*. *Assembly Business Committee* 2er e Lasanble a repran 3er. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bonn apre midi tou dimoun, bann Manm e zofisye. E nou piblik. Nou kontinyen nou *Order Paper* pour ozordi. E parey zot kouran, lo *item* devan nou se en *statement* lo

Voter Registration par *Chief Electoral Officer, Electoral Commission*.

Pour nou pran sa *matter* nou bezwen annan en rezolisyon anba 84(1) *Standing Order* pour nou *resolve into a Committee* e Onorab Arissol, ou kapab fer li.

HON SANDY ARISSOL

Mr Speaker, mersi. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi tou Manm. Wi, Mr Speaker, zisteman mon ti a kontan pour nou pran *Order 84* ki koz rezolisyon dan *Assembly through a Komite* pour nou dil avek en *matter*.

Sa *matter* se an relasyon avek *statement* ki pou ganny anonse, ki pou ganny fer zisteman par *Electoral Commission*.

MR SPEAKER

Yeah, mersi. Mon a ganny segonnman pour sa Mosyon. Onorab Pillay?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mon segonn Mosyon.

MR SPEAKER

Mersi, wi, mon kontan war sa. E parey zot a war dan 84(2) mon'n ganny sans repas lo sa bann *Standing Orders* tanzantan. Sa nou kapab fer li *without question put*.

So, direkteman nou a demann Serzan pou *move* lo Staz Komite. E an menm tan madanm *Hansard* raporter i ava apel zofisye *Electoral Commission*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Chairman, avek ou permisyon.

MR SPEAKER

Wi?

HON SEBASTIEN PILLAY

Eski - mon konnen nou pou al dan kestyon. Eski ou pou *allow* en kestyon par Manm *or* plis ki en kestyon par Manm?

MR SPEAKER

Ok, mon ava adrese en pti moman ler mon fer lentrodiksyon la.

Bon, bonn apre midi Mrs Manuella Amesbury, *Chief Electoral Officer* se *Electoral Commission of Seychelles*, Mrs Sheena Max, *Chief Registration Officer*. E Ms Florie Benstrong, *Senior Legal Officer*.

I en loner pou annan 3 madanm ki ansarz Komisyon Elektoral. Felisitasyon. Mon pou zis dir 2 mo pou sitye konteks nou *item* ozordi. Petet pour lenformasyon bann zofisye *Electoral Commission* e osi pour piblik, klarifikasyon.

I koutim Lasanble. I pe arive koutim Lasanble pour

nou apel bann antite endepandan ki pa konsern en Minis, pou fer *statement* dan Lasanble ler Manm Lasanble i santi ki i annan sa nesesite.

E dernyerman ki nou'n fer mon krwar ti enn lo *Seychelles Pension Fund*. So byenveni zot 3 pou partisip avek nou dan en sesyon lo *Voter Registration*.

Mon le azout en lot mo, en konteks spesyal, se ki zot laparans ozordi – lenvitasyon ki nou'n anvoye pour zot aparet i rezilta en desizyon ki mon ti fer lo *PNQ*. Akoz ti annan en size konsernan sa dan *PNQ*.

Me i enportan ki zot konnen ki refleksyon ki mon ti fer se ki i ti sanble mwan pa apropiye pour en Minis. E *PNQ* e lezot kestyon dan *Question Time* i adrese lo Minis.

I pa apropiye pour Minis vin fer en *statement* oubyen vin fer – *sorry*, vin reponn en kestyon lo travay *Electoral Commission*.

Akoz Konstitisyon i dir klerman ki *Commission* i endepandan avek okenn antite ou *a person* dan fer son travay. So, se pour sa ki zot la endividyelman dan zot prop kapasite.

Mersi. Nou a konmanse. E lo size kestyon, wi sa i permet Manm poz kestyon. Mon krwar Manm i zis pa devret sey – en Manm pa

devret esey demann tou kestyon li menm, akòz nou les loportinite.

So, mon krwar si zot *limit* zot lekòr pou 2 kestyon pou konmanse. Si nou fini e i annan ankòr lezot kestyon, nou a kapab fer en dezyenm *round* si letan i permet. So nou a fer li koumsa. Mersi.

Donk, *Chief Electoral Officer* mon pou envit ou premye pou fer en deklarasyon pou met labaz. E apre nou a kontinyen avek kestyon. Mersi.

**CHIEF ELECTORAL
OFFICER MANUELLA
AMESBURY**

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi tou Manm Onorab. Dabor Komisyon Eleksyon i anvi remersye zot pou lenvitasyon ki zot in anvoye ki ozordi nou'n ariv devan zot.

Pou konmanse, mon ava konmans par *statement*. Pou konmanse, Komisyon Eleksyon pou prezant avek Lasanble Nasyonal kwa ki li i klasifye konman bann nouvo lanrezistremant.

Sa term "*first time voter*" i souvandfwa ganny servi pou defini bann zenn dimoun ki pe al ganny 18 an e ki pe al vote pour la premyer fwa.

Sepandan, Komisyon Eleksyon dan son prosedir nouvo lanrezistremant, i osi

klasifye bann sitwayen ki'n natiralize ; bann dimoun ki pa'n zanmen anrezistre. E bann ki pe ganny re enskri lo lalis voter e ki pa'n zanmen vote konman bann *first time voters*.

Dapre sa rezis ki ti ganny sertifye le 31 Mars 2025, bann detay nouvo lanrezistremant ki'n ganny rikòrde depi apre eleksyon 2020 ziska le 31 Desanm 2024 i konm swivan;

Pour lannen 2020, nou ti ganny nou 9 nouvo lanrezistremant. 2021 - 301 nouvo lanrezistremant. 2022 - 384 nouvo lanrezistremant. 2023 - 719 nouvo lanrezistremant. E 2024 - 1,019 nouvo lanrezistremant.

Anliny avek Lalwa ki gouvèrn eleksyon, tou le mwan Komisyon Eleksyon i met a dispozisyon bann parti politik en piblikasyon ki konpri tou detay bann tranzaksyon ki'n konplete. Sa i osi konpri bann nouvo lanrezistremant. Pour lannen 2025 depi Zanvye ziska le 27 May 2025, 1,251 laplikasyon pour nouvo lanrezistremant in ganny kolekte.

Dapre piblikasyon ki'n ganny pibliye depi Zanvye ziska pour mwan May ki pe al ganny pibliye, Komisyon Eleksyon in rikòrd en total 946 nouvo lanrezistremant. Sa i fer ki an se moman i annan 305

laplikasyon ki ankor dan prosedir.

Mr Speaker, prezan pou donn plis detay adisyonnèl, *Chief Registration Officer* i ava reponn okenn kestyon ki bann Manm i kapab annan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Wi, nou kapab pas lo kestyon. Onorab Pillay, vi ki ti ou – sa sesyon i an rezilta ou *PNQ*, eski ou'n pare pou konmanse oubyen...? Ou kapab al premye.

Atann en pti moman. Permet mwan pran bann non akòz sansan mon kapab manke. Mersi. Mersi Onorab Pillay, ou kapab komanse.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chairman. Bonn apre midi bann zofisye sorti kot Komisyon Eleksyon, le 3 madanm devan.

Mon apresye ki zot in diplomatik dan dir ki zot in ganny en lenvitasyon pou vin devan Lasanble Nasyon. Tousala ti'n kapab vin *avoided* si nou ti'n reponn sa kestyon yer.

Me mon apresye bann lenformasyon ki zot in donn nou e - mon ti a kontan demann zot serten presizyon an relasyon ek lenformasyon ki zot in prezant nou.

Baze lo bann statistik normal, i annan apepre 1500 zenn tou le lannen ki sipoze

ganny 18 an. Sa i fer ki i annan 6mil zenn an tou pandan sa peryod 2020 a 2024 ki'n sipoze ganny 18 an. Akòz mon pa pou pran 2025. Akòz i pou annan zenn ki pou ganny 18 an apre Septanm.

Ler mon pou regard statistik ki ou'n prezante, i paret poudir ou pe enkli dan sa bann nouvo lanrezistremman, pa zis bann zenn ki pour bann *first time voter*. Me ou pe koz *new registration as well* ki i osi an girme i en *first time voter* akòz i pa'n deza vote.

So, eski ou kapab dir nou spesifikman an sa ki konsern bann zenn ki pou *vote* pour premye fwa, konbyen ki'n anrezistre ziska la?

E dezyenmman, an relasyon avek revizyon Lalwa ki zot ti pe propoze, ti annan propozisyon pou annan *automatic registration or online registration* pou fasilite akse avek lanrezistremman zisteman pour sa kategori demografik dimoun.

Nou pa ankor vwar sa Prozedlwa vin devan Lasanble, me nou konnen poudir zot ti prezant sa Prozedlwa avek *Cabinet*. E ti annan bann propozisyon ki ti ganny fer, oubyen bann demann ki ti ganny fer par *Cabinet*, enkli demann pou fer zot al fer resers lo vote aletranze. Ki *subsequently* apre zot in dir

zot pa pe fer. Ki mon ti konsider sa en lenterferans direk.

Alors, kote sa Lalwa i ete, e kan eski Lasanble Nasyonal e Lepep Seselwa pou konnen ki mannyer sa Lalwa in ganny amande e ki bann nouvo provizyon ki pou enkli dan sa Lalwa?

Akoz ziska la, nou'n ganny dir pou annan en nouvo Lalwa, me selman nou pa ankor kapab vwar sa nouvo Lalwa. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. *CEO* in dir son *Chief Registration Officer* pou adres bann kestyon *registration*. So, i a kapab konmanse. Si *CEO* i le azout keksoz apre i ava azoute. Mrs Max?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi zot tou. An sa ki konsern bann zenn ki kalifye pou zot vote sa lannen, savedir letan ki nou'n met bann statistik ansanm, i konpri bann zenn ki'n ganny 18 an depi apre eleksyon 2020 ziskan sa lannen 2025. Bann ki'n anrezistre i tonm 2mil 126. Sa i dapre rezis voter ki ti sertifye le 31 Mars 2025.

E pour sa lannen i annan an tou ziska aprezan ki nou'n rikorde, parey *CEO* ti'n dir pli boner dapre bann piblikasyon

ki'n sorti depi Zanvye ziska la. I annan 752 *first time voters* ki'n anrezistre.

Sa si nou met li ansanm i pou adisyonn avek sa 2mil126 an tou. Me selman i enportan note ki sa 752 li i pou aparet lo sa rezis ki pou sertifye pour eleksyon.

MR SPEAKER

Mersi. Lo Lalwa, *CEO*, ou annan en leksplikasyon?

CHIEF ELECTORAL OFFICER MANUELLA AMESBURY

Wi. Mersi Mr Speaker. Kestyon lo Lalwa. Komisyon in travay avek *AG's Office* e nou'n fini ganny *Bill* final.

E ki nou'n ganny *advised* par *AG's Office*, pour nou re submit *Bill* avek *Cabinet of Ministers* kot la zot pou donn *final approval*. E nou'n ganny enformen ki ler nou pou aparet devan *Cabinet of Ministers* le 3 – le 4 Zen pour nou al rod *final approval* lo *Bill*.

Apre la, *AG* li – dan lofis *AG* li i dan prosedir pou *liaise* avek Lasanble pour nou kapab ganny en *sitting* devan Lasanble Nasyonal o pli vit posib, pour nou kapab prezant bann Prozedlwa.

Lo sa rekomandasyon ki annan pou fer avek *online registration* li menm li, pour nou kapab *allow* sa pou arive,

Komisyon Eleksyon in bezwen devlop en *software*. E *at this point in time*, tou nou keksoz in pare.

Nou pe antisipe poudir, ler nou vin Lasanble, si Lalwa i ganny aprouve, *then* nou zis *roll out*. Nou *at* en pwen kot zis nou pe asize pour nou *roll out* sa sistenm aplikasyon *online* pou dimoun kapab soumet.

Me selman ankor, i enportan pour mwan mansyonnen, sa i premye faz. *Online registration* i premye faz. Me Komisyon li i bezwen *still* konplet son prosedir ki annan sa bout ki apel verifikasyon. Kot nou vin verifie rezidans avan sa prosedir i konplete pour sa dimoun kapab antre lo rezis. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Ou pou al lo en klarifikasyon mon sipoze Onorab?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chairman. Mr Chairman, mon annan 2 klarifikasyon. Petet si ou a permet mwan lo le 2 keston.

Premyerman Mr Chairman, an sa ki konsern premye larepons lo bann *first time voter proper* - bann zenn ki pe al vote pour premye fwa. Ok?

Ler nou regard statistik ki'n ganny prezante, i zis

2mil878 zenn lo 6mil. I kapab plis tou ki 6mil. So sa i pa ni menm 50poursan zenn ki'n anrezistre.

So, eski zot kapab dir nou ki problem zot pe rankontre pour ki bann zenn pa pe anrezistre? Eski i annan pou fer avek en problem - Mr Speaker, eski nou kapab annan lord dan Lasanble silvouple?

MR SPEAKER

Ale kontinyen. Kontinyen silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Si ou pa anvi zenn anrezistre, sa ou problem.

MR SPEAKER

Kontinyen.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker, eski Komisyon Eleksyon i kapab dir nou ki problem zot pe rankontre. Eski i annan en problem resours, vizit? Eski i annan en *backlog*, oubyen eski zenn pa le anrezistre? *What is going exactly* ki fer ki mwens ki 50poursan zenn ki *eligible* pou vote dan sa eleksyon pour zot pran en desizyon lo fitir zot pei, pa pe anrezistre?

Dezyenmman Mr Chairman; sa larepons lo Lalwa Mr Chairman, i konsern mwan. E i devret konsern tou parti politik. Komisyon

Eleksyon ti zwenn avek nou tou e nou ti fer bann propozisyon pour Lamannman Lalwa Eleksyon.

La aprezan diskisyon pe pas zis ant Komisyon Eleksyon e *Cabinet of Ministers*. E nou bann parti politik nou pa okouran ditou kwa ki'n ganny enkli. Kwa ki'n ganny sanze. Akoz i paret poudir ler Prezidan i le sanz en keksoz, i sanze. E personn pa kapab dir li naryen.

MR SPEAKER

Silvouple *retract* e annou evite ganny trennen dan bann keksoz. Mersi.

(Interruptions)

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Chairman, i zis parfwa enposib akoz *le monsieur* i tro fer problem par ler. Be *ok*, mon ava reste lo la.

So, ou pe dir ek nou la poudir *online registration* zot pe vin isi le 4 Zen. Be si zot pe vin isi le 4 Zen, kan eski rezis pou fermen, ki ava fer ki sa bann nouvo mezir i a kapab ganny met an plas pour ki bann zenn i a kapab vote?

E eski sa i pou enkli lenformasyon an sa ki konsern sa *addendum list* ki zot sipoze *provide*? E nou le en presizyon kler.

E finalman Mr Chairman, eski zot pou pare

pou re angaz bann parti politik pour nou konnen egzakteman ki annan dan sa Prozedlwa, pour ki nou osi nou a okouran ki pe pase.

Akoz la *as it stands*, zis 1 parti politik ki konnen ki annan dan sa Lalwa. E sa se *LDS* ki dan Gouvernman. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

La ankor, mon krwar sa komanter dernyen ti pa apropiye. Mon pa konnen akoz nou pa kapab fer en biznes annord e avek respe. Mersi.

Mon sipoze nou ava al dan menm lord. Mrs Max avan lo size *registration*, apre *CEO*. Mrs Max?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. An relasyon avek bann *first time voters* mon pou is fer sorti en pwen. Sa *figure* ki mon'n donner, sa 752 i bann ki'n fini pibliye sa.

Me an tou depi Zanyve ziska le 27 *May* yer, nou'n rikord nou 1,336 *first time voters* ki'n fer zot prosedir. Ki fer ki i reste nou *from* sa 752, i annan ankor ki nou dan prosedir pou fer verifikasyon e konplet zot prosedir.

Me selman, i enportan osi pou note ki nou Komisyon, nou *aware* ki avek bann legzersis ki nou pe fer, nou pe

kontinyelman fer, e bann *extension* dan ler ouver osi kot nou lofis i ouver ziskan 6er la. Nou ekspekte pou ganny ankor laplikasyon. Zour apre zour, plis zenn i vini i vin anrezistre.

Enn de bann *challenges* ki nou fer fas avek pou anrezistre *first time voters* i konpri pour verifikasyon. Kot bann zenn letan in ler pou ganny verifie i annan zot ki pa *available* preski ditou.

I annan zot ki zofisye i ale vini kot lakour. Letan zofisye in *call* en fwa, in *call* 2 fwa i annan zot ki pa reponn telefonn. Zot menm tenny telefonn tou.

I annan ki letan zot vin anrezistre, 2 zour apre, 3 zour apre i sanz landrwa reste. Sa ki sorti kot manman i al kot papa. Sa ki manman i met deor. Enn de – sa i enn de bann defi ki nou fer fas avek an term verifikasyon.

Me, i osi annan kategori zenn letan ki nou'n al dan lekol, dan lenstitisyon pos-segonder ki zot, zot pa oule anrezistre. Zot dir ou non, zot pa pe anrezistre. Nou sey fer ledikasyon voter me selman i annan ki reste - ki *stand* lo son parol.

Sa bann statistik ki nou'n donner i osi enportan pou note ki i annan sa bann zenn ki zot pa pe reste isi. I annan zot ki pe reste *overseas*.

I annan ki pe *study overseas*. I annan ki nou pa konn zot *whereabouts*.

Komisyon Eleksyon i ganny statistik, i ganny *data from National Appropriation Database*. E ki nou gannye i zis lakantite. I ganny zot sinyatir, zot non.

Nou pa ganny ladres pour nou kapab konnen egzakteman kote sa bann zenn i ete. E pour nou kapab dir par distrik konbyen sa bann zenn i annan.

So, zot *whereabouts* nou pa vreman annan *the exact location*. E parey mon'n dir, i annan ki pe reste *overseas* e i annan ki pe etidye *overseas*.

Me selman, Komisyon Eleksyon i fer otan ki posib pou anmenn servis pli pros avek sa bann zenn. Pou anmenn servis lanrezistremman pli pros avek zot, pou ouver stasyon ziskan pli tar.

Me selman, i annan ki ankor pe esper dernyen moman e i annan ki pa ankor pare pour zot vin anrezistre.

Mon pou zis osi fer masyon ki zis pour lannen 2024. Pour lannen 2024 Komisyon in depans R584 mil 169.

Sa i dan term *adverts*, piblikasyon, *TV*, *radio programme* ki nou'n fer pou sansibiliz lo sa bann legzersis ki nou fer. E osi pou sansibiliz en pe lo lanrezistremman voter.

Sa i en pti pe plis deskripsyon an term sa *figure*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. CEO?

CHIEF OFFICER AMESBURY **ELECTORAL MANUELLA**

Mersi Mr Speaker. Onorab, *regarding* sa bann amannman li menm li. *Actually*, Konstitisyon i dir ou Komisyon i fer rekomandasyon Lalwa.

E sa prosedir ki mon'n eksplike kote nou ete la *at this point in time*, i baze lo gidans prosedir normal ki Komisyon in ganny gide par Lofis Atorni Zeneral ki mannyer pou bouze avek.

Lo kestyon fer en pti rezis. Ki mannyer Lalwa i ete la, nou *Elections Act* ki mannyer i ete, Koman Komisyon pou pibliy, pou *Gazette* - pou met dat eleksyon dan *Official Gazette*, otomatikman nou rezis pou fermen. *The way the law is now*.

Konman nou fer sa piblikasyon, Komisyon Eleksyon koman sa *entity* ki fer eleksyon, koman i fer sa piblikasyon *according to the Elections Act*, nou rezis i fermen.

Alors, sanmenm sa ki Komisyon Eleksyon dan son bann rekomandasyon ki i ti

diskite avek parti politik ti demande ki i annan sa *delinking of* fermtir rezis avek lanons eleksyon.

Alors ki fer ki a sa pwen sa amannman ki pe vini la, *once* ki Komisyon i fer son *formal pronounciation* lo dat eleksyon, *then* nou rezis i kapab reste ouver.

Pour sa *addendum*. Sa *addendum list* li menm li, Komisyon Eleksyon i annan en *administrative framework* ki in travay lo la pour li *capture* sa group dimoun, sa group zenn ki sipoze anrezistre pou vote dan sa eleksyon ki pe vini.

Ler nou'n regard *statistic* parey CRO in eksplike taler, sak group dimoun – sa sonm ki pe montre nou pour sa group dimoun ki pou tonm dan sa letan eleksyon, i *around* 400 dimoun.

Me dan sa 400 dimoun ankor – mon pou repet sa ki CRO in dir, nou pa konnen kote sa bann dimoun i ete. Nou pa konnen dan sa 400 dimoun konbyen ki pe rezid aletranze.

Komisyon i *liaise* avek ANHRD letan bann marmay i al lo *course*, pour li ganny bann detay. Taler CRO ava koz en pe plis lo la. Me selman, wi, sa i pou *addendum*.

Alors ki nou, nou pe – nou *election calendar* nou plan in fini pare. *Once* ki i annan sa *delinkage*, *then* Komisyon

Eleksyon dan son kalandriye in tant pour li fer provizyon pour pous rezis en pe pli tar, pou ferm en pe pli tar ki bann eleksyon avan.

E sa group dimoun ki pou tonm dan *addendum* i annan en programm spesyal ki nou'n ankadre dan nou *administrative framework* lo ki manner nou pou ankadre zot pour zot vini.

Me selman, ankor i enportan pour nou mansyonnen, ler nou pou met bann *advert* deor, ler nou pou al dan bann landrwa, nou pou al anrezistre dimoun, nou pou fer bann sant pour nou anrezistre sa bann zenn marmay, fodre ki sa prosedir verifikasyon nou kapab konplete pour zot antre lo rezis.

Ki manner nou'n aranz sa *addendum*, nou'n fer provizyon pour *in the event* – Lalwa i donn 14 zour pou al dan en *second round*. So nou'n *capture* sa group dimoun *in the event* ki i annan en *second round*.

Me selman, si sa dimoun li zour eleksyon i *turn up* kot stasyon, i annan 18 an. I pa'n antre lo sa lalis - savedir i pa'n fer tou son bann formalite avan, *then* i pa pou kapab vote.

E *addendum*, *actually initially* gidans legal ki Komisyon ti'n gannyen i ti se

ki i posib pour nou zis met en *addendum* avek rezis.

Me letan nou'n ganny *further legal guidance, requirement* Konstitisyon i dir ou fodre ou annan 18 an pour ou anrezistre. Alors sa in pran en pe letan aköz *we had to go back*.

E nou nou'n dir avek Gouvernman koumsa poudir, ki manner Konstitisyon i ete, si nou, nou *proceed* pour nou anrezistre bann dimoun ki pa ankor ganny 18 an, *then* nou pe ouver laport pour nou ganny *case* apre eleksyon.

Alor sa kot nou'n demande ki i annan en *constitutional amendment* pou kapab met en adisyonnell provizyon dan nou Act pou kapab *cater* pour sa. *This is where we are*.

MR SPEAKER

Mersi. Mersi CEO. Nou a kontinyen avek –

(comments off-mic)

MR SPEAKER

Onorab? Wi, be i pa permet –

(comments off-mic)

MR SPEAKER

...i pa permet ki ou antre dan en largiman avek bann zofisye ki la. Zot pe donn lenformasyon. Si ou annan lezot pwen, i touzour posib

pour ou parti politik *take it up*. Ou pe ganny lenformasyon la ki ou kapab zize e *act* lo la. Onorab Tamboo, mon a pran ou kestyon.

HON LOUISETTE TAMBOO

Bonn apre midi Mr Chair. E bonn apre midi *panel*, tou koleg Manm Onorab e tou dimoun a lekout.

I annan serten endividi ki'n al fer transfer pou sanz zot landrwa vote. Setadir in tir son non dan en distrik. En legzanp, Glacis e in al anrezistre pour li bouz Port Glaud. E ziska ozordi i ankor vwar son non i ankor lo lalis Glacis. E eski zot kapab dir nou aköz sa pe arive?

E osi mon ti a kontan konnen si Komisyon Eleksyon ti pran okenn desizyon pou al fer resers pou met okenn bwat vote aletranze pour bann *Diaspora* vote? Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Mersi. Yes, Mrs Max, ou kapab konmanse.

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Ok. Kot i konsern rezis voter, rezis i sertifye tou le, le 31 Mars dapre Lalwa Eleksyon.

Savedir – mon pou donn en legzanp. Savedir tou tranzaksyon ki'n antre depi le 1er Zanvye 2024 ziska le 31

Desanm 2024, in aparet lo sa rezis ki'n sertifye le 31 Mars 2025.

Prezan, en dimoun ki'n fer son tranzaksyon *between January* e la, li son bann detay i pou sanze ouswa i pou aparet lo sa rezis ki pou sertifye an preparasyon pour eleksyon.

Savedir i annan en lot rezis ki pe al sertifye la. Aköz Lalwa i permet nou pour nou sertifye en lot rezis pour eleksyon. Savedir sa dimoun ki'n fer son transfer la, i pou kontinyen war li lo sa rezis la li, ziskan ler ki *the next register* i ganny sertifye.

Savedir la, dan sa bann *figures* ki nou'n donner, 1136 *first time voters* ki'n *apply* zot anrezistre, tou sa bann *first time voters* kantmenm zot pou gete la zot pa pou vwar, aköz nou pe servi sa rezis ki'n sertifye le 31 Mars.

Letan sa rezis i ava sorti pour eleksyon - *a new register* - *it's a new certified register*, la tou sa detay pou *feature* ladan. Okenn dimoun ki'n fer tranzaksyon sa lannen, i pa pou vwar okenn sanzman ziskan ler sa lot rezis i sertifye. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi madanm. *Next question* i pa lo *voter registration*. I lo vote e sa sizesyon. Nou pa pou tro al dan bann lezot size, be selman kestyon in leve e si

CEO i ti a kapab adrese, nou a pran li la.

**CHIEF ELECTORAL
OFFICER MANUELLA
AMESBURY**

Mersi Mr Speaker. Avan mon al lo sa keasyon, zis pou azout lo sa ki CRO in dir, nou sistenm legal ki gouvèrn eleksyon ki mannyer i ete, i permet pou tou le lannen - tou le, le 31 Mars en rezis i ganny sertifye. Sa rezis i ganny sertifye le 31 Mars – zis pou mwan azout lo sa ki in dir - i konteni bann dernyen laplikasyon ki nou'n aret pran *from* le 31 Desanm son lannen avan.

Me selman, nou Lalwa i osi fer provizyon ki konman en eleksyon i ganny *call*, la en lot rezis i ganny sertifye pou *capture* tou sa bann tranzaksyon ki'n arive dan en lannen eleksyon apre le 31 Mars. Sa i enn.

Regarding ou dezyenm keasyon, mon pa'n tro konpran. Selman wi, Komisyon in prezant son pozisyon atraver en *statement* ki in fer lo *setting up of overseas voting station for registered voter* ki *reside overseas*.

E la kot Komisyon in dir pou dir li i pa dan en pozisyon. Baze lo son resers akòz in fer en resers entans - i pa dan en

pozisyon pour li kapab *set up voting system overseas*.

E Mr Speaker, si ou permet, CRO i fek endik mwan ki i annan en lot keksoz pour i azoute dan sa larepons. Mersi.

MR SPEAKER

Wi. CRO, *go ahead*.

**CHIEF REGISTRATION
OFFICER SHEENA MAX**

Mersi Mr Speaker. I *regarding* sa bann laplikasyon. Parey nou'n mansyonnen pli boner, tou le mwan - spesifikman tou le premye semenn le mwan.

Me nou dapre nou *schedule* nou fer li sorti tou le premye zour le mwan. I annan en *monthly publication* ki ganny pibliye. Sa piblikasyon li i ganny donner avek tou parti politik. E i osi ganny kit dan nou *Registration Centres*.

Savedir tou sa bann tranzaksyon la, letan ki in fini son prosedir, i pas dan piblikasyon li. Bann parti politik i ganny akse avek. Zot ganny *the digital format*.

E zot osi ganny son *printed* ki zot kapab fer referans avek tou bann laplikasyon ki'n fini konplete. Savedir sa transfer i kapab in fini pas dan sa piblikasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you, nou a avans lo prosen keston, Onorab Larsen.

HON CECILE LARSEN

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi *a tous*. Spesyalman bann zabitan Au Cap ki a lekout.

Eski *Chief Registration Officer* i kapab enform Lasanble, kan ki nou pou ganny sa *addendum list* e eski ou pare pou donn sa Lasanble en lalis tou dimoun ki'n ganny tire lo lalis voter? Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Mersi. *Panel*, ler zot pare. Wi, zis lev lanmen pou dir mwan -

CHIEF OFFICER AMESBURY **ELECTORAL MANUELLA**

Mr Speaker, mon kapab reponn please?

MR SPEAKER

Yes. Zis sinyal mwan. Lev lanmen e mon a rekonnet ou. *Go ahead please.*

CHIEF OFFICER AMESBURY **ELECTORAL MANUELLA**

Thank you. Pour sa *addendum list*, sa *addendum* i pou form *part of* sa rezis. Savedir ki nou pe dir, ler sa rezis pou ganny sertifye ki konteni tou voter, sa *addendum* i pou *part of* sa rezis li.

Ki fer ki ler nou pou fer *nomination day* – ler nou fer *nomination day*, bann kandida parti politik, bann kandida endepandan i vin soumet zot *nomination* kot nou, la *as part of the process*, sa rezis ki'n ganny sertifye ki enkli sa *addendum*, i ganny prezante avek bann kandida endepandan, avek bann kandida parti politik prezidansyel avek *National Assembly*, zot ganny prezante avek en kopi sa rezis.

Apre Lalwa byensir i fer provizyon, kot la sak fwa nou fer sertifikasyon kot i ganny donnen avek bann parti politik ki anrezistre. Sa i tou le lannen. *Yes, thank you.*

MR SPEAKER

Mersi. Ti annan en lot pwen. Mon pa konnen si Mrs Max i kapab adrese. Mon krwar dimoun ki'n ganny tire lo lalis voter. Mrs Max?

CHIEF OFFICER SHEENA MAX **REGISTRATION**

Mersi Mr Speaker. *Regarding* bann dimoun ki nou tire lo lalis voter. Zis pou azoute ki nou pa – napa okenn provizyon ki fer nou donn sa lalis bann dimoun ki'n ganny retire lo lalis voter.

Me par kont – wi, napa okenn provizyon anba Lalwa Eleksyon ki permet nou pour nou donn sa lalis. Nou donn

bann lalis bann ki nou pe azoute. Me pou tire, sa non.

Me selman, zis pour lenformasyon. Bann dimoun ki'n ganny tire lo rezis voter ziska prezan, i tou bann dimoun ki'n *deceased*.

And apre osi pour lannen 2024, zot nou ti tir 2 santener ki letan nou'n fer prosedir nou pa'n vwar zot. Sa i en zabitan Au Cap. E apre Anse Royale. En msye ek en madanm nou'n tire. Sa i sel 2 *deletion* ki'n ganny fer *with regards to* prosedir. Me tou larestan ki nou tire, in ganny pou – *atraver deceased*.

Me i enportan note osi ki Lalwa Eleksyon i fer provizyon ki tou sours lenformasyon ki nou gannnen, *is for the purpose of reviewing the register*. Sanmenm sa ki mon pe dir ou i napa okenn Lalwa ki fer provizyon pou donn sa lalis.

Me par kont, parey mon'n dir pli boner, bann parti politik zot ganny zot *register* tou le lannen sak fwa i sertifye. Ki mon kapab dir i annan bann legzersis ki permet zot pour zot kapab fer avek. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Uranie?

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi *panel*. Bonn apre midi tou koleg Onorab. E byensir en

bonn apre midi spesyal pour tou zabitan Zil Pros ki a lekout.

Si mon'n konpran ou byen, sa Proze Lalwa, sa lamannman in ganny soumet avek *Cabinet*. *Right?* Eski *Cabinet* pe sizer fer serten lamannman lo la avek zot?

E anvi ki eleksyon i la an Septanm e sa Lalwa pa ankore ariv la, eski zot pe santi poudir pou annan ase letan pou ler sa Lalwa i vini, pour ki nou pou kapab donn ase letan bann zenn vreman anrezistre? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. *CEO?*

CHIEF ELECTORAL OFFICER MANUELLA AMESBURY

Mersi Onorab. Parey mon'n dir boner, sa dernyen faz al *review* i zis pou fer sir poudir sa dokiman ki'n sorti Lofis AG, sa bann *Bills*, i konform avek sa ki'n ganny diskite. Sa ki'n ganny rekomande devan *Cabinet*. Savedir zis en legzersis final avan i vin devan Lasanble.

Prezan *regarding the addendum* li menm li. Parey mon'n dir boner, Komisyon in fer provizyon pour nou *extend* peryod ziska ler ki rezis pou ganny ouver.

Apre osi i enportan pou mansyonnen poudir, parey

tou lannen eleksyon, pour nou kapab *capture*, anmas plis kantite dimoun posib lo rezis, *then*, alors la Komisyon i fer en Bidze pour li ganny travayer adisyonnèl pou kapab vin travay.

La mon pe koz bann dimoun ki anrezistre. Apre bann dimoun ki al fer verifikasyon rezidans sa bann dimoun, pour nou ganny en gro konpleman *staff* pou kapab fer sir poudir avan rezis i fermen, tou verifikasyon in ganny fer.

E nou pou osi donn parti politik sans pou fer lobzeksyon atraver piblikasyon. Parey sak fwa nou fer en piblikasyon, pou annan osi sa prosedir pour nou *capture* tou dimoun. Wi. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Annou pa tarde lo klarifikasyon. Onorab Uranie?

HON ROCKY URANIE

Wi, Mr Speaker, mersi. Anvi ki mon'n tann li nonm en zafer Bidze pour li kapab ganny plis dimoun pour mende pou ed zot avek bann prosedir verifikasyon, eski ou ti vin avek en Bidze. Ou ti demann en Bidze avan e ou Bidze ti ganny *denied* - ou pa ti ganny sa serten kantite ki ou ti bezwen, kantmenm ou ti'n met devan rezon aköz.

Eski la sa bout Bidze ki ou pe dir la, eski lo sa Bidze inisyal ki ou'n ganny donner ki ou pe al servi, oubyen ou pe al rod en lot bout pou met avek? Mersi.

MR SPEAKER

Ok, la ou'n azout en trwazyenm kestyon. Mon fer le pwen. Nou annan lezot Manm ki pe espere. *CEO?*

CHIEF ELECTORAL OFFICER MANUELLA AMESBURY

Mersi Mr Speaker. Sa legzersis i ti annan en bout konponan sa Bidze ki ti pou *part of* sa legzersis ki nou ti'n *cater for*.

Me selman i enportan pou mansyonnen pou dir, apre ki Komisyon Eleksyon in sorti Lasanble, Komisyon Eleksyon i an konsiltasyon avek Minister Finans aköz in met son bann defi ankor.

E la nou pe fer eleksyon e nou pe prepare pour eleksyon. E i annan nouvo kou ki pe vin avek kot nou an kontak avek Minister Finans, kot la nou pe enform zot bann bout adisyonnèl parey nou ti'n previ avan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Aglae, annou rapel 2 kestyon silvouple, pou permet tou Manm ganny en sans. Onorab Aglae?

HON EGBERT AGLAE

Mersi. Mersi Mr Speaker. Mon a dir bonn apre midi *panel from the Electoral Commission*.

Mon kestyon i swivan en larepons ki Mrs Amsbury in fer resorti. Ou'n dir nou pou dir lalis pou reste ouver. Nou, nou ti a kontan konnen – ok, ziskan eleksyon li menm. Dat eleksyon.

So, eski ou pe dir nou la poudir sa lalis – aköz dat eleksyon in fini ganny mete dan Lalwa li. Ok? So nou, nou ti a kontan konnen presizeman kan eski i pou fermen?

Akoz mon pe demann ou sa mwan? Si lalis i reste ouver i ale ziskan eleksyon, i annan en lozistik ki ou menm ou, ou lofis i travay avek, ou konnen ki kantite voter i annan, parey dizon dan distrik Port Glaud.

Nou pa anvi ki letan eleksyon in anonse, nou'n war ankor sepa 200, 300 in antre lo lalis. E provizyon – aköz ou bezwen prepar davans pou al fer ou bann provizyon lozistik an deor pou al fer *printing and all* sa bann keksoz.

So nou, nou ti a kontan petet eski zot pe mazin dan sa laliny pour nou kapab konnen ki kan lalis pou fermen, definitivman? E nou bann kandida, tou sa ki pe partisip dan eleksyon parti politik, i konnen lalis in fermen. Sepa

laba i annan 3mil. Laba i annan 4mil.

E nou konnen poudir letan *election day itself*, nou kapab vini bomaten pou dir be, 4mil sertifye dan sa distrik. *Ballot papers* i pa sipoze pe manke. I sipoze annan 4mil *something*. Parey in mete. 200, 300 an plis.

So eski zot pe prevwar sa bann keksoz koumsa pou anpese ki annan sa bann krentif ki arive parey in ete dan lepase? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Wi, zis – *panel* zis sinyal mwan silvouple.

<u>CHIEF</u>	<u>ELECTORAL</u>
<u>OFFICER</u>	<u>MANUELLA</u>
<u>AMESBURY</u>	

Yes, mersi Mr Speaker. Komisyon Eleksyon i annan son kalandriye ki li in fer. E Komisyon Eleksyon pou pronons son lekor li. I pou vin devan i pou pronons son lekor lo kan ki bann dat spesifik an term kan ki rezis pou fermen.

I enportan pou masyonnen poudir, ler mon'n dir i pou reste ouver, mon'n dir ki i pou reste ouver en pe pli lontan konpare avek bann eleksyon avan. Aköz?

Akoz sa i pou – wi. Eleksyon avan ti 3 mwan. Savedir nou, nou pe dir ek koumsa poudir nou pou fer li mwens ki 3 mwan. Avan nou

pe dir 3 mwan avan nou ferm rezis.

Be la ki nou pe dir ek ou? Nou pe dir ek ou koumsa poudir i pou vin mwens ki 3 mwan. Pou donn plis letan dimoun pou vin – ou konpran? Pou donn plis letan dimoun pou vini pou kapab fer zot bann tranzaksyon. Wi. Ti annan keksoz pour ou reponn?

Mr Speaker, mon a pas parol avek CRO pour li koz en pe lo la. Apre mon ti a kontan si nou *Senior Legal Officer* i met en pe lanfaz osi lo piblikasyon dat eleksyon par Komisyon. E – mersi.

MR SPEAKER

Mersi wi. CRO avan, wi?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. Mon ti pe al zis, Mr Speaker, azout lo en keksoz ki CEO in dir. Menm si nou'n dir sa lalis pou reste ouver. I pou fermen li. Me selman olye 3 mwan avan eleksyon, nou pe *extend* li en pe pou *allow* plis dimoun pou anrezistre.

Si nou pran kont, parey zot pe dir, Lalwa pou pas *addendum* pa ankor pase, letan ki i pou pase, la bann zenn prezan pou vini.

Si nou ferm li dat ki i sipoze fermen - sa i sa 3 mwan - i annan posibilite ki mwens

zenn pou ganny sa sans pou anrezistre, aköz dele letan. Me nou'n *extend* li ankor en pe letan pour ki i ava permet tou sa bann zenn, tou sa ki annan son transfer zot annan koreksyon pour li fer.

E vi ki CEO i pe donn laparol nou *Legal Officer*, mon ava donn li laparol pour li koz plis lo sa piblikasyon dat eleksyon.

MR SPEAKER

Tre byen. *Senior Legal Officer*, wi?

SENIOR LEGAL OFFICER FLORIE BENSTRONG

Mersi Mr Speaker. Zis pou azoute e parey CEO in dir, zis pou met en pe plis lanfaz, *currently* ler – sa *requirement* pour rezis fermen ganny etabli anba Seksyon 8 *Elections Act*.

E sa i permet rezis pou fermen ler dat i ganny gazete *as per the requirement of Section 13*. Rekomandasyon ki nou'n met devan sa *delinking* ki CEO ti pe eksplike en pti pe pli boner, i senpleman zis *allow* sa *process* pou pa mars ansanm.

Pou donn nou, enn; en pe plis *leeway in terms of* prosedir *addendum*. *In terms of* prosedir. Aköz *addendum the intention behind it is to allow the pre-registration of* sa bann dimoun ki pa ankor ganny 18

an. Me selman nou pe donn zot sa servis pou *pre-register*. So, *this is the intention of the addendum*.

So, pour nou *allow* sa *without in terms of administrative constraints*, nou'n war i enportan pour nou *delink* sa *Gazette*, *in terms* pou *announce date of the election*. Apre pou ferm rezis.

So, *with the delinking*, *still* pou annan *mechanism in place* ki pou *allow* nou pou gazete e fer konnen kan ki rezis pou fermen.

I osi i pou annan son fason formel ki pou ganny fer. *And when that is done*, baze lo nou kalandriye entern, *provided* ki prezan tou bann lezot tranzaksyon in fini ganny fer, espesyalman *addendum*, *then* rezis i ganny sertifye pour eleksyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi *Senior Officer*. Les mon a pran en kestyon sa kote isi. Onorab Adelaide?

HON FRANCOIS ADELAIDE

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi *panel*. Bonn apre midi tou dimoun. Mwan mon annan 2 pti kestyon, *panel*.

Mon premye kestyon i petet nou'n tann bokou koze lo lendepandans Komisyon. Petet eski ou kapab dir ek sa Lasanble si i annan lenterferans Legzekitiv dan zot

travay ki pe anpes zot fer zot travay, ouswa zot pe kapab fer zot travay?

E mon dezyenm kestyon i konsern bann etidyan - sirtou bann *first time voters*, ki zot domisil i Sesel me selman zot pe *reside* dan en pei aletranze. Pa aköz zot anvi. Me aköz *study*.

E i arive ki zot ganny 18 an laba. E mannyer Lalwa i ete konmela, zot bezwen *spend* 3 mwan isi dan pei. So, ki mannyer nou konpliment sa bann etidyan? Mersi.

MR SPEAKER

Panel, lev en lanmen ler zot pare.

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. Kot i konsern bann *first time voters*, bann zenn ki pe etidye aletranze, sa i en keksoz ki nou'n deza koz lo la oparavan.

Sa bann zenn nou konsyan ki zot pa'n al aletranze aköz zot anvi al reste laba. Me zot annan zot letid zot pe al swiv. Alors toultan nou dir sa bann letan zot vini, zot vin vakans or konman zot fini leköl zot vini, nou *allow* zot pou anrezistre.

Me selman i annan bann lezot kriter ki nou demande. Par egzantp zot donn nou zot Lagreman. Zot dokiman konmkwa poudir zot a

student. Zot pe *study overseas.* La prezan nou *allow* zot pour zot anrezistre.

So, zot pa bezwen esper sa 3 mwan sa bann zenn, aköz zot in al *study* deor. Me selman otan ki posib nou ankouraz sa bann zenn pour zot avan zot ale, vin fer zot prosedir konman zot ganny zot 18 an.

Pli boner *CEO* in dir ki nou'n fer le neserer pour nou *liaise* avek *ANHRD* pour nou ganny lalis sa bann zenn ki'n kalifye pour zot al fer zot *studies.* Sa i pour nou kapab rod bann mwayen pour nou fer legzersis ek sa bann etidyan. Pour zot avan zot ale, anrezistre. Zis pour nou evite ki zot pa ganny zot sans.

Me lannen pase par egzant, nou'n *reach out* pour nou ganny lalis, ki ziska prezan nou pa ankor gannyen. Nou'n anvoy *reminders.* Mon pa'n gannyen sa lalis.

So, sa bann zenn li menm li nou bezwen depan letan ki zot vini. Ouswa atraver bann ledikasyon, bann sansibilizasyon ki nou al fer dan lenstitisyon pos-segonder. Menm dan bann landrwa travay. Nou sansibiliz lo sa bout e nou ankouraz zot pour zot vin anrezistre.

Selman, letan zot pe al *studies.* Zot al *study,* zot in vini zot in vin vakans. Zot vin anrezistre. Nou anrezistre zot.

E zis pou note osi ki letan sa bann zenn i vini, sa bann etidyan letan zot vini la. Konman zot fini fer zot laplikasyon, nou fer *maximum* posib pour nou fer zot vizit verifikasyon osito ki posib.

Akoz i annan zot ki'n vin vakans. E i annan ki la 2 semenn, 3 semenn. So nou fer *maximum* posib pour nou fer verifikasyon *the soonest possible,* zis pou fer sir ki tou zot prosedir i ganny *accounted for.* Mersi. Mon a pas parol prezan avek nou *Senior Legal Officer.* Mersi.

MR SPEAKER

Senior Legal Officer, ou annan keksoz pou azoute?

SENIOR LEGAL OFFICER FLORIE BENSTRONG

Yes, mersi Mr Speaker. Sel keksoz pou azoute lo sa ki *CRO* in eksplike i - sa prosedir a sa moman la i a diskresyon Komisyon pou *allow* sa bann – pou *allow* sa *registration of students* ki pe *travel* e ler zot vini pou anrezistre.

Given that ki Seksyon 5 i fer referans avek *reside.* E *reside* son *general interpretations* dan *Elections Act* i senpleman ki i dir ki ou bezwen annan 3 mwan dan sa *electoral area.*

So, definitivman si sa bann etidyan pe vin vakans,

en legzanp. -zot pa pe vin sa sitan lontan pour zot la *at that point in time*. Me kekfwat zot *travel history* pa pou montre zot annan sa kantite letan.

So konman en laplikasyon ordiner nou ti pou zis *reject* sa *application* akòz i napa sa letan. Or nou ti pou dir li i bezwen fer plis letan dan sa *electoral area before we can proceed* ek son laplikasyon.

But nou'n vwar sa i en *constraint e most of the time* nou konpran ki i pa zot lafot *per se* akòz pe ale pour zot *further* zot *studies*. I annan ki ganny *Government Scholarship*.

E nou pe fer le nesesser *through recommendations* pou fer lamannman Lalwa, ki nou enkli sa konan provizyon, ki pou prezan donn li sa *legal basis* pou fer sa legzersis. *Rather than just being the discretion* ki demen en dimoun pa kapab dir; be, si ou fer pour li akòz ou pa kapab fer pour mwan?

Me, la nou ava annan *legal basis* pou dir wi, pour serten kategori – pour sa kategori *individuals*, sa prosedir rezistrasyon i aplik koumsa dan sa fason *in terms of son reside - son residency*. *Thank you*.

MR SPEAKER

Wi, CEO?

CHIEF OFFICER **ELECTORAL MANUELLA AMESBURY**

Mersi Mr Speaker. Mon a pran lot bout kestyon Onorab Adelaide –

MR SPEAKER

Adelaide?

CHIEF OFFICER **ELECTORAL MANUELLA AMESBURY**

Yes. Lendepandans Komisyon in ganny etabli anba Lartik 115 Konstitisyon. Me selman nou konnen poudir Komisyon i en *entity* ki napa sa lendepandans finansyel. Akòz i bezwen depan lo Finans.

Savedir dan letan i pe fer perform son fonksyon, parey Lartik 115 i dir ek ou koumsa poudir nou rekomann Lalwa. Me savedir, menm si nou annan lendepandans, i enterfer dan Lartik – i etabli dan Lartik 115, i bezwen annan langazman lo nivo avek Gouvènmman.

Par egzant, mon'n nonm Finans ; mon'n nonm Lartik 116 li menm li ki i dir ek ou poudir ou rekomande. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi CEO. Onorab Vidot?

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi delegasyon ki la. Tou dimoun ki a lekout.

Mon kestyon; swivan bann defi ki zot in fer resorti lo verifikasyon pour zot kapab sertifye, espesyalman pour bann zenn ki'n anrezistre, zot pe dir pou dir zot pa pe ganny sa zenn la prezan pour zot kapab konfirman zot pe ganny difikilte pou *reach out*.

Mon le konnen ki zot pa ankor donn en dat, parey zot in dir, kan zot pou ferm rezis avek lozistik ki Onorab Aglae in fer resorti.

Eski 1 mwan avan eleksyon, zot war i pou fer sans? E avek resours ki zot annan. E deza la parey zot in dir zot pe ganny difikilte pour zot kapab al fer verifikasyon e konfirman.

E ki lasirans zot pe donn nou la ki tou sa bann dimoun ki depi Zanyve ziske la ki lalis i ouver, vreman zot tou zot pou dan sa bann – tou bann tranzaksyon i parey zot in fer kot Biro Elektoral?

Akoz i annan ka kot i annan dimoun ki depi Fevriye in ale in al anrezistre, me ziska la sa bann *extension list* ki zot pe dir zot pe *provide* en bann parti politik, pa pe aparet lo la. So petet si zot kapab klarifye sa pour nou. *Thank you*.

MR SPEAKER

Mersi. *Panel*, pa bliye zis sinyal mwan. Wi, CRO?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. *Regarding voter verification*, i annan sa bann zenn ki nou gannyen sa difikilte pour nou fer verifikasyon. E sa i en fe.

Me selman, si mon pou donn *figure* an term bann dimoun ki nou pou dir i pa pou aparet lo rezis, i minim ou kapab dir.

Akoz Komisyon Eleksyon i fer li en komikman pour nou fer nou mye pour nou ganny sa bann zenn. Nou pa dir ki nou pa ganny zot ditou. Me nou ganny sa difikilte pou ganny zot.

I annan ki nou apel zot pou vin zot *hearing*. Nou fer 2, 3, 4 lapel pour zot vin zot *hearing*. Me nou ekspekte ki avek sa *extension*, avek sa kantite ledikasyon, sansibilizasyon ki nou pou fer, nou ekspekte ganny en pe plis korperasyon avek sa bann zenn. Annefe avek tou sa bann dimoun.

E zis pou refer en pe lo sa ki CEO in dir pli boner. Nou'n *cater* dan Bidze pour nou rod dimoun adisyonnal. E an se moman i annan plis ki 10 dimoun lo teren ki pe fer verifikasyon.

I vre ki i annan laplikasyon ki depi Zanyve, Fevriye i pa ti ankor ganny verifye. Me letan ki mon'n get bann laplikasyon tou

resaman, tousala i dan ver Avril, *May*.

Akoz tou sa bann *backlog* ki ti annan avek sa bann dimoun *extra* ki nou'n rode. Tousala in fini ganny anmase.

Me selman i osi enportan pou met devan ki en dimoun letan i vin fer son laplikasyon, sa zofisye avan ki i ranpli son laplikasyon, i eksplik sa dimoun prosedir.

Nou pou ranpli ou laplikasyon, nou pou ranpli ou *declaration form.*, nou pou vin fer en vizit, ou pou ganny ou mesaz pou kolekte let, eksetera. Tou sa bann dimoun i agree. Wi, *ok*. Napa problem. *Ok?* Me i responsabilite sa sitwayen *or* sa zenn ki'n vin fer son laplikasyon pour li korpore avek nou.

Wi, nou pe depanse. Nou pe deplase. Nou pe pey dimoun pou al fer verifikasyon. Me zot osi zot bezwen pran zot responsabilite. I zis parey – i zis parey kot nou dir an term lanrezistrem.

Komisyon Eleksyon i fer legzersis dan Sanmdi. I fer legzersis. Nou ouver ziskan 6er. Nou ti menm ouver ziskan 8er diswar tou. Zofisye in la ziskan 8er. Zofisye in la ziskan 6er.

Nou'n al partou dan bann landrwa travay. Nou'n al dan bann sant profesyonnel.

Komisyon in fer – in depanse dan *adverts*, dan *voter education*, eksetera.

Nou'n fer *maximum* pour nou fer servis vin pli pros. Be sa bann dimoun zot bezwen pran zot responsabilite zot osi, pour zot vini vin fer zot devwar. E pour zot vin anrezistre.

Mr Speaker, atraver ou osi, mon anvi fer sa lapel. Ki bann parti politik osi, bann *MNA*, zot bezwen sey fer en par zot osi. Mon pa pe dir ki zot pa pe fer.

Me selman nou vwar ki – si ou permet mwan Mr Chair, nou vwar ki i selman la ki nou pe vwar bann politisyen pe anmenn sa bann zenn. Be an realite, depi 2021 nou pe dir; Kontribye. Ede, ede, ede. Komisyon i fer son par, wi. Sa zenn i bezwen pran son responsabilite, wi. Bann parti politik osi i bezwen sey ed nou.

So, ankor enn fwa mon pou lans en lapel ek bann parti politik Mr Chair, si ou permet mwan, pour nou ankouraz zot osi pour zot *reach out* ek sa bann zenn.

Akoz zot ki konn sa bann zenn dan zot distrik. *Reach out* ek sa bann zenn. Fer zot vini vin devan. Aköz nou osi nou seye nou. Dir vini, vini. Zot dir nou non. *Ok?*

Prezan zot ki konn zot bann zenn. Zot ki konn zot bann dimoun. Ale, *reach out*

ek sa bann dimoun. Dir zot vini vin anrezistre.

En lot pti pwen ankor Mr Chair ki mon anvi azoute, avek sa kantite lenformasyon ki nou'n donner, Komisyon Eleksyon in fer *training* ek bann parti politik. Nou'n bouz menm ek bann medya. Menm avek bann *local observers*.

Nou donn lenformasyon. Me selman nou vwar dimoun ankor pe kontinyelman vin kot nou ek bann lenformasyon ki pa korek. E zot dir nou zot MNA ki dir.

(Interruptions)

**CHIEF REGISTRATION
OFFICER SHEENA MAX**

So, mon pou lans en lapel pour bann dimoun ; bann MNA. Tou MNA - mon pou koz pour tou - tou MNA pour zot – pour zot donn bann lenformasyon ki korek avek tou voter. Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Mersi. Bon. Onorab Gabriel?

HON CONRAD GABRIEL

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi tou dimoun a lekout. Bonn apre midi ser Onorab. Bonn apre midi *panel*.

Mrs Amsbury, eski ou kapab konfirman ki lefe ki zot ti zwenn ek *Cabinet e Cabinet* ti oule fer serten lamannman ek zot Lalwa. Nou dir

sanmenm sa rezon ki zot in ganny retar avek sa Lalwa?

E dezyenmman, ki sa bann nouvo kou adisyonnal ki zot ekspekte fer fas avek apard *adverts publication, sensitization, ...* avek *voters' education*. Ki bann nouvo kou adisyonnal zot pou fer fas avek? Mersi.

MR SPEAKER

Yeah, ok, mon a les CEO reponn.

**CHIEF ELECTORAL
OFFICER MANUELLA
AMESBURY**

Mersi Onorab. Mersi Mr Chair. Onorab, zis pour mwan re mansyonnen. Keksoz ki'n donn nou en pe *delay with regards to* sa bann amannman li menm li, i sa *request* ki Komisyon in met devan pou ankadre en *constitutional change*, pour nou kapab *proceed* avek, pour nou anrezistre. Pour nou konmans sa prosedir anrezistre bann dimoun avan ki zot ganny 18 an, pour nou kapab kouver nou lekor konman en lenstitisyon apre letan nou pe al dan sa prosedir.

Wi, i annan – safwasi nou pe ekspekte bokou kou ki pou vini ki pou annan pou fer avek sansibilizasyon li menm li. Sansibilizasyon voter li menm li. Nou annan en *communication plan* ki

entansif. E alors, nou pe ekspekte sa.

Nou annan bann *social media platforms* kot nou pe donn lenformasyon lo la. Nou pe servi en kantite radyo. Nou pe servi televizyon.

Lot *area* kot nou pe antisipe poudir pou annan kou i *human resource*. Sa kantite dimoun ki pou vin travay avek nou, akòz nou'n pran dimoun an plis baze lo bann defi ki nou ti gannnen dan eleksyon 2020, kot la ti napa ase dimoun an plis.

E apre osi en gro *area* i *training*. I *training* pour sa bann dimoun ki pe vin travay avek nou. Apre pour tou *key stakeholders*. Parey zot war nou'n deza konmans lans nou bann *training* avek nou bann *stakeholders*.

Apre osi, *as part of* sa bann amannman ki nou pe fer, la kot nou pe demande pour nou kapab servi teknolozi dan eleksyon. E letan nou pe dir teknolozi, pour nou kapab *make use of tablets* dan Stasyon Vote pour nou kapab *capture*, ganny *real-time data* as ki vote pe *happen*.

So dan sa bann *area* koumsa pour nou kapab fer sa *system* li menm li, sa *software* pou *allow* nou pou ganny sa. Apre sa *online application* pour voter li menm li. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi *CEO*. Onorab Romain?

HON GEORGES ROMAIN

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi *panel*. Mr Speaker, mon kestyon in *partially* reponn, kot mon ti pou koz lo bann pos-segonder. Anvi ki nou mazin mazorite marmay pos-segonder ki pou bann *first time voters*. Mon krwar *CRO* in reponn en bout ladan.

Be selman mon kestyon osi i a vin; anvi ki mon konnen ou pe vin Anse Etoile Sanmdi. Mon'n vwar *advert*. Mon ti a kontan demann zot – mon krwar i 9er ziska 4er. Oubyen 8er ziska e 4er. En keksoz koumsa.

Me selman mon ti a voudre demann zot, lo kote bann piblisite, ki mannyer sa bann piblisite i ganny fer? Mon konnen kekfw zot met lo *internet*. Kekfw dan nouvel. Bann piblisite pou fer sir dimoun i *aware* pour zot kapab vin anrezistre ? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. *CRO*, ou pou reponn? Wi?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. Pour preparasyon pour bann legzersis ki nou fer dan bann distrik, nou servi premyerman

bann *social media pages* ki nou annan. Sa i enkli *Facebook*, *Instagram*, *LinkedIn*.

Nou osi fer bann *posters* ki nou *share* lo *WhatsApp*. Nou menm share avek bann parti politik osi. Nou *share* avek bann – lezot nou bann *stakeholders*.

Apre osi nou – otan ki posib, nou esey *share* ek bann *DAs* ki zot kapab partaz dan bann group pou sansibiliz bann dimoun lo la. E byensir nou met, pa zis *advert*, me nou met lanons osi. Dan bann letan met lanons.

Nou met lanons lo radyo e nou servi televizyon, radyo, *Paradise FM* pour nou met bann *adverts* lo la. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Lemiel?

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi Mrs Amsbury avek ou lekip. Tou dimoun ki pe ekout nou.

Mr Chair, Mrs Amsbury in fer sorti ki zot in al kot *Cabinet* avek sa *draft* ki zot ti annan e i kapab in annan lezot amannman. Mon pa konnen. Me i kapab in annan lamannman ki'n ganny dir petet mete *or* fer avan zot in al re soumet li avek Atorni Zeneral. Petet.

Mon rapel ler zot ti vin fer *meeting* Anse Royale, zot ti dir ki zot pe vin pran pwennvi avek bann dimoun dan distrik. E sa bann pwennvi zot pe al enkli li dan sa amannman Lalwa ki zot pe al fer. Bann ki zot war i vremen itil ki ti vremen nesaser.

E apre, si mon pa tronpe, Mr Lucas ti la, Mon ti demann li dan en konversasyon apar; eski letan zot in konsider tou sa bann pwen, zot in remet dan Lalwa. Eski zot pe rezwenn ek parti politik?

I ti dir mwan wi. Wi, zot pou rezwenn. Mon kestyon i vin la, zot in fini pran bann pwen parti politik. Fini vin pran nou bann pwen dan distrik e zot in ganny pwen osi ek *Cabinet*. Petet i kapab zot in fer serten pti lazisteman ankor.

Eski zot pe *plan* pou rezwenn ankor final ek parti politik, letan ki tou sa bann konsiderasyon in ganny fer e Atorni Zeneral in tonm dakor ek zot, zot pou rezwenn parti politik pour zot dir; be la i la sa ki nou pe al prezante, oubyen avan i ganny Gazete ?

E apre mon ti a kontan konnen, dan letan Bidze Mrs Amsbury ti fer nou resorti e petet i ti annan en serten pti langwas osi *with regards* to son Bidze ki i ti'n gannyen pour eleksyon.

Petet mon ti a kontan demann avek li, eski sa *issue* Bidze i ankor en konsern pour ou ? In rezourd? Tou keksoz pou kapab deroul byen avek sa Bidze ki ou ti gannyen? Akoz mon konpran ou ti ganny dir, si pou manke ou ava demande.

Me ziska la ozordi, eski sa Bidze ki zot pe gannyen i pe ase pour zot fer zot travay, e eski zot pou tourn ankor dan distrik pour en *final* anrezistremman bann dimoun? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. *CEO?*

CHIEF ELECTORAL OFFICER MANUELLA AMESBURY

Mersi Onorab. Mersi Mr Chair. Wi, Komisyon i ti fer legzersis entans kot i ti zwenn avek tou bann *stakeholders*, apre i ti vin dan bann rezyon.

E ou konnen, letan Komisyon in zwenn avek tou sa kantite dimoun, in annan diferan pwennvi ki'n ganny met devan. E Komisyon li *at the end of the day* in bezwen asize, re regard sak pwennvi ki'n ganny met devan; re regard sak pwennvi si i anliny avek sa lankadremman legal ki egziste ki nou pe al dan sa eleksyon avek.

E la kot Komisyon li letan in fini, in pran kont tou sa

bann propozisyon ki i ti'n met devan sa bann dimoun li menm li. E pa bliye poudir ti annan en *meeting* osi avek parti politik kot la ti tonm dakor poudir sa i sa dokiman.

Be sa staz ki nou ete la prezan la, i se ki ler sa dokiman final i sorti kot – nou'n fini ganny laprouvasyon final *Cabinet* - la Komisyon Eleksyon li i *share* avek parti politik pou fer zot konnen kwa egzaktman ki pe vin devan *National Assembly*. Sa rapor li menm li sa bann rekomandasyon.

E lo kote Bidze, wi. Parey mon'n dir avan, i annan en legzersis ki pe ganny fer, aköz - e nou an komunikasyon avek Minister Finans. Nou pe travay konzwentman avek zot pour nou kapab fer sir poudir nou ganny ase Bidze pour nou kapab kouver pour eleksyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Loze? Eskiz mwan en pti moman. *CRO* i le azout keksoz?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Wi Mr Chair, mersi bokou. *With regards to* dan distrik, tou le mwan nou travay lo *schedule*. Depi Mars nou'n fini fer – dernyen la nou pe al dan nor kot Beau Vallon, Glacis, Anse Etoile.

Me selman pour mwan Zen, nou pe travay lo en *schedule* pou gete ki mannyer nou kapab *cater* pou fer ankò en *round, if it's possible*. Akoz mon'n vwar ki avek *statistics* sa 2 dernyen legzersis, i pe marse. I pe ogmante.

So parey nou'n dir, avek bi pou fer servis vin pli *accessible*. Nou pou gete pandan mwan Zen ki mannyer ki nou pou kapab *accommodate* ankò dan bann distrik. Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Loze, ou kestyon?

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Mrs Amsbury, Mrs Max, Ms Benstrong, rekonesans e remersiman pour sa travay ki zot pe fer.

Mr Speaker, zis pou note, Mrs Amsbury i annan bokou nouvo parti politik ki pa ti form parti bann diskisyon ki zot in fer avek nou lannen pase. Mr Speaker, 2 kestyon tre senp.

Premye Mrs Amsbury, zour ou ti vin diskit ou Bidze, ti kler e evidan ki ti annan serten kontansyon ant ou pozisyon avek Minister Finans.

Ou'n antre ankò dan negosyasyon avek Minister Finans. E mwan mon

konsernen akòz sa i en lannen eleksyon.

Mon le ganny en – ou pwennvi lo si relasyon e bann negosyasyon ant ou lofis avek Minister Finans in normalize, i trankil, i *smooth* e nepli annan sa bann *houlement* ki nou ti war la dan Lasanble diran deba lo Bidze ler ou ti vin defann ou Bidze? Si keksoz pe deroul byen, trankil, kalm ant zot?

Mr Speaker, mon dernyen kestyon. Mrs Max, mon'n konpran ou tre byen. Ou'n dir nou poudir fermtir e sertifikasyon lalis pou nepli lo 3 mwan. Ms Benstrong in donn nou bann largiman ferm lo akòz bann leksplikasyon rezonnab lo akòz ki nou aksepte.

Sa ki mwan mon le gannyen avek zot prezan se en *fast and firm commitment*. Fermtir e sertifikasyon lalis pa pou lo 3 mwan. Sa ou'n dir nou. Eski i pou lo 2 mwan? Eski i pou lo 1 mwan? Eski i pou lot 2 semenn?

Akòz i pe ale. I pe ale nou pa konnen kan i fermen. E nou le en komikman ferm avek zot. Akòz si nou, nou pa konnen, a lafen, Prezidan li ki an kontrol tou keksoz, i kapab fer antre son bann sipòter, son bann dimoun san ki lezot parti politik nou konnen.

(Interruptions)

MR SPEAKER

Onorab, nou la pou ganny lenformasyon avek Komisyon Elektoral. Mon'n dir deza annou evite bann lakizasyon ki pa nesesser.

Mersi *panel*. Nou a reponn kestyon Onorab ki'n ganny mete. *Yes CEO, go ahead.*

CHIEF ELECTORAL OFFICER MANUELLA AMESBURY

Wi, Onorab, zis pour sa bout – Bidze mon santi mon'n reponn e nou pe travay avek Minister Finans.

Mon santi poudir dernyen fwa ki Komisyon Eleksyon ti vin devan Lasanble, mon pa pran li konman kontansyon, me selman nou ti vin prezant lefe ki mannyer keksoz ti ete vizavi Bidze ki nou ti'n gannnen. E la i annan en louvraz kot nou pe *liaise* avek zot, parey mon'n dir boner. E si – ya, mersi.

MR SPEAKER

CRO prezan.

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. Kot i konsern fermtir rezis *and certification*, nou'n dir pli boner ki baze – avan sa ti fer 3 mwan avan eleksyon. Me baze lo rekomandasyon ki'n ganny

fer, i pou donn nou sa diskresyon pour nou ferm li a en dat ki nou vwar li i konvenab.

E zis parey CEO in dir pli boner. E mwan osi mon pou repet menm keksoz. Letan ki Komisyon in pibliy son dat eleksyon, la prezan Komisyon Eleksyon i ava anons dat ki rezis pou fermen.

E parey nou'n dir pli boner, lentansyon i pou nou *extend* sa dat. Olye ki i ferm 3 mwan, nou pou ferm li pli boner. Me baze lo travay ki nou pou fer *internally* - baze lo travay ki nou pe mete dan nou *election calendar*, dat pour fermtir rezis i ava ganny anonse *at the right time*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi CRO. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi tou dimoun. *Panel, welcome* dan Lasanble Nasyonal.

Sa ki mon anvi demann zot se ki, mwan konman en dimoun ki pe al konteste eleksyon pour trwazyenm fwa, mon war swa pour en dimoun vote i son liberte. Mon krwar dan liberte endividyel pou anrezistre, pour ou pa anrezistre.

Ou al Ankour, ou kapab swazir pou reste silans si ou

anvi. Personn ba bezwen fors ou koze. Ler ou vote ou pe koze. Mon swazir ble. Mon swazir rouz. I mon swa.

E ozordi bann parti ki pe al ganny eleksyon pe *panic* aköz zenn voter pa pe anrezistre. Selman zot pe al ganny eleksyon.

Kestyon mon anvi demann *panel*; a sa moman zot, ki refleksyon entern zot pe annan lo kestyon sa kestyon ganny nou dimoun pou partisip dan sa ki nou pe apel zot drwa sivik?

Parski si i annan en antite Sesel ki fer piblisite, se zot. E sa Seselwa si li i pa ankor tande poudir i bezwen anrezistre pou vote, mon pa konnen kote i ete li.

So eski zot pe fer refleksyon pou dir; nou les li parey i ete, ouswa eski nou bouz avek serten pei ki vote, dezormen, i mandatwar?

E si ou pa vote ou ganny *fine, or whatever*. So, pour nou pa antann bann parti ki pe al ganny eleksyon pe *panic* dan Lasanble Nasyonal. Sa i mon premye kestyon.

(Interruptions)

MR SPEAKER

Ok. Onorab, evit bann retorik.

HON GERVAIS HENRIE

Dezyenm kestyon, anvi ki zot en antite avek serten

lendepondans. Zot pe bezwen pe fer serten refleksyon.

Eski - par egzant enn bann refleksyon ki zot pe fer dan Lartik 11, si mon memwar i servi mon byen. Kot i koz lo zot, zot rekomann Lalwa dan Konstitisyon. Mon'n *highlight* li la. Zot rekomande.

Me eski zot bann refleksyon zot kapab propoz avek *the power that be* pou dir annou tir sa rekomandasyon e nou, nou ava propoz Lalwa pour zot ganny sa lendepondans?

Ki koumsa, Lasanble Nasyonal ki bann Manm Lasanble i bezwen byen konpran ki mannyer sistenm Gouvernman i marse. I pa konfiz lefe poudir se Legzekitiv ozordi dan nou Konstitisyon ki zot parti ki ti vote an mazorite lo la, ki'n fer sa kalite propozisyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mersi. Mon'n pran non Onorab William e i ava dernyen lo mon lalis. Mon pe ferm mon -

(Interruptions)

MR SPEAKER

Wi, wi. Ou ankor la ou. Pa trakase. Mon pe vin kot ou. *Yes, panel?*

CHIEF ELECTORAL
OFFICER MANUELLA
AMESBURY

Mersi Mr Chair. Mersi Onorab. Onorab aktyelman, avan nou'n al dan sa prosedir *proposal*, nou'n fer sa bann refleksyon entern.

Kot nou'n al *as far as* pou vwar – letan nou'n get nou *statistic*, pour nou demande ki nou amann nou Lalwa. Ki la pou konmela pour nou al *set up* en stasyon pou anrezistre dimoun, nou bezwen *Gazette en building*.

Alors nou'n met devan pou dir, donn nou sa pouvwar pour nou *Gazette* anba en pye mang lo en semen. Kekfwa si i annan en group dimoun la pe asize, nou, nou ava vini nou ava anmas zot. Zot annan tou zot detay, apre nou ava – pour nou ariv plis - pli pros kot dimoun.

Pour lemoman, sel landrwa mon krwar ki nou pa kapab antre i dan zot lakaz, letan nou pou'n fini fer sa lamannman. Ankor mon pou mansyonnen poudir i annan sa laspe responsabilite kot dimoun i devret pran zot menm.

Nou Lalwa ki mannyer i ete, forse pa vote. Ou pa kapab - i ou *choix* si ou bezwen vin vote oubyen non. Nou annan dimoun ki vin kot nou. Zot ganny anmennen pou vin kot nou pou vin anrezistre.

I annan ka kot ki arive, ler sa dimoun i vin anrezistre kot ou i dir ou li i pa anvi anrezistre li. In ariv dan ou lofis pour li anrezistre, i dir ou i pa anvi anrezistre li.

Swa son granmanman oubyen tel dimoun in dir li vin anrezistre. I pa anvi anrezistre e ou pa kapab fors li pou anrezistre, aköz i son *choix* si i anvi anrezistre oubyen non. Alors la ou pa kapab konplet sa prosedir.

I annan dimoun i vini i soumet premye staz. Apre i dir ou; mon pa anvi ou vin konnen kote mon reste. I annan dimoun ou *call* zot, ou konnen ki i dir ek ou? Ou deor kot li.

“Mon lo mon lili pe dormi mwan. Mon pa pe sorti. Mon fatigue.” Prezan ou pa kapab fors li. Ou bezwen ale ou. Apre i kout resours sa. Ou konpran?

Apre wi, refleksyon. Ou konnen, konman nou fini – eleksyon konman ou fini sa prosedir eleksyon, alors la ou bezwen re regard ou Lalwa.

E a sa pwen Komisyon in deza konmans sa bann konversasyon pour li reviz son Lalwa, baze lo sityasyon ki mannyer i ete la prezan pou kapab fer sir ki nou koman en lenstitisyon nou kapab *capture* plis voter posib.

Mon anvi ankor repete eleksyon i biznes tou dimoun. Wi nou met tou fasilite. Nou

annan Lalwa ki donnen i obliz nou pour nou met bann stasyon pour nou fer dimoun vin vote, met piblikasyon.

Be *on election day* li menm li i depan en kantite lo sa endividi si i pou vini oubyen non. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Gill?

HON CHURCHILL GILL

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi *panel* e tou dimoun a lekout. Mon'n ekout bann kestyon, i annan kote ki *CEO* in dir kot bann dimoun i bezwen pran zot responsabilite.

Be mwan mon kestyon i lo sa lot bout lo Praslin. Parey ou'n konnen i annan 2 distrik. E i annan bann dimoun ki'n vin devan pou fer zot formalite, me selman *given* resours ki annan lo Praslin vi ki i annan zis en dimoun. E li menm li ki bezwen apre al fer vizit. Apre *issue* bann dokiman nesese ki i devret.

Alors, eski Biro Komisyon Eleksyon, ki i pe mazin fer pou double resours lo Praslin pou kapab ed sa dimoun pou kapab desarz son responsabilite pli byen? An menm tan, *clear* sa bann *pending visits* ek bann dokiman ki devret ganny *issued*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. CRO, wi?

CHIEF REGISTRATION OFFICER SHEENA MAX

Mersi Mr Speaker. *Regarding* nou Sant Lanrezistremans lo Praslin, nou'n termin prosedir – nou'n preski termin prosedir pou *recruit* en lot *registration officer* pou kapab asiste sa *current one* la.

Me zis parey lo Mahe, lo Praslin osi nou'n rod dimoun adisyonnèl pou asiste ek verifikasyon. Annefe, sa dimoun in fini konmanse pou asiste avek *clear* bann *backlogs* ki annan lo Praslin. So, an relasyon avek mende an plis, sa nou'n fini *attend to it*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi CRO. Onorab Sultan?

HON VALDANA SULTAN

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi *panel*. Tou dimoun a lekout. Mon kestyon i; eski zot annan en dele letan ki Komisyon i etabli?

Par egzantp, ler en zenn in vin fer anrezistremans kot lofis, oubyen en dimoun i vin *apply* pour en *transfer* kot lofis. Ki zot vin fer sa vizit verifikasyon kot lakour. Eski i annan sa dele letan ki etabli egzaktman? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Wi, CRO?

**CHIEF REGISTRATION
OFFICER SHEENA MAX**

Mersi Mr Speaker. Ordinerman nou dir ki otan ki posib nou eseye ki *within the* menm mwan ki sa dimoun in fer son prosedir, nou fer otan ki posib pour nou fer tou son prosedir pour li pas lo piblikasyon sa mwan ki pou swiv apre.

Me avek lakantite laplikasyon ki'n antre, e pli boner dan lannen nou pa ti ankor *recruit* bann *staff* adisyonnèl. In annan bann laplikasyon ki nou'n tard en pe avek. Me tousala pe repran la kot avek sa bann *staff* adisyonnèl ki nou'n *recruit*, nou pe *pick up* lo tou sa bann laplikasyon.

Parey mon'n menm mansyonnen pli boner, i ti annan bann laplikasyon Zanvye, Fevriye ki ti pe *delay*. Me la nou'n *pick up* lo tousala. E la nou pe vwar zis bann Avril, May ki pe swiv e pou ganny pibliye.

So, i annan lenstans ki otan ki posib, nou fer fason *within that same month*. Me, ankor en lot keksoz ankor ki *worth mentioning*, si sa dimoun pa'n ganny vwar premye fwa, nou bezwen retourn ankor kot li en dezyenm fwa. E i annan letan ki nou fer trwazyenm vizit tou.

So tousala, si sa dimoun pa pe korpore avek nou, i pa pe ganny vwar. Tousala i kontribye pou fer sa *delay* ladan.

E en lot keksoz ankor mon met lanfaz ankor lo la, parey mon'n dir, otan ki posib en zenn i pe al *travel* or i pe al *study*, nou fer sa leksepsyon. Nou fer sa fason kouver son vizit verifikasyon pli vit ki posib.

Me selman, avek sa *staff* adisyonnèl, nou pe *pick up* en bon pe lo sa bann *backlogs* ki annan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab William?

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Chairman. Bonn apre midi *panel*. Mon anvi demann avek Mrs Amsbury, Lalwa ki mannyer i ete la i dir plis ki 3 mwan nou reste dan en distrik, fodre ou transfer. Eski i forse pour en dimoun transfer?

Ouswa dezyenmman, eski okenn endividi i kapab *strike-off* non sa dimoun si li i pa anvi transfer? Konmsi zis pour lenformasyon piblik la deor.

E mon apresye sa *advert* ki zot pe fer la pour konsernan *transfer*. E mon anvi konnen si, par lefe zot in fer sa *advert*, si zot in ganny bokou dimoun

ki pe fer bann *transfers* konmela? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. *CEO*, in lev lanmen?

**CHIEF ELECTORAL
OFFICER MANUELLA
AMESBURY**

Wi. Mersi, Mr Speaker. Mon kapab permit *CRO* pou reponn sa kestyon silvouple? Mersi.

MR SPEAKER

Yes, byensir. *CRO*, ler ou pare.

**CHIEF REGISTRATION
OFFICER SHEENA MAX**

Mersi. Napa okenn par dan Lalwa ki ou kapab dir i fors sa dimoun pour li fer son transfer.

Me selman parey ou'n dir, i rekomande ki *once* ou'n fer 3 mwan dan en distrik elektoral, ou fer ou transfer.

Me en keksoz ki toultan nou dir avek dimoun. I annan - Nou gannnen sa bann ka kot dimoun i dir ou i pa pe transfer li. Be selman nou enform zot lo sa prosedir lobzekasyon.

Ki en dimoun i kapab fer lobzekasyon kont ou non. Akoz ou non i anrezistre dan sa distrik elektoral. Me ou pa pe reste dan sa distrik elektoral.

So, si sa dimoun li i pa anvi fer son transfer. Parey mon'n dir, nou pa fors li. Nou

ankouraze. Sa bokou nou fer. Nou ankouraze, me nou pa fors li. Me nou osi enform li lo sa prosedir lobzekasyon.

E i enportan note osi ki menm si nou pa fors sa dimoun, nou osi enform zot lo bann lezot provizyon dan Lalwa ki permit nou pour nou fer sa transfer otomatik.

E sa zis pou mansyonnen, i *voter census* ki i kapab permit nou letan ki nou'n fer en *voter census*, servi sa *data*, sa *statistic* pour nou fer sa transfer otomatik.

But, toultan ki nou pa'n fer sa, nou pa pou transfer otomatik. Me selman parey mon'n dir, nou ankouraze pour zot fer transfer.

Me i *worth mentioning* osi ki parey pli boner mon'n dir, depi Zanyve ziskan le 27 *May* yer, kantite *first time voters* ki nou'n gannnen. Nou'n osi annan dimoun ki'n vin fer zot transfer.

Konmsi i annan sa logmantasyon dan kantite dimoun ki pe vin fer zot transfer. An total ou kapab dir 1,017 dimoun ki'n vini ki'n fer zot transfer. Sa i en logmantasyon dan ki nou annan tou le lannen.

E bann distrik i varye. Mon pa pou dir i annan distrik ki ganny plis transfer. I annan en varyasyon dan bann distrik kot dimoun pe fer zot transfer.

E zis pou azoute osi ki parey ou pe dir, i annan *advert* ki pe pase. Savedir sa i montre ki nou *advert* pe mars byen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi *CRO*. Bon, nou pou termin sa sesyon la. E mon remersye zofisye Komisyon Elektoral pou partisip avek Lasanble. Mon espere ki lenformasyon ki'n sorti i en benefis pour Manm e pour piblik.

E byensir mon kontan ki zofisye elektoral in kapab ganny en nouvo sans pou ankouraz tou dimoun konsernen pou antre dan sa prosedir rezistrasyon. Zot travay pa fasil. E otan ki dimoun i kapab korpere e anrezistre. I fer li en pe pli senp.

Mersi bokou e bonn kontinyasyon. E bon kouraz dan zot travay. Lasanble ava *adjourn* e nou a repran demen *matin*. Nou a pas dan Staz Lasanble pour nou –

Mersi. Lasanble i ava repran Mardi prosen 9er. *Adjourn*.

(ADJOURNMENT)